

মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ ৰচিত

প্ৰথম কাব্য

।। হৰিশ্চন্দ্ৰ উপাখ্যান।।

।। শ্ৰীশ্ৰী কৃষ্ণায় নমোনমঃ ।।

।। মঙ্গলাচৰণ।।

নমো নাৰায়ণ নিৰঞ্জন জগজীৱ।

পুৰাণ পুৰুষ হৃষীকেশ সদাশিৱ।।

দানৱ দলন দামোদৰ আদি দেৱ।

দগুৱতে পৰি কেশৱক কৰো সেৱ।।১।।

কৃষ্ণ পাদ-পদ্ম যুগ হৃদয়ত ধৰি।

গুৰুৰ চৰণ মনে শিৰোগত কৰি।।

মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণৰ কথাতে প্ৰধান।

পয়াৰে ৰচিবো হৰিশ্চন্দ্ৰ উপাখ্যান।।২।।

জয় জয় হৰিশ্চন্দ্ৰ নৃপতি তিলক।

ৰাজসূয় যজ্ঞ যজি ত্ৰিদশ দেৱক।।

সশৰীৰে স্বৰ্গে গৈলা সমস্ত নগৰে।

কৃষ্ণৰ চৰণে পদ ভণিল শঙ্কৰে।।৩।।
বিশ্বু বৈষ্ণৱৰ কথা দুয়ো সমতুল।
শ্ৰৱণ কীৰ্তন কৰে পাপক নিৰ্মূল।।
চণ্ডাল পৰ্য্যন্তে কৰে সৱাকো পৱিত্ৰ।
জানি নিৰন্তৰে শুনা বৈষ্ণৱ চৰিত্ৰ।।

।।প্ৰস্তাৱনা।।

জৈমিনি বদতি শুনা ধৰ্ম্ম পক্ষীগৰ্গ।
কোন কৰ্ম্ম কৰি হৰিশ্চন্দ্ৰ গৈলা স্বৰ্গ।।
কি কাৰণে কদৰ্খিলা বিশ্বামিত্ৰ ঋষি।
কহিয়োক কথা মোত পৰম হৰিশি।।৫।।
পক্ষীগণ বদতি শুনিয়ে ঋষিবৰ।
পৃথিৱীতে সাৰোতৰ অযোধ্যা নগৰ।।
সংসাৰৰ যত গুণগণে অলঙ্কৃত।
সৰ্বৰক্ষণে যৈত জনাৰ্দন উপস্থিত।।৬।।
নিৰ্ম্মিলা প্ৰৱন্ধে বিধি পুৰী বিতোপন।
স্বৰ্গতো অধিক সুখী যাৰ প্ৰজাগণ।।
নিজ ধৰ্ম্মশালী শিষ্ট বৈষ্ণৱসকলে।

ঘৰে ঘৰে প্ৰত্যেক অচলা লক্ষ্মী জ্বলে।।৭।।

সেহি নগৰত ভৈলা হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰাজা।

পুত্ৰতো অধিক দশগুণে পালে প্ৰজা।

পৰম মহন্ত ক্ষমতাৱন্ত সত্যৱন্ত।

বিশ্ৰুতো ভকত মহাধৰ্ম্ম আচৰন্ত।

অস্ত্ৰ শস্ত্ৰ সমস্তে শাস্ত্ৰতে সুশিক্ষিত।

বুদ্ধি বৃহস্পতি সম প্ৰতাপে আদিত্য।।

কন্দৰ্প সদৃশ শোভে সুন্দৰ শৰীৰ।

সৰ্বগুণে গুণান্বিত সাগৰ গম্ভীৰ।।৯।।

নাহিকে লোকৰ শোক যাহাৰ ৰাজ্যত।

নাহি মাৰি মৰক দুৰ্ভিক্ষ দুখ যত।।

নাহিকে সচল চোৰ ঘোৰ বিঘ্নি ভয়।

আকালতো কাৰো নাহি মৰণক ভয়।।১০।।

ধৰ্ম্মপথে থাপিলন্ত পৃথিৱী মণ্ডল।

ৰায় বাণী সম কিছূ নাহি বলাবল।।

মহাসুখে প্ৰজা যেন বৈকুণ্ঠত বসে।

স্বৰ্গ মৰ্ত্ত্য পাতাল ব্যাপিল যাৰ যশে।।১১।।

পৃথিৱীৰ ৰাজাগণে যাক বলে নাটে।

কৰ দিয়া ৰাজাগণে ভূত্বৰতে খাটে।।
জল সাগৰক লাগি ভৈল অধিকাৰ।
সাতোদ্বীপা পৃথিৱীৰ লৱে কৰ ভাৰ।।১২।।
হীৰা মৰকত মণি মাণিক অপাৰ।
পৰ্বত সমান দৌল বান্ধিলা ভণ্ডাৰ।।
সূৰ্গ ৰজত যত তাক কোনে লেখে।
যেহি ভিত্তি চক্ষু চাহে ৰত্নময় দেখে।।১৩।।
লক্ষ কোটি শকটে ধন বহে।
ধনভৰে তল যায় আযোধ্যা নসহে।।
জগতৰ লক্ষ্মী সৰে ভৈল এক ঠাই।
শ্ৰীমন্ত হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰাজা ইন্দ্ৰ প্ৰায়।।১৪।।
এক ছত্ৰে ভূঞে অকণ্টকা বসুক্ৰী।।
স্ত্ৰীৰত্ন মাজে লেখি গুণৱতী সতী।
ৰূপত পাৰ্বতী পতিৱতা পুণ্যৱতী।।১৫।।
পতি বিতিৰেকে সেপোনতো নাই আন।।
নৃপতিৰ প্ৰাণতো অধিক আতি স্নেহ।
যেন গৌৰী-শঙ্কৰে অভিন্ন ভৈল দেহ।।১৬।।

স্বৰ্গত ক্ৰীড়ন্তে যেন শচী পুৰন্দৰ।
লক্ষ্মী সমন্বিতে যেন কেলি কেশৱৰ।।
শৈব্য ভাৰ্য্যা সঙ্গে হৰিশ্চন্দ্ৰ মহাৰথ।
পুৰিলন্ত নৃপতি সমস্তে মনোৰথ।।১৭।।
ৰোহিতাশ্ব নামে ভৈল তনয় ৰাজাৰ।
যেন পূৰ্ণিমাৰ শশী শিশু সুকুমাৰ।।
সৰ্ব সুলক্ষণ একো গুণে নাহি হীন।
নিৰন্তৰে আছে নৃপতিৰ যত চিন।।১৮।।

।।ৰাজসূয় মহা যজ্ঞ অনুষ্ঠান।।
এহিমতে আনন্দতে কতোদিন গৈল।
যজ্ঞ কৰিবাক নৃপতিৰ মন ভৈল।।
পুৰোহিত বশিষ্ঠক আনিলা মতাই।
বোলন্ত বিনতি কৰি হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰায়।।১৯।।
তযু আশীৰ্ব্বাদে সুপ্ৰসাদে ভুঞ্জা ৰাজ।
ইন্দ্ৰতো অধিক দেখো আমাৰ সমাজ।।
উপাৰ্জিত ধনৰ ত্যাগেসে ৰক্ষা হই।
কৰায়োক মোক মহাযজ্ঞ ৰাজসূয়।।২০।।

সুৰ্গৰ ৰজত ৰত্ন যত ধন ধান।
কৰিয়ো সাক্ষল ব্ৰাহ্মণক দিবো দান।।
তোক্ষাৰ প্ৰসাদে যজ্ঞ সিজোক সম্প্ৰতি।
ইটো সূৰ্য্যবংশৰ তুমিসি গুৰু গতি।।২১।।
শুনি ৰঙ্গে ঋষিৰাজে মাতিলন্ত পাছে।
যত লাগে সম্ভাৰ গৃহতে সৰে আছে।।
ত্ৰৈলোক্যত কোন কৰ্ম্ম তোক্ষাৰ অসক্ষ।
সত্ৰৰে অনায়ো বাচি ৰাজা একলক্ষ।।২২।।
বশিষ্ঠে কহিলা যত যজ্ঞৰ বিধান।
হাক্ষাৰে আনিলা ৰাজা লক্ষক প্ৰমাণ।।
যেন যোগ্য আনি সুমুচিত কাৰ দিল।
হৰিশ্চন্দ্ৰ মহাৰাজা যজ্ঞ আৰম্ভিল।।২৩।।
সমস্তে সম্ভাৰ মিলাইলন্ত মহাৰাজ।
অসংখ্যত ঋষিগণ মিলাইল সমাজ।
বশিষ্ঠে মণ্ডল দিয়া আৰম্ভিল পূজা।
ভাৰ্য্যায়ৈ সহিতে কুশহস্ত ভৈলা ৰাজা।।২৪।।

।।হৰিপূজা।।

প্ৰথমে বোলন্ত পূজিয়োক গণপতি।

ৰাজায়ে বোলন্ত গুৰু কমন যুগুতি।।

পৰম পুৰুষ হৰি তাক্ষ এড়ি আগে।

কিবা গুণে গণেশক পূজিবাক লাগে।।২৫।।

জগতৰ নাথ সংসাৰৰ আদি মূল।

বিশ্বকুসে পূজি প্ৰথমতে দিবো ফুল।।

বিশ্বতে অৰ্পিবো যত পূজা যজ্ঞ দান।

বিশ্ব বিতিৰেকে দেৱ নজানোহো আন।।২৬।।

হৰি তুষ্ট ভৈলে তুষ্ট হোৱে চৰাচৰ।

হেন বিশ্ব এড়ি পূজিবোহো লক্ষ্মোদৰ।।

কাচক যতন যেন পৰিহৰি হীৰা।

শালগ্ৰাম মাটিত নটীক যে পীৰা।।২৭।।

বশিষ্ঠ বদতি শুনা নৃপতি প্ৰধান।

গণেশক কিসক কৰয় এত মান।।

পাৰ্বতীৰ পুত্ৰ যত বিঘ্নিৰ ঈশ্বৰ।

তাহান ক্ৰোধত কাৰ্য্য হৈব আখালুৰ।।২৮।।

নৃপতি বোলন্ত গুৰু নুবুলিবা মোক।

মাধৱক আৰাধিলে যেন লাগে হৌক।।
বিঘ্নিক সঙ্কায়ে নুপূজিবো হৃষীকেশ।
ওকণীক ভয়ে কোনে মুণ্ডি আছে কেশ।।২৯।।
বশিষ্ঠে লৈলন্ত আনো ঋষিত সন্মতি।
গণেশক এড়ি পূজিলন্ত লক্ষ্মীপতি।।
অনেক নৈবেদ্য বলী বস্তু উপহাৰে।
মাধৱক পূজিলন্ত বিবিধ প্ৰকাৰে।।৩০।।
স্তুতি নতি ভকতি কৰিলা বহুভাৱে।
যাৱত শকতি পূজিলন্ত কৃষ্ণ পাৱে।।
আনেক আহুতি কৰি বহি বিসৰ্জিল।
প্ৰণতি পূৰ্বকে আদিত্যক অৰ্ঘ্য দিল।।৩১।।
বশিষ্ঠকো দিলা আনি দক্ষিণা অশেষ।
হয় হস্তী ৰথ দাস দাসী গ্ৰাম দেশ।।

।।দক্ষিণাদান।।

অসংখ্যাত ৰথ সৰ্ব্বগাৱে অলঙ্কাৰ ।
ভাণ্ডাৰ ভাণ্ডাৰ দিলা সুবৰ্ণ অপাৰ ।।৩২।।
আনো ঋষিগণ যত আসন্ত সমাজে ।

ভিনে ভিনে সৱাকো অৰ্চিলা মহাৰাজে ।।
দিলা পুষ্প চন্দন বসন অলঙ্কাৰ ।
গাৱে গাৱে সুৱৰ্ণৰ একোশত ভাৰ ।।৩৩।।
হৰিশ্চন্দ্ৰ নৃপতিৰ ৰাজসূয় শুনি ।
অযোধ্যাক আসি সৱে ভৰিলা ব্ৰাহ্মণী ।।
আশেষ সেৱকে দেই ভোজন সম্ভৃত ।
দধি মধু মোদক ভুঞ্জন্ত পঞ্চামৃত।।৩৪।।
ঘৃত লাডু পৰমান্ন ভুঞ্জি গণ্ডগোল ।
ঘন ফ্ৰীৰ খান্তে পেট যেন ভৈল ঢোল ।।
তথাপি বোলন্ত মোক আৰো কিছো লাগে ।
নাহা নকৰন্ত পেট পেহ্লাই যেন লাগে ।।৩৫।।
কতো পঞ্চামৃত খুজিলন্ত খাইবো বুলি ।
মথুত নযাই চাই থাকে হাত তুলি ।।
বিধিক সুমৰি ধৰ্ম্ম কৰন্ত ব্ৰাহ্মণ।
এৰিয়ো নেৰন্ত যেন কৃপণৰ ধন।।৩৬।।
খাহান্তে খাহান্তে কাৰো পাইল টেটু মান।।
বস্ত আনি যাচন্তে নেদন্ত সমিধান।।
খিউ হয়্য থাকৈ বান্ধি আসিবাৰু ডৰে।

যেন মঠ ধৰি যোগীগণে ধ্যান কৰে।।৩৭।।

এহিমতে ভূঞ্জন্তে ব্ৰাহ্মণ লক্ষ কোটি।

মনত সন্তোষ পঞ্চামৃত নেই যুতি।।

অসংখ্যাত লোকে তাসম্ভাৰ ধৰে আল।

স্বৰ্গতো লাগিল ব্ৰহ্ম ভোজন ঘণ্টাল।।৩৮।।

নৃপতি বোলন্ত বৌল মোৰ বোল কৰা।

সমস্তে ভণ্ডাৰ দিলো নিয়া যত পাৰা।।

শুনি দ্বিজগণে ভৈলা পৰম সন্তোষ।

ভণ্ডাৰ সোমায়ী লগাইলন্ত লুড়ি লোস।।৩৯।।

একো ধন আছে তাৰ লক্ষ কোটি মোল।

আথে বেথে দা'ম কৰি চপাৰন্ত কোল।।

উপৰত পৰি তাক মোৰ মোৰ বুলি।

আপুন ইচ্ছায়ে পাছে উপচান্ত জুলি।।৪০।।

বান্ধন্ত বোকোন্দা কতো গুটি সূৰ্ণৰ।

মুকুতা মাগিক মণি হীৰা বাথৰৰ।।

বোঝা লৈয়া তথাপি কৰন্ত হাঁয়-ফুঁই।

তাকো নিবে নপাৰিয়া যান্ত কুজা হই।।৪১।।

মুণ্ডফুটে বুলিয়া পেহান্ত কতো বোঝা।

নাকে খৰ উশাস গুণন্ত কতো ওজা।।
হা বিধি কিনো মোৰ দৰিদ্ৰৰ চিন।
ৰাজসূয় যজ্ঞত নগৈল শুজা ঋণ।।৪২।।
ৰথত তুলিলা কতো আক্কাৰালী ধৰি।
গৃহৰ কৰন্ত বাজ কেৰোঁ জেকোঁ কৰি।।
তুলি লৈবে নপাৰিয়া লৈ যান্ত ঘসাই।
শৰীৰৰ বস্ত্ৰ কাটি ডোলাক লগাই।।৪৩।।
গোটে গোটে পেড়া কেহোঁ ধৰন্ত সারটি।
আনে ওচৰক যান্ত লাগে হতাহতি।।
পুত্ৰ ভাত্ৰ যাৰ নাম কাটি দেন্ত গেড়ি।
আলগাই নেন্ত পাছে সাতে পাঞ্জে বেটি।।৪৪।।
সুৰ্ণৰ ঋৰি খুৰি আছে লক্ষ কোটি।
আক দেখি কতো ব্ৰাহ্মণৰ আতি মুতি।।
জোট কৰি বান্ধা উপৰৰ বস্ত্ৰ কাটি।
দুয়ো হাতে লৈ যান্ত কান্ধত কতো আৰি।।৪৫।।
তথাপি কৰন্ত যান্ত মনত বিকল।
মোৰ কিয় নভৈল হস্তী গোট মান বল ।।
আজি লৈয়া গৈলো হন্তে ভণ্ডাৰ উলাসি ।

শতেক পুৰুষো সুখে থাইলো হন্তে বসি ।।৪৬।।
কতো দ্বিজগণে কঙ্কালত বস্ত্ৰ কাছি ।
ৰথে উপচায়া মাথে লৈয়া যান্ত পাচি ।।
আন্দোল কৰিয়া চলি যান্ত বোঝা শিৰে ।
দলদোপ বসুমতী ব্ৰাহ্মণৰ ভিৰে ।।৪৭।।
জোত জোত আশংসতে যান্ত নিৰন্তৰ ।
চিৰঞ্জীৱ হৌক হাৰিশ্চন্দ্ৰ নৃপবৰ ।।
যাহাৰ যন্তুক ঐলোক্যতো নাহি সৰি ।
অদৰিদ্ৰ ভৈল দুখী ভিক্ষী দেশান্তৰি ।।৪৮।।
হেন থানে আনে কোনে ব্ৰাহ্মণক দিব ।
হৰিশ্চন্দ্ৰ সমদাতা নাহি নুপজিব ।।
থাকিল কীৰ্তি যাবে চন্দ্ৰ দিৱাকৰ ।
এহি কথা মাতে সৰে চলি যান্ত ঘৰ ।।৪৯।।
ৰাজাৰ সহস্ৰ কোটি ভাণ্ডাৰ অনেক ।
নপাৰিলে নিবে শত ভাগৰো ভাগেক ।।
আনো যত প্ৰজা যন্তুশালে আছে আশি ।
দিলা বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ বহু ধন ৰাশি ।।৫০।।
ৰাজসূয় যন্তু তুষ্ট ভৈলা চৰাচৰ ।

ত্রিদেশে সহিতে আশ্বাসিলা পুৰন্দৰ।।
স্বৰ্গত বসিয়া প্ৰশংসন্ত দেৱগণ।
ধন্য ধন্য হৰিশ্চন্দ্ৰ সাফল জীৱন।।৫১।।
পাতালতো যশ বখানন্ত দৈত্য নাগে।
কিনো মহা যজ্ঞ কৰিলন্ত মহাভাগে।।
নুপজিব নভৈল চৈধ্য ভূৱনত।
সাফল জন্মিল ৰাজা মাতৃৰ গৰ্ভত।।৫২।।
পক্ষীগণ বদতি জৈমিনি শুনিয়োক।
যজ্ঞত নভৈল তুষ্ট নাই হেন লোক।।
বিঘ্নিৰ ঙ্গস্বৰ একে গণেশত বাজে।
পূজা নপাই গণপতি অধোমুখে লাজে।।৫৩।।
থাক থাক কৈক যাইবি ৰাজা অহঙ্কাৰী।
আৰ মান সাধো বুলি মোচৰন্ত ডাৰি।।
মান্য কণ্ডি মোক তই নুপূজিলি আগে।
তাৰ প্ৰতিফল দিবো নছাৰিবো লাগে।।৫৪।।
এই গুণি গণেশৰ মনে সুখ নাই।
পাছে পাছে ৰাজাৰ ফুৰন্ত ছিদ্ৰ চাই।।
নুপতিও আপোনাৰ পূৰি মৰোৰথ।

বিশ্বুক চিন্তিয়া সুখে ৰহিলা ৰাজ্যত।।৫৫।।

শুনিয়েক যত সভাসদ নিৰন্তৰ।

পৰমার্থ কথা মাৰ্কণ্ডেয় পুৰাণৰ।।

হৰিশ্চন্দ্র চৰিত্ৰ শুনন্তে অনুপাম।

পাপৰ নিৰ্য্যাণ হৌক বোলা ৰাম ৰাম।।৫৬।।

।।ছবি।।

ধৰ্ম পক্ষীগণে বোলে শুনিয়ে জৈমিনি ঋষি

যেন কথা ভৈলা তাত পাছে।

এহিমতে হৰিশ্চন্দ্র পৃথিৱীমণ্ডলে ইন্দ্র

মহাকৃতকৃত্য হয় আছে।।

কৃষ্ণৰ প্ৰসাদে নৃপ ভুঞ্জিলন্ত সাতোদ্বীপ

ধৰ্ম দেহা চুইলে হৰে পাপ।

হেন নাহি একো নৰে পাছত কুচৰ্চা কৰে

সাক্ষাতে প্ৰজাৰ মাৰ বাপ।।৫৭।।

লোকৰ একান্ত মতি কৰন্ত ভকতি নতি

ৰাজাৰেসে চিলৈ হিতকাৰ্য্য।

দেৱতো মাগন্ত বৰ হৰিশ্চন্দ্র নৰেশ্বৰ

যুগে যুগে কৰন্তোক ৰাজ।।

শৈব্য পটেশ্বৰী যাৰ স্ত্ৰীৰল্ল মাজে সাৰ

যেন লক্ষী কৃষ্ণৰ ওচৰ।

কৰগত আছে নিধি যেহি বাঞ্চে সেহি সিদ্ধি

ভোগে যেন দুতি পুৰন্দৰ।।৫৮।।

এহি মতে অযোধ্যাত আছা য়েৰে নৰনাথ

দিনেক মল্লীক আদেশিল।

মৃগ মাৰিবাৰ কাজে যাইবো বিজু বন মাজে

সজাউ প্ৰজা নকৰি শিথিল।।

ৰাজাৰ আদেশ পালি উঠি মল্লী গাৱ চালি

হাৰ্কাৰি আনাইলা সৰৰাজ।

অনন্তৰে নৰেশ্বৰ কৰে ধৰি ধনু শৰ

যাত্ৰা লৈয়া আসি ভৈলা বাজ।।৫৯।।

আৰোহিলা দিব্য ৰথ ধৰিলা বনৰ পথ

অলেখ নৃপতি সেৱা কৰে।

কতোহো চামৰে তুলি কতো শ্বেত ছত্ৰ তুলি

মাথাৰ উপৰ কৰি ধৰে।।

অসংখ্যাত সেনাগণে অস্ত্ৰে শস্ত্ৰে তেতিক্ষণে

যোগান ধৰিয়া আগে পাছে।

বাবে নানা বাদ্য ভণ্ড চিন চৌণ্ডা ছত্ৰদণ্ড

তুলি ধৰি যায় দুয়ো কাছে।।৬০।।

অসংখ্যা সহস্ৰ বথ চলি যায় ৰাজপথ

ধ্বজে দণ্ডে গগণ বিয়াপি।

চতুৰঙ্গ সেনা বলে জুৰি সৰে জলে থলে

চলে একে চপকৰে ব্যাপি।।

লক্ষকোটি গজ বাজী চলি যাই এক লাঞ্জি

গজ ঘণ্টা শব্দ আস্ফাল।

চিহ্নে অসংখ্য ঘোৰে প্ৰচণ্ড প্ৰজাৰ গিৰে

ঘনে ঘনে যায় ভূমি চাল।।৬১।।

এহিমতে মহাৰাজে চলি যান্ত বন মাজে

দেখিলন্ত বিমঙ্গল হেতু।

সৰ্প আসি বাজ ভৈলা দক্ষিণে শৃগাল গৈলা

আগতে পৰিল ধূমকেতু।।

ফল্দে বাম কৰ উৰু অনা বাবে ভাগে তৰু

পৰ্ব্বত শিখৰ পৰে খসি।

সঘনে নিৰ্ঘাত পৰৈ ঘনে ঘনে ভূমি লৰৈ

একে আকাশতে দুই শশী।।৬২।।

দেখি মন্দ অভিপ্রায় মনত উৎসাহ নাই
তথাপি বিপাকে নেই টানি।

এহিমতে মহা ভাগ অৰণ্যক পাইলা লাগ
আদেশিলা মৃগ মাৰা হানি।।

শুনি সরে সেনাগণে পশি সেই ঘোৰ বনে
খেদি মাৰে হৰিণ বৰাহ।

কতো কতো জাল পালি শাল দাঙ দিয়া আতি
কতো কৰৈ অৰণ্যক দাহ।।৬৩।।

নৃপতিয়ো বথ এৰি একতেজি ঘোড়ে চড়ি
পশিলন্ত সেই বন মাজে।

হাতে ধৰি ধনুৰ্বাণ দেখিলন্ত বিদ্যমান
আগে উপসন্ন মৃগৰাজ।।

দেখি ৰাজা সেই চেগে শৰে বিক্লিন্ত বেগে
সিয়ো অন্তৰিয়া মৃগবৰ।

জীৱ ভয়ে তেতিক্ষণে বিজুলী চমকে যেনে
বায়ু বেগে দিলেক লৱৰ।।৬৪।।

ৰাজায়ো ঘোৰাত উঠি পাছতে দিলন্ত ছুটী

খেদি যান্ত হাতে পাই পাই।

যত ৰথ বাজী গজ কেহো নাপাইলেক লাগ
একেশ্বৰে গৈলা মহাৰায়।

হৰিশ্চন্দ্ৰ নৰেশ্বৰ যান্ত য়েৰে বহুদূৰ
মানুষৰ শুনীলা শৰদ।

ৰিণি ৰিণি ধ্বনি শনি উনাৱন্ত মনে গুণি
স্বীগণে কৰে আৰ্তনাদ।।৬৫।।

কিবা মায়া ৰাক্ষসৰ কিবা দৈত্য দানৱৰ
কিবা একো দেৱতাৰ চল।

মিহোক মিহোক ভাগে তথাপি যাইবাক লাগে
কোনে কৰে স্ত্ৰীক দুৰ্বল।

সমস্ত পৃথিৱী মোৰ আত কোন খন্টা চোৰ
যমত ঘেলারে আসি গৱ।

এহি বুলি মহাৰায় মৃগ এৰি যান্ত ধাই
যথাতে শনন্ত আৰ্তৰাৱ।।৬৬।।

নমো নমো নাৰায়ণ বিধিনি খণ্ডন প্ৰভু
ভকত জনক কৰা দায়া।

হৰি পদ প্ৰসাদত সিদ্ধি হোক অভিমত

নাশ যাউক সংসাৰৰ মায়া।।

কৃষ্ণৰ চৰণ সেৱি ৰচিলন্ত পদ ছৰি

কেশৱৰ কিষ্ণৰ শঙ্কৰে।

সুনিয়োক নৰলোক কলিত সদগতি হৌক

হৰি হৰি বোলা নিৰন্তৰে।।৬৭।।

পদ

পক্ষীগণ বদতি শুনিয়ো মহামুনি।

খেদি যান্ত ৰাজা য়েৰে আৰ্তনাদ শুনি।।

সেহি বেলা মনে আলোঞ্চন্ত বিঘ্নিৰাজ।

পাইলো সন্ধি আৰে মোৰ সিদ্ধি ভৈল কাজ।।৬৮।।

তপে বিদ্যমান বিশ্বামিএ মহা ঋষি।

মহাবিদ্যা সাধন্ত নিৰ্জৰ্ন বনে বসি।।

ব্ৰহ্মাৰো অসাধ্য ইটো বিদ্যা মনে গমি।

ধৰিলন্ত মহাব্ৰত ক্ৰোধক নিয়মি।।৬৯।।

সহিবে নপাৰি তান তেজৰ প্ৰভাৱ।

স্ত্ৰীৰূপে বিদ্যাগণে কৰে আৰ্তৰাৱ।।

নজানিসি খেদি যান্ত নৃপতি অৰোধ।

আৰ নিন্দা বাণী শুনি উঠি গৈল ক্ৰোধ।।৭০।।

মোক অপমান লগাই আছে দুৰাচাৰ।

এহি প্ৰস্তাৱতে আজি সাধো প্ৰতিকাৰ।।

ঋষিৰ হাতত কৰো ৰাজ্যৰ উচ্ছেদ।

তেৱেসে খণ্ডিবে মোৰ হৃদয়ৰ খেদ।।৭১।।

এহিমতে গুণি পাছে দেৱতা গণেশ।

নৃপতিৰ শৰীৰত ভৈলন্ত প্ৰৱেশ।।

ৰাজাৰ উঠিলা আতি দশ গুণে কোপ ।

ৰথত কৰন্তে যান্ত অনেক আতোপ।।৭২।।

মোহোৰ ৰাজ্যত কোনে চিন্তে অপকাৰ।

কোন পাপীৰ্থৰ আৱে কট কটাই ঘাৰ।।

দুহিবাক লাগি কোনে বাঘিনীক চান্দে।

মৰিবাৰ আসুধি গলত তুলি বান্ধে।।৭৩।।

হেন মন্দকৰ্ম কৰে কোননো অধমে ।

আক্ষাক জোক্ষাৱৈ পাতি মলচিল যমে।।

গড়ল বিষক ভুঞ্জে মৰিবাৰ লাই।

আজি ঘোৰ শৰে যমপুৰে দিবো ঠাই।।৭৪।।

স্ট্ৰীক দুৰ্বল কৰে কোননো নিস্বলে।

জ্বলন্ত বহ্নিক বান্ধে বস্ত্ৰৰ অঞ্চলে।।
খানিতোক বহ আজি ছেদ কৰো শিৰ।
মোৰ ঘোৰ শৰে পিবে তপত বুধিৰ।।৭৫।।
অনেক গৰ্জন্তে যান্ত ৰাজা মহাবলী।
শুনি বিশ্বামিত্ৰ আতি ক্ৰোধে গৈলা জ্বলি।।
এড়িলন্ত যত মৌন ব্ৰতৰ বিধান।
ছিদ্ৰপাই যত বিদ্যা ভৈলা অন্তৰ্দ্ধান।।৭৬।।
পাছে বিশ্বামিত্ৰক দেখিলা নৰনাথ।
দশন কামুৰি ঋষি ঝঙ্কাৰন্ত মাথ।।
মহা ক্ৰোধে জ্বলে দেহা যেন অগ্নিপুঞ্জ।
আৰকত চক্ষুক ফুৰান্ত যেন গুঞ্জ।।৭৭।।
শৰীৰৰ পৰা গোড়ে বহি যাই ঘৰ্ম্ম।
চাহান নযায় যেন কালান্তক যম।।
থাক থাক বুলি দিল আগুল নিশান।
দেখি নৃপতিৰ ভৈল অন্তৰীক্ষ প্ৰাণ।।৭৮।।
আথে বেথে ঘোড়াৰ নামিল নৰোত্তম।
ওঠ কন্ঠ শ্বখাইল মুখত নাহি পম।।
আছাৰিয়া পেহুইলা হাতৰ শৰ ধনু।

মহা ভয়ে প্ৰৱেশিলা থিৰ নুহি তনু।।৭৯।।

কাম্পে হাত পাৰ সৰে শৰীৰ তৰাসে।

যেন অশ্বখৰ পাত পচোৱা বতাসে।।

দগুৱতে পড়ি ৰাজা কৰন্ত কাতৰ।

নজানিসি তোক্ষাক বুলিলো অনুত্তৰ।।৮০।।

আৰ্তনাদ শুনিলোহো স্ত্ৰীৰ বনত।

কোনবা দুৰ্বল কৰে মোহোৰ মনত।।

সিকাৰণে খেদি আইলো ধৰি শৰ চাপ।

দিয়োক অভয় ঋমা কৰা ঋষি বাপ।।৮১।।

ৰাজা ভৈলে আক্ষাৰ এহিসে নিজ কাম।

কৰে ধনু ধৰি ধৰ্ম্মে কৰিবো সংগ্ৰাম।।

দিব মহা দান বক্ষা কৰিব প্ৰজাক।

এহিসে কাৰণে স্ৰষ্টা স্ৰজিলা আক্ষাক।।৮২।।

ঋষিয়ে বোলন্ত ৰাজা শুনিয়ে অবোধ।

কোনে এৰে বনত কৰিবি আৰে যুদ্ধ।

কাহাক ৰাখিবে লাগে কাক দিবি দান।

জান য়েৰে আৰ শীঘ্ৰে দেহ সমিধান।।৮৩।।

ৰাজা বোলে বুঢ়া ব্ৰাহ্মণক দিবো দান।

ভয়াতুৰ প্ৰাণীক কৰিবো পৰিত্ৰাণ।।
শত্ৰু সমন্বিতে ন্যায় কৰিবো সংগ্ৰাম।
স্বৰূপ কহিলো ক্ৰোধ কৰা উপশাম।।৮৪।।
হেন শূনি বিশ্বামিত্ৰ দিলা সমিধান।
স্বৰূপত য়েৰে ব্ৰাহ্মণক দেহ দান।।
মইতো ব্ৰাহ্মণ তেৰে তোৰ জনা চিনা।
জাণ্টে মোক ৰাজসূয়ৰ দিয়োক দক্ষিণা।।৮৫।।
হেন শূনি নৃপতিৰ নামি আইল ধাতু।
ৰঙ্গমনে বোলন্ত ৰক্ষাৰ ভৈল হেতু।।
দানেসে মাগন্ত ঋষি আক্লাক নশপি।
এড়াইলো প্ৰমাদ উপজিলো পুনৰপি।।৮৬।।
উলসিয়া যেন স্বৰ্গ পাইলা আনন্দত।
কৰযোৰে বিনাৰন্ত ঋষিৰ আগত।।
তোক্লাক দিবাক পাইবো কত পুণ্যভাগে।
সহৰে বুলিয়ো মোত কিবা দান লাগে।।৮৭।।
কিবা ৰত্ন ৰজতৰ অলেখ্য ভণ্ডাৰ।
কিবা দণ্ডপাট ৰাজলক্ষ্মী অলঙ্কাৰ।।
কিবা গজ বাজী আৰো অযোধ্যা নগৰ।

কিবা লাগে দেওঁ আপুনাৰে কলেৱৰ।।৮৮।।
আছে মহাশালী শৈব্য প্ৰিয়া পটেশ্বৰী।
ৰোহিতাশ্ব পুত্ৰ মোৰ প্ৰাণ এড়ে সৰি।।
যদি ঋষি খোজা মোত তাকো দেওঁ দান।
নুহি তেৰে বোলা দেওঁ অপোনাৰ প্ৰাণ।৮৯।।
পাইল হেন জানি কিছু নাহি অতি শঙ্কী।
বিস্তৰ বোলন্তে অৰে ককাবো যোনো টঙ্কা।।
যেহি মন বাঞ্ছা তাকে খোজা বিশ্বামিত্ৰ।
নিস্তে নিস্তে দিবো আত নাহি কিছু চিদ্ৰ।৯০।।
হেন শুনি ৰঙ্গ ভৈল ঋষিৰ মনত।
আউৰ কৈক যাস ৰাজা মোহোৰ হাতত।।
অনন্তৰে নৃপতিৰ দিলা সমিধান।
যতেৰ যাচিলি তাক পাইলো হেন জান।।৯১।।
কিন্তু ৰাজসূয়ৰ দক্ষিণা দিয়া আগে।
পাছে দান খুজি লৈবো মোক যিবা লাগে।।
প্ৰথমতে যন্ত্ৰৰ দক্ষিণা আছে খুজি।
যেন লাগে দিয়োক আপোন মন বুজি।।৯২।।
নৃপতি বোলন্ত দক্ষিণাক দিবো পাছে।

আগে দান লৈয়ো মন যেন ইচ্ছা আছে।।
হেন শুনি ঋষিয়ে বোলন্ত ভাল ভাল।
যেৰে দান দিবা মোক শুনা মহীপাল।।৯৩।।
সসাগৰা পৃথ্বী তোৰ যত অধিকাৰ।
গজ বাজী প্রজা যত বল্লৰ ভণ্ডাৰ।।
গ্রাম দেশ পৰ্ব্বত যতেক বনস্থলি।
সমস্তে দিয়োক মোক প্রতিপ্তা সাফলি।।৯৪।।
বিস্তৰ বাক্যত ৰাজা মোৰ নাহি কাজ
পুত্র ভাৰ্য্যা সমন্বিতে তুমি মাএ বাজ।।
নোখোজোহো পুণ্যক থাকোক তোৰ ভাগে।
আন যত সৰ্ব্বস্ব সকলো মোক লাগে।।৯৫।।
ধৰ্ম্ম পক্ষীগণে বোলে শুনিয়ো জৈমিনি।
কৰিলন্ত হাস্য হৰিশ্চন্দ্রে হেন শুনি।।
সার্থক আৰ্জ্জিলো ৰাজ্য ভাৰ ধন ধান।
তুমি হেন ঋষিক স্বহস্তে দিবো দান।।৯৬।।
অসাৰ সংসাৰ স্ত্রানী লোকে হেন কহে।
যিবা দেই যিবা খায় সেই মাত্ৰ ৰহে।।
অথিৰ শৰীৰ ঋণিতেকে হোৱে চন।

ইসে সাৰতৰ দান পুণ্য চিৰন্তৰ।।১৭।।
কহি গৈল দীলিপ সগৰ ভগীৰথ।
কহি গৈল বলী বেণ পৃথু মহাৰথ।।
মই হেন নৃপতি কতেক ভৈল ঠাই।
অসাৰ পৃথিৱী কাৰো লগত নয়ায়।।১৮।।
আপুনি কৰিবো আজি আক পৰিত্যাগ।
মহাদান পুণ্যে মৰিলেয়ো নেড়ে লাগ।।
এহি বুলি হাতে লৈয়া তিল কুশ জল।
দিলো ঋষি সসাগৰা পৃথিৱীমণ্ডল।।১৯।।
একেবাৰে বোলো মোৰ যত অধিকাৰ।
আজি ধৰি ভৈল সৰে সৰ্বস্ব তোম্কাৰ।।
সৰস বদনে ৰাজা বুলি এহি বাণী।
ঋষিৰ হাতত উৎসৰ্গিয়া দিলা পানী।।২০।।
বিশ্বামিত্ৰ বোলন্ত সমস্ত পাইলো দান।
পৃথিৱী আত্মাৰ ভৈল গোথোজ প্ৰমাণ।।
যেৱে তই অকপটে দিলি মহাৰায়।
গুচি মোৰ ৰাজ্যৰ অন্যত্ৰ লৈয়ো ঠাই।।২১।।
তোক লাগ পাইলে মোত নাখাতিৰে প্ৰজা।

কৈত শুনিয়াছ এক পাটে দুই বাজা।।
আপুনাৰ পুত্ৰ পল্লী লৈয়া মহাৰাজ।
কেৱল শৰীৰে এতিক্ষণে হোৱা বাজা।।১০২।।
নৃপতি বোলন্ত ঋষি যাযোক নগৰ।
তুমি আজি ভৈলা অভিনৱ নৰেশ্বৰ।।
শিৰত ধৰিবো আজি তোমাৰ আদেশ।
পুত্ৰ ভাৰ্য্যা সহিতে ত্যাজিবো আজি দেশ।।১০৩।।
এহি হৌক বুলি ঋষি চালিলন্ত গৱ।
পাচত নৃপতি চলি যান্ত ভূমি পাৱ।।
গুচিল প্ৰতাপ ৰাজ্য শ্ৰীভৈল হীন।
বাঘৰ আগত যেন শঙ্কিত হৰিণ।।১০৪।।
কতোক্ষণে আসি অৰণ্যৰ ভৈল বাজ।
নৃপতিক দেখি লাগ লৈলা সামৰাজ।।
চতুৰ্ভিতি বেঢ়ি আসি ধৰিলা যোগান।
সৱাকো মাতিয়া ৰাজা দিলা সমিধান।।১০৫।।
আজি ধৰি আমাৰ নুহিকা অধিকাৰ।
ত্যাজিয়া ঋষিক দিলো যত ৰাজ্য ভাৰ।।
ঋষিত কৰিয়ো সেৱা মোত এৰি আশ।

ৰাজ্যক চাড়িয়া আজি কৰিবো প্ৰবাস।।১০৬।।
কৰ্ম যেন ভৈলা মোক নপাৰিবা গালি।
সৰ্বৰক্ষণে থাকিবা ঋষিৰ আঞ্জা পালি।।
ৰোহিতাম্ব পুত্ৰ মই শৈব্য পটেশ্বৰী।
এহি তিনি জনে আজি ভৈলো দেশান্তৰী।।১০৭।।
শুনিয়োক পুণ্যকথা যত সভাসদ।
একেতিলে দেখা কেনে ভৈল ৰাজপদ।।
পৰম চঞ্চল ধন জন সৰে জানি।
আৰ আশাত্যজি ডাকি বোলা ৰাম বাণী।।১০৮।।

।।দুলডী।।

এতেক বচন শুনায় সেনাক
 নিশৰদ ভৈলা ৰাজা।
হেন আখান্তৰ কথা শুনি সৰে
 তবধ ভৈ গৈল প্ৰজা।।
আকাশী চৰগ মাথাত পৰিল
 মুখতো মাত হৰিল।
মহা শোকশেল হিয়াত পৰিল

থিয়য়ে যেন মৰিল।।১০৯।।

হৰি হৰি বিধি কিসত কি ভৈল

হাসিতে হৰাইল ৰাজ।

নুপতিক চাই কৰৈ হাহাকাৰ

কিনো নিদাৰুণ কাজ।।

অনেক পুৰুষে তোক্ষাৰ সেৱক

তুমিসি আক্ষাৰ দেৱ।

কোন সতে আজি তোক্ষাক তেজিয়া

ঋষিত কৰিবো সেৱ।।১১০।।

পুত্ৰতো অধিক দশ গুণ কৰি

পালিলা তুলি আক্ষাক।

একোকালে নতো শুনো প্ৰাণ প্ৰভু

তোক্ষাৰ কটুৰ বাক।।

কিবা ৰাজা তুলি কিবা মাৱ বাপ

হেন নতো জানৈ লোকে।

তুমি অৰিহনে কি কৰৈ জীৱনে

কান্দে প্ৰজাসৰে শোকে।।১১১।।

কৈৰপৰা আসি পৰিলেক ইটো

বিশ্বামিত্ৰ ধূমকেতু।

ইহেন ৰাজ্যত সুখদে বশ্বিবে

নপাইলো ইহাৰ হেতু।।

বনবাসী ঋষি ৰাজা ভৈল আসি

এড়ি যত ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম।

কেনমতে ইটো পালিবেক ৰাজ

প্ৰজাৰ নজানৈ মৰ্ম্ম।।১১২।।

তিলৰ কুশৰ ব্ৰাহ্মণ ইহাৰ

ৰাজ্যত কমন ফল।

থাইবে বিধ্বংশিবে একোকে নজানে

বানৰৰ নাৰিকল।।

স্বভাৱে কৃপণ নেদয় নথায়

দ্বিজগণে ধন সঞ্চা।

ভোজনীতে সৰে ৰাজ্য ভাগিবেক

আচোক পালি প্ৰপঞ্চা।।১১৩।।

ৰাজ্য চৰ্চা যত পড়ি থাকিবেক

শ্ৰাদ্ধৰ হুইবে দেৱান।

ইহাৰ নিমিত্তে দিবাৰ নপাইব

আন ব্ৰাহ্মণক দান।।

অল্পত সন্তুষ্ট নুহিবেক ইটো

ভস্ম কৰিবেক শাপে।

হেন আকৰষি ঋষিৰ ৰাজ্যত

বঞ্ছিবে কাহাৰ বাপে।।১১৪।।

হৰি হৰি হৰি শ্চন্দ্র মহাৰাজ

কৰিলা কোন বিপত্তি।

আক্ষাৰ কপালে যিহোক সিহোক

তোক্ষাৰ কি ভৈল গতি।।

তোক্ষাকেসে লাগি দহে কলেৱৰ

কিমতে বৰ্তিবা তুমি।

এহি বুলি সেনা হেঠ মাঠ কৰি

কান্দি যায় হুমাছমি।।১১৫।।

নুশুনিয়া বোল নাহি মাত বোল

কাংস পৰি গৈল জীণ।

হাটফোট মাত্ৰ কৰৈ যত পাত্ৰ

সৱাৰো মুখ মলিন।।

মহাশোকে দুখে চলৈ সেনাগণ

আগক নয়ায় ভৰি।

এহিমতে ঋষি সহিতে নৃপতি

পাইলন্ত নিজ নগৰি।।১১৬।।

ৰাজা আসিবাৰ শুনি নৰনাৰী

অযোধ্যাৰ ভৈল বাজ।

সেনাৰ বিষাদ দেখি বোলে সৰে

কি ভৈল আসজ কাজ।।

আগ বাটি সৰে সোধা সুধি কৰে

আকুল সমস্ত প্ৰাণী।

শোকতে কথাক কহিবে নপাৰি

শোকে গদগদ বাণী।।১১৭।।

কি কহিবো আৰ সমূলি বুড়িল

কাহাক চাহিব থাকি।

বিশ্বামিত্ৰ ঋষি সৰে ৰাজ্য লৈলে

ৰাজাক দেশৰ ডাকি।।

পুত্ৰ ভাৰ্য্যা লৈয়া গুচিব নৃপতি

ৰাজ্যৰ নিকাল হই।

হেন শুনি সৰে নগৰী লোকৰ

গাৱত লাগিল জুই।।১১৮।।

মহা শোক শেলে হৃদয় ভেদিল

দিনতে ভৈলা আন্ধাৰ।

হাট বাট চানি নিৰন্তৰ প্ৰাণী

কৰে সৰে হাহাকাৰ।।

ক্ৰন্দনৰ আতি উৰ্ম্মি উঠলিল

অযোধ্যা নগৰ জুৰি।

হৃদয়ত মুঠি হানে কতো উঠি

মাটিতে ফুৰে বাগৰি।।১১৯।।

প্ৰজাৰ ক্ৰন্দন শূনি হৰিশ্চন্দ্ৰ

নেদন্ত কাকো সিদ্ধান্ত।

চিত্ত দূঢ় ধৰি গঞ্জ ভৰিধৰি

ওৱাৰি আসি পাইলন্ত।।

অন্তেষপুৰত ভৈলন্ত প্ৰবেশ

একেশ্বৰে নৰ দেৱ।

শৈব্য পটেশ্বৰী স্বামীক দেখিয়া

সপটে কৰিলা সেৱ।।১২০।।

নৃপতি বোলন্ত শূনা মহাদে

যেন হয় আছে কাজ।

বিশ্বামিত্র ঋষি মোত খুজিলন্ত

দান দিলো সামৰাজ।।

তুমি আমি পুত্র ষোহিতাশ্ব বাজ

লৈলা যত ধন ধান।

দেশত থাকিবে আক্ষাক নেদন্ত

যাইবে লাগে আন শহান।।১২১।।

কাপ যম সম বিশ্বামিত্র ঋষি

দ্বাৰত আছন্ত বই।

হৈব আখালন্ত বঝায়ো সন্ত

কুমাৰক কোলে লই।।

যেবে মোত চিত এড়া সবেবিত

বস্তলোৱা একেখানি।

ঋষিৰ হাতত ভালে ভালে আজি

এড়াই যাওঁ তিনি প্ৰাণী।।১২২।।

নমো হৰি পদ পঙ্কজ যুগল

দণ্ডৱতে শিৰে পৰি।

কৃষ্ণৰ কিষ্ণৰে ভণিল শঙ্কৰে

বিচিএ পদ দুলডী।।

শুন সৰ্বজন আক্লাৰ বচন

চিত্ত সারধান কৰি।

পাপ হোক ক্ষয় পুণ্যৰ উদয়

ডাকি বোলা হৰি হৰি।।১২৩।।

।।পদ।।

ধৰ্ম পক্ষীগণে বোলে শুনিয়ে জৈমিনি।

নৃপতিৰ হেন বাক্য শৈব্য আছে শূনি।।

ৰাজাক বোলন্ত প্ৰভু কৰিলাহা ভাল।

ইটো ৰাজ্য সুখ লৈয়া জীৱা কত কাল।।১২৪।।

অথিৰ সংসাৰ আজি কালি যাবো মৰি।

কাৰ ধন জন পৰিবাৰ বসুন্ধৰী।।

বিশেষ পাত্ৰক দিলা আনন্দ আক্লাৰ।

দেৱতা পিতৃৰ শুজিলাহা সৰে ধাৰ।।১২৫।।

এহি বুলি পুত্ৰক মাতন্ত দেৱী হাসি।

বাপ ৰোহিতাশ্ব মোৰ কোলে চাপ আসি।।

ইসে কষ্ট ভৈল তোক জীৱাও কেন কৰি।

পাঞ্চ বৰিষত বাপ ভৈল দেশান্তৰী।।১২৬।।
এহি বুলি বাজভৈলা পুত্ৰ কোলে কৰি।
দিব্য বহ্নময় মন্দিৰক পৰিহৰি।।
যত ধন বিতক কৰিলা পৰিহাজ।
আগে মহাদৈ পাছে যান্ত মহাৰাজ।।১২৭।।
হেন দেখি অন্তসপুৰৰ যত নাৰী।
শোকে শেলে দহে চিত ধৰিতে নপাৰি।।
মহাদৈক বেড়ি সৰে কৰে আৰ্ত্তৰাৱ।
আক্ষাক অনাথ কৰি কৈক যাস মাৱ।।১২৮।।
পৃথিৱীত পৰি কেহঁ পৰে লোটা লুটি।
কেহঁ দুই হাতে হৃদয়ত হানে মুঠি।।
কোন সতে আক্ষাক ঋষিক দিলা দান।
তুমি অবিহনে কেনে ধৰিবোহো প্ৰাণ।।১২৯।।
সাতো পৃথিৱীৰ ৰাজা তান পটেশ্বৰী।
কোননো বিপাকে মাই ভৈলি দেশান্তৰী।।
বেহাইবাক নপাইলো ভাগিল ভৰাহাট।
হৰি হৰি কিনো বিধি লেখিলা ললাট।।১৩০।।
সুখে শুতি থাকা মাৱ ৰহ্নৰ শয়্যাত।

কতো নাৰীগণে আসি জাণ্টে ভৰি হাত।।
কতোহো চামৰে ধৰি টোলে প্ৰতি নিত।
আজি কেনে নিদ্ৰা যাইবা কেৱলে ভূমিত।।১৩১।।
ভৰি পাঞ্চ সাত যান্ত্ৰে দুখায় যাৰ পাৰ।
মহা দীৰ্ঘ পথত চলিবা কেনে মাৰ।।
কেনমতে একলে ৰাজাৰ লৈবা আল।
কোনে তুলিবেক মাৰ তোক্ষাৰ ছৱাল।।১৩২।।
এহি বুলি মোকমোকি কান্দে নাৰীগণ।
শৈব্যায় বোলন্ত যান্ত্ৰে প্ৰবোধ বচন।।
ইসৰ জঞ্জাল আৰে নাপাতা আক্ষাক।
কোনে বাধিবাক পাৰে বিধি লিখি তাক।।১৩৩।।
ভুঞ্জিলোঁহো ৰাজ্য গোসাঁই দিলা যত কাল।
কাহাৰো নকয়ো দোষ আক্ষাৰ কপাল।।
মোক য়েৰে দায়া আছে শুনা নাৰীগণ।
উলটিয়া যায়ো সৰে এড়িয়া ক্ৰন্দন।।১৩৪।।
উলটা উলটা বুলি প্ৰবোধন্ত্ৰে যান্ত্ৰ।
তথাপি কান্দিতে যায় নেদয় সিদ্ধান্ত।।
এহিমতে সাতো দুৱাৰৰ ভৈল বাজ।

তেৰকৰি চাই দেখিলন্ত ঋষিৰাজ।।১৩৫।।
কৈক যাস পাপী বুলি উঠি গৈল ৰাগ।
দগুধৰি লৱৰন্তে ভেটিলেক আগ।।
কোবাইবে লাগিল আতি দশন কামুৰি।
চৰৰ চৰপত কাকো দেন্ত ঝাপ গুৰি।।১৩৬।।
মাৰণক ভয়ে নাৰীগণে নিৰন্তৰে।
উলটিয়া লৱৰন্তে পশিলেক ঘৰে।।
ভাৰ্য্যায়ে সহিতে ৰাজা ঋষিক প্ৰণামি।
বোলন্ত থাকিবা হেৰা চলি যাওঁ আমি।।১৩৭।।
এহি বুলি নৃপতি চিত্তক দুঢ়কৰি।
চলি যান্ত সৰষে শৈব্যাক আগ কৰি।।
কিঞ্চিতেক নাহিকয় কপট বিমন।
দুই হন্তকো দেখি আতি প্ৰসন্ন বদন।।১৩৮।।
কতো দূৰ যান্তে ঋষি ভেটিলন্ত আগ।
জানিলো নৃপতি তোক তই যেন লাগ।।
অমূল্য যতেক ধন তোৰ অলঙ্কাৰ।
গৱতে লৈ যাস মোৰ অৰ্দ্ধেক ভাগুৰ।।১৩৯।।
অনেক টঙ্কাৰ বস্তু শৰীৰত যায়।

কিবা দিলি নুবুজিলো তোৰ অভিপ্ৰায়।।
নৃপতি বোলন্ত কষ্ট নকৰিবা আত।
মনত নভৈল লৰি আসিলো হঠাত।।১৪০।।
লয়োক বুলিয়া ৰাজা দেন্ত আগবাঢ়ি।
তথাপিতো ক্ৰোধত আপুনি লন্ত কাঢ়ি।।
পৰম আক্ৰোষি ঋষি মনে ঞ্জমা নাই।
বাকলি পিন্ধায়া বস্ত্ৰ লৈলা সোলোকাই।।১৪১।।
দেশি শৈব্য আপুনি কড়ন্ত অলঙ্কাৰ।
মুকুট কুণ্ডল শাখ্ৰ সাতেসৰি হাৰ।।
কেয়ুৰ কঙ্কণ ৰঙ্গ নূপুৰ পাৰৰ।
যতেক ভূষণ কাড়ি দিলন্ত গাৰৰ।।১৪২।।
পুত্ৰক বোলন্ত শৈব্য দিয়ো অলঙ্কাৰ।
শুনিয়া ক্ৰন্দন কৰে অবোধ কুমাৰ।।
দেখি ঋষি খঞ্জে খেদি গৈলা আগবাঢ়ি।
ভূমিত পেহ্নায়া অলঙ্কাৰ লৈলা কাঢ়ি।।১৪৩।।
আই বাপ বুলি পাৰে কুমৰে আতাস।
বিপৰীত দেখি সৰ্ব্বজন মনে ত্ৰাস।।
নমাতি আছন্ত চাই ৰাজা মহাদই।

আপোন ইচ্ছায়ে ঋষি গৈল কাটি লই।।১৪৪।।

পটেশ্বৰী মাতন্ত পুত্রক কোলে ধৰি।

উঠ উঠ পুতাই ক্রন্দন পৰিহৰি।।

দেশান্তৰী ভৈলে কি কৰিবে অলঙ্কাৰ।

তোহোৰেসে দুখ শেল ভৈগৈল আঙ্কাৰ।।১৪৫।।

এহি বুলি লৰি গৈল কুমৰক লই।

হৰিশ্চন্দ্র পাচত আগত মহাদই।।

যাহাল্তে আছন্ত কতোদূৰ মহাৰায়।

ৰহ ৰহ বুলি ঋষি টঙ্কিলা দুনাই।।১৪৬।।

লৰড়ন্তে বাট ভেটি আগে ভৈল ঠিৰ।

দেখি নৃপতিৰ অন্তৰীক্ষ ভৈল জীৱ।।

দক্ষিণা নেদিয়া মোক কৈক লাগি যাস।

যিবা কিছো দিলি গৈল দানতে আপাস।।১৪৭।।

ঋষিক মাতন্ত ৰাজা কৰযোড়ে কৰি।

দিলো যত ধন অকন্টকা বসুন্ধৰী।।

কেৱল শৰীৰে ৰহি আছে মাত্ৰ তিনি।

দক্ষিণাৰ নিদানে আঙ্কাকে লোৱা কিনি।।১৪৮।।

শুনি ঋষি বোলন্ত তেৱেতো মোৰ ভাল।

পটেশ্বৰী ধৰিবেক ছৱালৰ আল।।
তঞা বসি খাবি তোক নিলে মোৰ আন্তে।
কিবা দিবি দক্ষিণা নৃপতি বোল ঝাণ্টে।।১৪৯।।
আগে দেওঁ বুলি যিবা পাছে নেদে দান।
দুৰ্ঘোৰ ৰৌৰৱ নৰকত হোৱে থান।।
প্ৰতিশ্ৰুত ব্ৰহ্মস্বৈ কৰিব সৰ্বনাশ।।
দিয়োক দক্ষিণা ৰাজা হযোক উদাস।।১৫০।।
নৃপতি বোলন্ত ঋষি হযোক প্ৰসন্ন।
সম্প্ৰতি আক্সাত কিছু নাই আন ধন।।
কতো দিৱসক লাগি দিয়োক মেলানি।।
যেন তেন প্ৰকাৰে দক্ষিণা দেওঁ আনি।।১৫১।।
বিশ্বামিত্ৰে বোলন্ত স্বৰূপ কহ বাণী।
কত দিনে আক্সাৰ দক্ষিণা দিবি আনি।।
মোক ভাণ্ডি এড়াই যাইবে কহিত তোৰ বাপে।
একেতিলে ভস্ম কৰিবোহো চণ্ড শাপে।।১৫২।।
নৃপতি বোলন্ত ঋষি হযো উপশান্তি।
বিস্তৰ নোবোলো মাসেকক দিয়ো খান্টি।।
তথাপি দিবাক নপাৰোহে দক্ষিণাক।

তেৱে যেন যুৱাই ঋষি কৰিবা আন্মাক।।১৫৩।।

ঋষিয়ে বোলন্ত চলা শুভক্ষণ বেলা।

মোহোৰ দক্ষিণা ৰাজা নকৰিবি হেলা।।

পুত্ৰ ভাৰ্য্যা সহিতে যাউক অপ্ৰমাদে।

চিৰঞ্জীৱ হৰিশ্চন্দ্ৰ মোৰ আশীৰ্বাদে।।১৫৪।।

তোৰ যত শত্ৰু নিৰন্তৰে হৌক ক্ষয়।

পথতো নুহিব সিংহ ব্যাঘ্ৰ সৰ্পৰ ভয়।।

যায়োক কুশলে একে নপাউক বিপাক।

যেন নপাসৰস আন্মাৰ দক্ষিণাক।।১৫৫।।

হেন শুনি হৰিশ্চন্দ্ৰ এহি হৌক বুলি।

প্ৰদক্ষিণে ঋষিৰ পাৰৰ লৈলা ধূলি।।

ধৈৰ্য্যক আলম্বি একোভিতিক নচাই।

কৃষ্ণক সুমৰি চলিয়ান্ত মহাৰায়।।১৫৬।।

নাহিকে সহায় লগে ভাৰ্য্যা পুত্ৰ মাত্ৰ।

বাকলি বসন অলঙ্কাৰ জল পাত্ৰ।।

আজি থাইবে নাই ভৈলা ভিক্ষুকৰ বেশ।

এহিমতে মহা দুখে লাড়িলা বিদেশ।।১৫৭।।

স্বামীৰ পাছত শৈব্য্য শান্তি চলিয়ান্ত।।

শিশুকাল হন্তে নতু গৃহৰ বজান্ত।।
লৱনু পুতুলি যেন সুকোমল কায়।
প্ৰত্যেক ভৰিত ফুটি ৰুধিৰ বজায়।।১৫৮।।
কতোদূৰ যান্তে ভৈলা পিয়াসে বিকল।
শৰীৰ ঢাকিয়া বহি যায় ঘৰ্ম্জল।।
তৰ তৰি শুথাই আতি বদন মণ্ডল।
শিশিৰ লাগিয়া যেন সঙ্কোচ কমল।।১৫৯।।
আগক নচলৈ আউৰ সুকোমল পাৰ।
পথ শ্ৰমে পীড়িলেক মুখ নাসে ৰাৰ।।
ৰাজাক বোলন্ত প্ৰভু কহিয়ো প্ৰমাণ।
আউৰ কত বেলি পাইবো ৰহিবাৰ স্থান।।১৬০।।
হেন সুনি হৰিশ্চন্দ্ৰ ভৈলা অধোমুখ।
হায় বিধি দুখৰ উপৰি দিলা দুখ।।
পদুলিৰ বাজ নতু হন্তে পুচে কথা।
নজানো হইবেক আউৰ কমন অৱস্থা।।১৬১।।
লোতকে চলল অন্তৰ্গতে দহে চিত্ত।
পটেশ্বৰী আকলিল স্বামীৰ ইঙ্গিত।।
চলিয়ো নৃপতি যাইবাক পাৰো আমি।

ৰঙ্গেসে পুছিলো চলিবাক পাৰো স্বামী।।১৬২।।

নৃপতি বোলন্ত ধীৰে আইস প্ৰাণেশ্বৰী।

নগৈলে আসিব খেদি ঋষি ক্ৰোধ কৰি।।

যেন তেনে নগৰৰ বাজ হওঁ গই।

বঞ্চিবো ৰজনী আজি এক থানে ৰই।।১৬৩।।

।।ছৰি।।

এহিবুলি হৰিশ্চন্দ্র

ভাৰ্য্যা পুত্র সমন্বিতে

অযোধ্যা পুৰৰ ভৈলা বাজ।

হেন দেখি নৰনাৰী

ছৰাল পৰ্য্যন্তে আসি

ৰজাক বেটিল সামৰাজ।।

হা প্ৰভু কৈক যাহা

অযোধ্যাৰ নিজ নাহা

ভকত জনক তুমি এড়ি।

আৰে প্ৰাণ দান দিয়া

আম্মাকো লগত নিয়া

এহি বুলি পাৰে সবে গেড়ি।।১৬৪।।

তুমি জীৱ তুমি প্ৰাণ

তুমি বিনা নাহি

আন

তুমিসে পৰম ইষ্টদেৱ।

সপোন সচিতে আমি তোম্মাকেসে দেখো
স্বামী

একচিত্ত মনে কৰো সের।।

হেনয় তোম্মাক এৰি কোন মতে চিত্ত ধৰি
প্রভো দেৱ কৈক লাগি যাহা।

তুমি এৰিলাতে আমি মৰিলোহো হেন জানি
নেত্র বলাই পৰিচ্ছেদা চাহা।।১৬৫।।

ৰহিয়োক মহাৰায় খানিতেক থাকো চাই
জুৰাওঁ আত্মাৰ জীউ প্ৰাণ।

দেখন্তে পৰম সুখ তোম্মাৰ কমল মুখ
নেত্র ভৰি সৰে কৰো পান।।

কৈসানি দেখিবো আৰ ইটো চন্দ্ৰ বদনক
এহিমনে পৰিচ্ছেদ ভৈলা।

হৰি হৰি দৈব বিধি সপোনৰ যেন নিধি
তিলকতে সৰে নাশ গৈলা।।১৬৬।।

কৈক গৈলা ছত্ৰ-দণ্ড কৈক গৈলা বাদ্যভণ্ড
কৈক গৈলা প্ৰচণ্ড প্ৰতাপ।

অপাৰ সাগৰ যেন সুখাই নিশৰদ ভৈলা

হৰি হৰি হৰিশ্চন্দ্ৰ বাপ।।

পৃথিৱীৰ ৰাজা জাক বুলনিৰ বেলা যাক

আগে পাছে বেটি চলি যায়।

আতি শিশু কাল হন্তে মহাশালী পটেশ্বৰী

তান ভৈলা কেৱলে সহায়।।১৬৭।।

প্ৰয়াগ কালত আসি অসংখ্য পদাতি জাকে

চতুৰ্ভিতি বেটি চলি যায়।

সুৱৰ্ণৰ ৰথচয় সুৱৰ্ণ পাথৰি হয়

চলে যত সীমা সংখ্যা নাই।।

অনেক সৰ্ৱেক সৰে আগত যোগান ধৰে

প্ৰমত্ত হস্তীৰ কান্ধে উঠি।

সিটো পৃথিৱীৰ পতি হেৰ যাল্ত ভূমি গতি

দেখি কেনে প্ৰাণ নযায় ফুটি।।১৬৮।।

দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰ সুৱৰ্ণ ভূঙ্গাৰ যাৰ

লক্ষ লক্ষ লগে যাই চলি।

সটো নৃপতিৰ ভৈল কৰঙ্গাৰ কমণ্ডলু

পৰিধান গাছৰ বাকলি।।

অমূল্য ৰতন সাৰ অক্ষয় ভাণ্ডাৰ যাৰ

দুখী ভিক্ষী খাই বলে যোগে।

সিটো মহামানী ৰায় ভৈলা ভিক্ষাহাৰী প্ৰায়

আজি খাইবা হেন নাহি লাগে।।১৬৯।।

চন্দ্ৰ যেন জ্বলৈ মুখ প দ্ব যেন নেত্র যুগ

উন্নত নাসিকা ভ্ৰুৱ ধনু।

দশন মুকুতা পালি হাস্য চন্দ্ৰমাৰ কালি

সৰ্ব্বগুণে সুকুমাৰ তনু।।

আজি লাগি মাটি ধূলি নজানিব ৰাজা বুলি

দেহা হুইবে মলিন কুবেশ।

নিতে বিক্ষা কৰি আনি আৰে জীৱা তিনি

প্ৰাণী

কেনে বিধি দিলে হেন ক্লেশ।।১৭০।।

হা মাৰ মহাদই চন্দ্ৰে সূৰ্য্যে নেদেখই

তোৰ মুখ কমল ৰুচিৰ।

সূৰ্ণ প্ৰতিমা সম জলৈ দেহা নিৰূপম

গজ গতি গমন গম্ভীৰ।।

ৰঙ্গৰ অলকা পালি যাৰ আগুলিৰ কালি

মুখচন্দ্ৰ বিজুৰ প্ৰকাশ।

নেট কাণ্ডোৰানে ঢাকি যাক সৰ্ব্বক্ষণে থাকি

হেন মৱ ভৈলন্ত উদাস।।১৭১।।

এখনে শুখাইল মুখ কিমতে সহিবে দুখ

দুৰ্ঘোৰ দুঃসহ পথশ্ৰম।

শৰীৰ আসিল ঘামি দেখা কেনে জীঞ

আমি

নভৈল আক্লাক কেনে যন।।

মহা পতিব্ৰতা শান্তি ভূমি পাৱে চলি যান্তি

তাহাক দেখিয়া সৰ্ব্বলোকে।

সমস্তে মৰ্য্যাদা গৈল হেনসে বিপত্তি ভৈল

শৰীৰ দগধ কৰে শোকে।।১৭২।।

হৰি হৰি ৰোহিতাম্ব পাঞ্চ বৰিষতে বাপ

বঞ্চিলেক অযোধ্যাৰ ভোগে।

কিবা পাপ আছ কৰি হেন দুখী দেশান্তৰী

ভৈলি তই কোন দৈৱযোগে।।

দুক্ষ পিয়া লাডু আনি পথে দিব কোন

প্ৰাণী

ক্ষুধাত নপাইবে অন্ন পান।

হৰিশ্চন্দ্ৰ শৈব্য শান্তি তোৰ দুখ দেখি
আতি

জানিলোহো সঙ্কলিবে প্ৰাণ।।১৭৩।।

ৰহ ৰহ মহাৰায় তুমি বিনা প্ৰাণ যায়
হেন জানা সবে আমি মৰা।

বচনে আশ্বাস বুলি খণ্ডায়োক গুল গুলি
হৃদয়ৰ শেলক উদ্ধাৰা।।

এহি বুলি বাট ভেঙি পাই সৰে লোটালুটি
নৃপতিক যাইবাক নেদই।

প্ৰজাৰ সন্তাপ দেখি লোতকে চলল আখি
ৰহিলন্ত ৰাজা মহাদই।।১৭৪।।

লোকৰ কাৰুণ্য বাণী শূনি মৰ্ম্ম জানিলেক
অন্তৰ্গতে দহে শৰীৰক।

ধৰিবে নোৱৰি চিত ভৈল ৰাজা বিমোহিত
দেখিলন্ত শোকৰ যমক।।

প্ৰবোধিলা পটেশ্বৰী নিজ ধৰ্ম্ম মনে ধৰি
কতো বেলি ভৈলা সঙ্ক্ৰমণ।

শোকে গদ গদ মাত সৱাহাঙ্কে বুলিলন্ত

শুনা সৰে নৰ-নাৰীগণ।।১৭৫।।

তুমি সৰে হেন কৰা আক্লাৰ বচন ধৰা

দাৰুণ সন্তাপ পৰিহৰা।

সুস্থ হুয়া নৰ-নাৰী যায়ে সৰে ঘৰা

ঘৰি

ঋষিক নৃপতি বুলি ধৰা।।

যেৰে দায়া আছে মোক ওলটা সমস্তে লোক

কেনেবা ধৰন্ত ঋষি পাক।

নধৰিবা গুণ দোষ এৰা সৰে অসন্তোষ

মৰা বুলি সন্তাপ আক্লাক।।১৭৬।।

মহা জল বেগে যেন এক থান হোৱে ফেণ

থানিতেক থাকি মিল যাই।

বান্ধৱৰ সমাগম জানিবাহা সেহি সম

অসাৰ সংসাৰ সমুদায়।।

বিচাৰত সৰে মিছা তাক কোনে কৰে

ইচ্ছা

যাত কিছু জ্ঞান সম্প্ৰজিলা।

হেন জানি এৰা মৰ্ম পালিয়োক নিজধৰ্ম

এহি বুলি ৰাজা প্ৰবোধিল।।১৭৭।।

নমো নমো হৰি পদ পঙ্কজ যুগল শিৰে

দগুৱতে পড়ি শতবাৰ।

হৰিৰ চৰণ সেৱি কৃষ্ণৰ কিষ্ণৰ কবি

ছবি বন্ধে ৰচলি পয়াৰ।।

শুনা সৰে বোলো হিত কৃষ্ণত অৰ্পিয়ো চিত

এৰা আন কথা সৰে মিছা।

আসনত বসি থাকি হৰি হৰি বোলা

ডাকি

যেৱে আছে বৈকুণ্ঠক ইচ্ছা।।১৭৮।।

।।পদ।।

পক্ষীগণে বোলন্ত শুনিয়ো ঋষি কথা।

পাছে যেন ভৈলা হৰিশ্চন্দ্ৰৰ অৱস্থা।।

বুজান্ত প্ৰজাক এহিমতে ধৰ্মশালী।

বিদূৰৰপৰা ঋষি আছন্ত নিহালি।।১৭৯।।

উগাৱন্ত মাত জুমি জুমি কাঢ়ে ভৰি।

দেখিবাক ডৰে যান্ত চাপৰি চাপৰি।।

প্ৰজাৰ সহিতে কথা কহিবাৰ দেখি।

অলি গৈলা ঋষি পাছে থানিকো নাপেক্ষি।।১৮০।।

গু হেন ফুৰৈ আৰকত চক্ষু দুই।

কাম্পে দুই ওঠ মুখে নিকলয় জুই।।

কঙ্কালত কপিন বান্ধন্ত টানি টানি।

ডাক দি বোলন্ত এভো আছ নিয়া জানি।।১৮১।।

কৰ কৰ কৰি ঋষি চোৱাৰন্ত দান্ত।

দগু তুলি যলে যেন ক্ৰোধে খেদি যান্ত।।

নৃপতি বোলন্ত বৰ ভৈল আখালন্ত।

জাণ্টে ইঠাৱৰ প্ৰজা হযোক অন্তৰ।।১৮২।।

এতেকতে বিশ্বামিত্ৰে খেদি পাইল আসি।

কোবাইবে লাগিলা খঙ্গে দণ্ডক উল্লাসি।।

মোক দ্ৰোহ কৰি চলে পাতি আছ কুণ্ডা।

এহি বুলি কাহাৰো মুখত মাৰে খুন্দা।।১৮৩।।

হলস্থূল লগাইল প্ৰজাৰ পশি মাজ।

উফৰন্ত ক্ৰোধত ফুৰন্ত ঋষিৰাজ।।

চৰৰ চৰপত মাৰি কৰৈ তাল ফাল।

পলাইবে লাগিল প্ৰজা যেন গৰুপাল।।১৮৪।।

পথ এৰি পলাই কতো কেহো টানে বলে।।

কতো লৰড়ন্তে জুলি থাই পৰে খালে।
এহিমতে পলাই প্ৰজা ঋষিক বিভঙ্গে।
মাতিবে লাগিলা ঋষি নৃপতিক খঙ্গে।।১৮৫।।
হাউৰে পাপিষ্ঠ দুষ্ট নষ্ট কুলাঙ্গাৰ।
আগে দান দিয়া মোক যত ৰাজ্যভাৰ।।
এৰে কেনে তাক লাগি কৰ অনুশোচ।
প্ৰজাৰ সহিতে তোৰ কিসৰ আলচ।।১৮৬।।
জানিলো লৈবাক চাস মোৰ ৰাজ্য কাটি।
ধিক্ ধিক্ ধৰ্মহীন হৰিশ্চন্দ্ৰ হাৰী।।
বচন যতোক তোৰ যেন জল ৰেখা।
মোহোৰ আগত পাপী ৰাজা হেন দেখা।।১৮৭।।
মোত ঘাঞ্চ লগাই জীৱে তোৰ হেন সাস।
পুনু ৰাজ্য লৈবে লাগি প্ৰজাৰ চাপ পাশ।।
আজি কোবাই ভাঙ্গিবো তোহোৰ মুণ্ড খুলি।
এহি বুলি খেদি ঋষি যান্ত দণ্ড তুলি।।১৮৮।।
হেন দেখি প্ৰপতি কাম্পন্ত তৰতৰি।
যাওঁ যাওঁ বুলি চলি যান্ত শীঘ্ৰ কৰি।।
মহাদৈক হাতত ধৰিয়া লৈয়া যান্ত।

আইস বুলিয়া পাছক লাগি চল্ত।।১৮৯।।
মহাশালী শৈব্য চাৰু দেহা সুকোমল।
ভাগৰে পীড়িলা আতি বহে ঘৰ্মজল।।
আউল ভৈল কেশ মুখ শুখাই তৰতৰি।
যাইবে নোৱাৰন্ত ৰাজা লৈলন্ত আজুৰি।।১৯০।।
দেখি মহা কোপে বিশ্বামিত্ৰ দণ্ড তুলি।।
কোবাইবে লাগিল মহাদইক মন্দ বুলি।।
হাউৰে পাপীৰ্ঠ কেনে নকাঢ়স পাৰ।
এভো ৰাজ সুখ বুলি ঘেলৱস গাৰ।।১৯১।।
এহি বুলি দুনাই কোবাৰন্ত দণ্ড ধৰি।
তথাপিতো মহাশালী শৈব্য পটেশ্বৰী।।
ধৰ্মক চাহন্তে একো নেদন্ত সিদ্ধান্ত।
ত্ৰাহি কৃষ্ণ কৃষ্ণ সুমৰন্তে মাত্ৰ যান্ত।।১৯২।।
কুমৰে আটাস পাৰে মাৰৰ কোলাত।
নৃপতিৰ লাগি উঠি মেলৈ দুই হাত।।
ঋষিৰ মূৰ্তিক দেখি কাম্পে তৰতৰি।
চক্ষু মুদি লুকাইল মাৰৰ গলে ধৰি।।১৯৩।।
নৃপতিয়ো আন একো নোবোলন্ত বাক।

জাল্তে আহা বুলি নেত্ত আজুৰি শৈব্যাক।।
আইস প্ৰাণেশ্বৰী বুলি লৈ যান্ত ঘসাই।
ৰোহিতাশ্ব কান্দে নৃপতিৰ মুখ চাই।।১৯৪।।
হেন দেখি প্ৰজা সৰে কৰৈ হাহাকাৰ।
হৰি হৰি মৱ কিনো বিপত্তি তোক্ষাৰ।।
চন্দ্ৰ সূৰ্য্যে দেখিবাক নপাৱৈ যাহাক।
কৈৰ বনবাসী ঋষি কোবাৱে তোক্ষাক।।১৯৫।।
মহাশান্তী আইৰ আৱে হেনসে বিলাই।
কেনমতে নৃপতি আগতে আছা চাই।।
আৱেসে জানিলো হৰিশ্চন্দ্ৰ তুমি মৰা।
এহি বুলি কান্দে প্ৰজা অন্তৰৰ পৰা।।১৯৬।।
সেহি বেলা পাঞ্চ বিশ্বদেৱ আসিলন্ত।
মহাদৈক দেখিয়া আশেষ কান্দিলন্ত।।
হৰি হৰি মহাশান্তী শৰীৰ নসহে।
তোক্ষাৰেসে দুখত সকলে দেহা দহে।।১৯৭।।
হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰাজাৰ তুমিসে পটেশ্বৰী।
কোনসতে পাপীৰ্ঠে কোবাৱে দণ্ড ধৰি।।
আকাশতে থাকিয়া কৰন্ত হাহাকাৰ।

হা হৰিশ্চন্দ্ৰ কিনো অৱস্থা তোহ্মাৰ।।১৯৮।।

এক ছত্ৰে ৰাজা তুমি সাতো পৃথিৱীৰ ।

কৃষ্ণত ভকত সন্ত সুহৃদ শৰীৰ।।

যাহাৰ যজ্ঞত বহিলেক ঘৃতি।

সমস্ত দেৱতা ভৈল পৰম তৃপ্তি।।১৯৯।।

হেন মহা বৈষ্ণৱ নৃপতি ধৰ্ম্মশালী।

ইহাঙ্ক খেদাইলা ঋষি দেশৰ নিকালি।।

দেৱ-দ্বিজ পিতৃৰ খণ্ডাইলে সৱে আশা।

দুৰ্ঘোৰ নৰকে পাপী তোৰ হৈব বাস।।২০০।।

আজিসি আত্মাৰ সৱে আশা ভৈল ছেদ।

পাপী বিশ্বামিত্ৰ ঋষি দিলি হৃদি খেদ।।

ৰাজাক ডকায়া সৱে লৈল ৰাজ্যভাৰ।

তথাপিতো মনে ক্ষমা নাই দুৰাচাৰ।।২০১।।

আতি অপ্ৰমাদী পতিৱতা বৰ-নাৰী।

কোননো স্বৰ্গক পাইলি আজি আঙ্ক মাৰি।।

ঋষি হয়্যা ভৈলে এতমান মন্দমতি।

ইটো অধৰ্ম্মৰ ফালে যাইবে অধোগতি।।২০২।।

এহি বুলি পাঞ্চে বিশ্বদেৱ পাৰে গালি।

ক্ৰোধিলন্ত বিশ্বামিত্ৰ বজ্ৰৰ বটালী।।
শুন অৰে সঞ্চকাৰী পাঞ্চে বিশ্বদেৱ।
তোৰাক মধ্যস্থ কৰি আনি আছে কেৱ।।২০৩।।
কিসক ভৰ্তসস মোক নুবুজি মহত্ব।
কোনে জানু পাৰে আসি পৰৰ শ্ৰাদ্ধত।।
যেন বাটোৱাল হয় শশাৰ দেই শ্বাস।
কালে গ্ৰাসিলেক হইবে আন্ধাৰ জোন্ধাস।।২০৪।।
দেৱ বোলাই কৰ কথা কেৱলে অহ-মহ।
খানিতে আজি ভাঙ্গো সৰে গহ।।
থাইবে পাই ৰাজাৰ মাতস পথা পুৰ।
থাক আজি সৱাৰো ভাৱনা কৰো চুৰ।।২০৫।।
স্বৰূপত ব্ৰহ্ম ঋষি মই হওঁ য়েৱে।
নৰ হয় পৃথিৱীক যাইয়া তোৰা সৱে।।
আন্ধাক পাৰিলি গালি গ্ৰাসিলেক পাপে।
গৰ্ভবাস নৰক ভু মোৰ শাপে।।২০৬।।
হেন শূনি পাঞ্চে বিশ্বদেৱ মাতিলন্ত।
আমিও কৰিবে পাৰোঁ শপি তোৰ অন্ত।।
তথাপিতো নশাপো ঋমা ধৰ্ম্ম ধৰি।

দিয়ো শাপ অন্ত ঋষি ক্ৰোধ পৰিহৰি।।২০৭।।

ৰাজাৰ অন্তৰে পাৰিলোহো আসি গালি।

ঋষি ভৈলে হৈবে লাগে ক্ষমা ধৰ্মশালী।।

হেন শূনি বিশ্বামিত্ৰ ভৈলা উপশান্ত।

পাঞ্চ বিশ্বদেৱক সম্বোধি মাতিলন্ত।।২০৮।।

একোকালে ব্যৰথ নাহি আত্মাৰ বচন।

থথাপিতো সীমা দেঋ শূনা দেৱগন।।

পাণ্ডৱৰ ভাৰ্য্যা হুইবে দৌপদী প্ৰখ্যাত।

তাহান গৰবভত অংশ হুইবা সবে জাত।।২০৯।।

নহৈবে বিবাহ বংশ নথাকিবে ভয়।

অল্পকালে মৰি পাইবা দেৱৰ নিলয়।।

দুনাই অমৰ হৈবা খণ্ডিবে দুৰ্গতি।

হেন শূনি পাঞ্চ দেৱ গৈলা অম্মাৱতী।।২১০।।

পক্ষীগণ বদতি শূনিয়ো মহাশয়।

সেহিসে কাৰণে পাঞ্চো পাঞ্চালী তনয়।।

অল্পকালে মৰি পাঞ্চ ভৈলা পূৰ্বৱত।

নভৈলা বিবাহ কাৰো ঋষিৰ শাপত।।২১১।।

জৈমিনি বোলন্ত পক্ষী কহিয়োক কথা।

পাছে যেন বৈলা হৰিশ্চন্দ্ৰৰ অৱস্থা।।
বিশ্বামিত্ৰ খেদিয়া গৈলন্ত কোন দেশ।
মহা কৌতুহলে শুনো কাহিনী নিশেষ।।২১২।।
পক্ষীগণে বোলে কথা শুনা আতপৰে।
পাঞ্চ বিশ্বদেৱক শাপন্ত ঋষিবৰে।।
সেহি সময়ত ৰাজা ঋষিক এড়াই।
ভাৰ্য্যয়ে সহিতে দূৰ গৈলন্ত পলাই।।২১৩।।
উলটিয়া নিৰীক্ষি চাহন্তে মহাৰথ।
ঋষিক নেদেখি দৃষ্টি যোজনৰ পথ।।
লড়ি গৈলা বিশ্বামিত্ৰ হেন অনুমানি।
বৃষ্ণৰ ছায়াত বসিলন্ত তিনি প্ৰাণী।।২১৪।।
পাঞ্চ বৰষিৰ আতি সুখৰ ছৱাল।
ক্ষুধায়ে পীড়িল আতি ভৈল লাল কাল।।
দুইৰো মুখ চায় কান্দে ক্ষুধা লাগে বুলি।
আতেসে নৃপতি আতি মৰন্ত সমূলি।।২১৫।।
কিবা দিবো বুলিয়া কান্দন্ত মহাৰায়।
মহাদইক দেখি ভৈলা বিহ্বল পৰায়।।
ক্ষুধায়ে তৃষ্ণায়ে ৰাজা ভৈলন্ত হতাশ।

ভাগৰে পীড়িলে খৰে কাঢ়য় নিশ্বাস।।২১৬।।

।।ঝুমুৰি।।

মহাখেদ পাইলা শাস্তী।

প্ৰয়াসিত ভৈলা আতি।।

ওষ্ঠ কন্ঠ শুখাই মুখ।

সহিতে নোৱাৰে দুখ।।২১৭।।

পড়িলন্ত পৃথিৱীত।

ভৈল আতি বিমোহিত।।

নাই একো শ্ৰুতিজ্ঞান।

উড়িগৈলা ধাতু প্ৰাণ।।২১৮।।

যেন পাত ভৈল আয়ু।

নাসাত নাসয় বায়ু।

মৃতকৰ যেন থান।

দেখি ৰাজা বিদ্যমান।।২১৯।।

হাহা মৰে প্ৰাণেশ্বৰী।

আথে বেথে গলে ধৰি।

শিৰত সিঞ্চন্ত জল।

দহে দেহা শোকানল।।২২০।।

চিয়ালু সারটি ধৰি।

উঠ উঠ প্ৰাণেশ্বৰী।।

কৰা কেনে অযুগুত।

কান্দে ৰোহিতাশ্ব পুত্ৰ।।২২১।।

কৰায়োক তন পান।

কেনে নেদা সমিধান।।

ফুটি যায় মোৰ প্ৰাণ।

আপুনহি সৰ্ব্ৰজান।।২২২।।

সৰ্ব্ৰকালে বুজা মোক।

নামাতা পেটৰ পোক।।

কিনো ভৈলা নিদৰুণ।

কতেক বৰ্ণাইবো গুণ।।২২৩।।

ৰল্লৰ শয্যাতে শোস।

তাতো নাহি পৰিতোষ।।

আজি পৃথিবীত চলি।

পটি সুখে নিদ্ৰা গৈলি।।২২৪।।

অসংখ্যত নাৰী যাক।

সৰ্বক্ষণে সোঁৰৈ তোকে।।
চামৰ ধৰিয়া তুলে।
সুৰ্গৰ চতুৰ্দোলে।।২২৫।।
অন্তেষপুৰত ফুৰে।
নেট কান্দোৱানে ঘুৰে।।
সিটো প্ৰাণ পটেশ্বৰী।
হাৰ্ণি যাইবে কেন কৰি।।২২৬।।
এখনে ভাগিল ৰথ।
কেনে যাইবো দুৰ পথ।।
হাহা বিধি কিনো দুখ।
শৈব্যৰ মুখত মুখ।।২২৭।।
দিয়া কান্দে মহাৰায়।
ধাৰে লোহ বহি যায়।।
ফোকাৰে নিশ্বাস আতি।
হা প্ৰিয়া বুলি মাতি।।২২৮।।
তোৰে শোকে দেহা দহে।
মোৰ কি হৃদয় সহে।।
এহি বুলি কৰা মনু।

হাতে মাৰ্জ্জিলন্ত তনু।।২২৯।।

সিঞ্চিল শিৰত জল।

দেহা ভৈলা অবিকল।।

কতো বেলি প্ৰাণ আইল

শৈব্য চক্ষু মেলি চাইল।।২৩০।।

নৃপতি কান্দন্ত ধৰি।

হেন দেখি পটেশ্বৰী।।

ৰাজাক ধৰিয়া পাৰে।

বুলিলন্ত বহুভাৰে।।২৩১।।

সপ্ত পৃথিৱীৰ পতি।

তোম্মাৰ হেনসে গতি।

প্ৰসন্ন কৰিয়ো মুখ।

কিছু নহে শোক দুখ।।২৩২।।

ঋণেকতে হোৱে নষ্ট।

আক লাগি কেনে কষ্ট।।

জানা সৰে শান্ত্ৰ ধৰ্ম্ম।

কেনে তুমি কৰা মৰ্ম্ম।।২৩৩।।

সংসাৰ ম্ৰজিলা বিধি।

যেন সোপনৰ নিধি।।
জাগিলে সমস্তে হৰৈ।
কোনে মোৰ বুদ্ধি কৰৈ।।২৩৪।।
ধৈৰ্য্যসে আপদ তৰি।
আন চিন্তা পৰিহৰি।।
কৰিয়োক উপদেশ।
যাইবো আমি কোনদেশ।।২৩৫।।
ঋষিৰ দেশৰ বাজে।
নাই ঠাই একো বাজে।।
ইসি চিন্তা আসৰিষ।
কৰিয়োক বিমৰিষ।।২৩৬।।
হেন শূনি নৃপবৰ।
গুণিলন্ত নিৰন্তৰ।।
সাতোদ্বীপা পৃথিৱীত।
থানৰ নভেল খিত।।২৩৭।।
নেৰাইলো ঋষিৰ হাত।
চিত কৰে উতপাত।।
যাইবো আবে কোন পুৰী।

পাইরে আসি ঘুৰি ঘুৰি।।২৩৮।।

এহি বুলি নৰনাথ।

জানুত দিলন্ত মাথ।।

নুগুচে ঋষিৰ ভয়।

দেখে ৰাজা তমোময়।।২৩৯।।

প্ৰৱন্ধে গুণন্ত বসি।

মনত পৰিল আসি।।

আছে পুৰী বাৰাণসী।

স্বস্বভৈলা মহাযশী।।২৪০।।

প্ৰণামিয়া কৃষ্ণপাৰে।

ঝুমুৰী শঙ্কৰে গাৰে।।

শুনা এক চিতকৰি।

সুখে যোৱা যমতৰি ।।২৪১।।

বিসয় বৈভৱ যত।

সৰে জানা অশাস্তত।

আন চিন্তা পৰি হৰি।

সৰে বোলা হৰি হৰি।।২৪২।।

।।পদ।।

শৈব্যাক সম্বোধি মাতিলন্ত মহাৰাজে।
আক্লাৰ নেদেখা থান বাৰাণসী বাজে।।
পৃথিবীত বহিৰভূত সংসাৰতে সাৰ।
তাতেসে নাহিকে মনুষ্যৰ অধিকাৰ।।২৪৩।।
সৰ্বকালে যাত বিশ্বনাথ অধিকাৰ।
তৈকে লাগি যাওঁ উঠিয়োক বৰ নাৰী।।
সৰ্বকালে যাত বিশ্বনাথ অধিকাৰী।
তৈকে লাগি যাওঁ উঠিয়োক বৰ নাৰী।।
মৰ্দ্দৈ লইয়া যাওঁ আৰে কুমৰক কোলা ।
তোক্লাৰ বোলানে যাওঁ ধীৰে ধীৰে চলা।।২৪৪।।
পুত্ৰ কোলে ধৰি লৰিলন্ত মহাভাগে।
মহাদৈয়ো যান্ত নৃপতিৰ আগে আগে।।
দণ্ডকৰ পথত দিনেক যাই বহি।
বঞ্চন্ত ৰজনী মৰ্ঠ মণ্ডপত ৰহি।।২৪৫।।
কতো গৃহস্থৰ ঘৰে লন্ত গৈয়া বাস।
কতো দিনা নৃপতিৰ পৰৈ উপবাস।।
একোকে নপাই কতো ৰহি থাকা বনে।

শৰীৰ বিবৰ্ণ ভৈল ৰৌদ্ৰ বৰিষণে।।২৪৬।।
নাহি অল্প বস্ত্ৰ গাৱে বাকলি বসন।
ভিক্ষায়ে ভোজন ভৈলা ভূমিত শয়ন।।
ধুলায়ে ধূসৰ তনু চিনন নয়ায়।
হেন মহা দুখে কষ্টে যান্ত মহাশয়।।২৪৭।।
কতোদিনে পাইলা গৈয়া পুৰি বাৰাগসী।
আগভেটি বিশ্বামিত্ৰ ঋষি আছে বসি।।
দেখি নৃপতিৰ শিহৰিল সৰ্ব গাৱ।
প্ৰদক্ষিণে ঋষিৰ নমিলা দুই পাৱ।।২৪৮।।
ভাৰ্য্যায়ে সহিতে প্ৰণামিলা মহাৰলী।
ঋষিক বোলন্ত ৰাজা কৰি কৃতাজলি।।
পাদ্য অৰ্ঘ্য দিবো হেন নাহি একোধন।
অৰ্ঘ্যৰ আপাসে গুৰু লৈয়ো একজন।।২৪৯।।
ভাৰ্য্যাক পুত্ৰক লোৱা নুহি মোৰ প্ৰাণ।
বুলিয়োক জান্টে যদি কাৰ্য্য থাকে আন।।
ঋষিয়ে বোলন্ত আন নাহি প্ৰয়োজন।
যেন লাগে দিয়ো মোক দক্ষিণাৰ ধন।।২৫০।।
আপোনাৰ মুখে খাল্তা কৰি দিলি আশ।

আজিয়েবে নৃপতি সম্পূৰ্ণ ভৈল মাস।।
দিনা চাৰি ভৈলে আসি আছো বাট চাই।
চাহান্তে চাহান্তে তোক আক্ষিয়ো দুখায়।।২৫১।।
যেন বুলি আছা আৰে সুমৰা তাহাক।
জাল্ট কৰি দিয়োক যন্ত্ৰৰ দক্ষিণাক।।
আজি আউৰ ভাণ্ডিতে নপাস মহাৰাজ।
দক্ষিণাৰ পদে আইলো এৰি ৰাজ কাজ।।২৫২।।
ৰাজা বোলে যদি আজি পূৰ্ণ ভৈল মাস।
আউৰ কিছু বুলিবে মোহোৰ নাই সাস।।
কিন্তু আছে এভো দেখা দুই পৰ সীমা।
ইয়ো বেলি খানি মোক কৰিয়োক ক্ষমা।।২৫৩।।
এহি হোক বুলি ঋষি মাতিলা ৰাজাক।
পাক দিয়া আসো গৈয়া ডঢ়াওঁ আপোনাক।।
ইবোলিয়ো আসিলে পাতস কাপ জাপ।
সৰ্বনাশ কৰো তেৰে দিয়া ব্ৰহ্মশাপ।।২৫৪।।
হেন বুলি বিশ্বামিত্ৰ পশিলা নগৰ।
নৃপতিক পাইল আসি মহাচিন্তা স্বৰ।।
যেন ঘোৰ নিৰ্ঘাত পড়িল আসি মাথে।

অধোমুখে বসিয়া গুণন্ত নৰনাথে।।২৫৫।।
কোন কৰ্ম কৰো আৰে যাইবো কৈক লাগি।
কৈত মিত্ৰ আছে কৈত ধন পাইবো মাগি।।
আপুনাৰ মুখে মই বুলি আছে যাক।
কেনমতে দিবো আজি সিটো দক্ষিণাক।।২৫৬।।
কত কদৰ্থনা আউৰ সহিবো ঋষিৰ।
এক মনে বোলো এৰো আপোন শৰীৰ।।
তথাপিতো ব্ৰহ্মস্ব থাকিবে মোত ৰহি।
যত বংশ হইবে তাকো মাৰিবেক দহি।।২৫৭।।
ব্ৰহ্মস্ব ৰহিলে মোৰ নুহিবে নিস্তাৰ।
কত জন্ম পলু হৈয়া থাকিবো বিষ্ঠাৰ।।
এহি বুলি মনে মনে গুণন্ত নৃপতি।
এৰে কোন উপায়ে নযাইবো অধোগতি।।২৫৮।।
আপুনাক বিকি ব্ৰাহ্মণৰ সুজো ধাৰ।
আত পৰে বুদ্ধি আন নাহিকে আক্কাৰ।।
মোৰ ভাগ্যে যেন হৈক পৰুষ এৰাউক।
এতেক বোলন্তে আসি প্ৰবেশিল শোক।।২৫৯।।
মাত বোল হৰিল দেখন্ত অন্ধকাৰ।

হেন দখি চিত্ত আউৰ নসমে শৈব্যৰ।।
লোতকে পূৰ্বিল আসি গদ গদ মাত।
ধীৰে ধীৰে সুন্দৰী স্বামীক বুলিলন্ত।।২৬০।।
কাৰ্য্য সময়ত কেনে ভৈলা হত বুধি।
আপদ ব্যাধিৰ হোৱৈ ধৈৰ্য্যেমে আসুধি।।
মোৰ বাক্য ধৰা প্ৰভু চিন্তা পৰিহৰা।
অঙ্গীকৃত সত্যক সম্বৰে ৰক্ষা কৰা।।২৬১।।
যিটো পৰুষৰ নষ্ট ভৈলা অঙ্গীকাৰ।
লোকৰো বৰ্জন হোৱে জীৱন ধিক্কাৰ।।
নাই নাই আন ধৰ্ম্ম জানা সত্য বিনা।
জানি আন নিচিন্তিবা দিয়োক দক্ষিণা।।২৬২।।
অগ্নিহোত্ৰ কৰে যিটো পঢ়ে চাৰি বেদ।
যত মহাদান আদি কৰি অবিচ্ছেদ।।
সকলো নিস্কল যাৰ লৰিল বচন।
হেন জানি সত্য প্ৰভু কৰিয়ো ৰক্ষণ।।২৬৩।।
কীৰ্ত্তি নামে এক ৰাজা আছিল পূৰ্ব্বত।
শত অশ্বমেধ আচৰিল বিধিৱত।।
আৰো এক ৰাজসূয় মনে কৰি ইচ্ছা।।

স্বৰ্গ হন্তে পৰিল বাৰেক বুলি মিছা।।২৬৪।।
সত্যে নেই উৰ্দ্ধক অসত্যে অধোগতি।
হেন জানি সত্যক ৰাখিবে কৰা মতি।।
ইন্দ্রতো অধিক সুখ গৈল কত কাল।
আউৰ কেনে অনুশোচ কৰা মহীপাল।।২৬৫।।
তোমাৰেসে দুখ দেখি অন্তৰ্গত দহে।
কি কৰে জীৱন আউৰ হৃদয় নসহে।।
শুনা বতনেক বোলো চৰণত ধৰি।
বুলিবাক চাহন্তে লোতক পৰে ঝৰি।।২৬৬।।
উভতি ক্রন্দন আসে মনত আসুখ।
মাতিবে নুৰাৰি আছিলন্ত অধোমুখে।।
লোতকে ভেটল গদ গদ কৰৈ মাত।
আঞ্চলে মছিল মুখ দুনাই বুলিলাত।।২৬৭।।
উপজিল পুত্ৰ ৰাজ্য এতেক বোলন্ত।
পৃথিবীত মকমকি পৰিল কান্দন্তে।।
আৰো একো বুলিবাক নপাৰি সুন্দৰী।
কৰন্ত বিলাপ নৃপতিৰ পাৰে ধৰি।।২৬৮।।
হেন দেখি নৃপতিৰ মনত আসুখ।

মহাদৈক তুলি বস্ত্ৰে মুছিলন্ত মুখ।।
কিসক কাল্দস বান্ধে বুলিয়ো সত্ৰৰ।
পুত্ৰৰ যে নাম লৈলি আগত কুমাৰ।।২৬৯।।
কিবা গুণি পৃথিবীত পাৰ লোটা লুটি।
শীঘ্ৰে প্ৰাণেশ্বৰি কহ প্ৰাণ যাই ফুটি।।
শুনি কতো বেলি ভৈলা শৈব্য সঙ্ক্ৰমণ।
অল্প কৰি নৃপতিক বুলিলা বচন।।২৭০।।
উপজিল পুত্ৰ ৰাজা তযু যথোচিত।
মহন্ত জনৰ হোৱে হেনসে উচিত।।
পুত্ৰ প্ৰয়োজনে বিহা কৰয় ভাৰ্য্যাক।
সিটো সিদ্ধি ভৈল আৰে এৰিয়ো আক্লাক।।২৭১।।
আন একো উপায় নেদেখো আত বিনা।
আক্লাক বিক্ৰয় কৰি দিয়োক দক্ষিণা।।
আপোনাৰ সত্য ৰাখি থিৰ কৰি হিয়া।
নেউচনি লৈয়া যাওঁ তুমি মাত্ৰ জীয়া।।২৭২।।
আক্লাৰ নিমিত্তে তুমি এৰিয়ো বিমন।
মই হেন ভাৰ্য্যা প্ৰভু পাইবা যেত মন।।
যন্ত্ৰ হোক সাম্ৰফল দক্ষিণা দিয়া শুজি।

মোৰ বাক্য কৰা প্ৰভু পূৰ্বাপৰ বুজি।।২৭৩।।

শুনা সভাসদ মহাজনৰ ধৰ্ম্মক।

প্ৰাণান্তিকো দুখ পাইলে নেৰয় সত্যক।।

সাক্ষৰ্ভৌম ৰাজপদ পুত্ৰ ভাৰ্য্যা যত।

চাণ্ডালত আপোনাক বিকিলা সত্যত।।২৭৪।।

হেনজানি মহাজনে নেৰিবা সত্যক।

সত্য শাস্ত্ৰ তস্বজানি ভজিয়ো হৰিক।।

কৃষ্ণৰ ভকতি সত্য ধৰ্ম্ম অনুপাম।

জানি উচ্চকৰি ডাকি বোলা ৰাম ৰাম।।২৭৫।।

।।ছৰি।।

হেন শুনি নৃপতিৰ হিয়া যেন দুই ছিৰ

শোকে আতি হিয়া যায় ফুড়ি।

দেখিলন্ত তমোময় শ্ৰুতি হীন মহাশয়

অন্তৰীক্ষে ধাতু গৈল উড়ি।।

জানুত দিলন্ত মাথ কতো বেলি নৰনাথ

শোকত ভৈলন্ত অচেতন।

কতো হিয়ে ভুকু মাৰি পৃথিৱীত মাথা তাৰি

আতিশোকে কৰন্তু ক্ৰন্দন।।২৭৬।।

হৰি হৰি প্ৰাণেশ্বৰী তোৰ মুখে কেন কৰি
আসিলেক বজ্ৰ সম বাণী।

বুলিলি বিকিবো তোক আতেসে অধিকে শোক
হৃদয়ত শোক-শেল হানি।।

হেন ভৈলো অধোগামী তোক কি বিকিম আমি
আপোনাৰ জীৱন কাতৰে।

শ্লেচ্ছৰো নুহিকে ধৰ্ম কৰিবে হেন কি কৰ্ম
কোননো অধম পাপী নৰ।।২৭৭।।

হৰি হৰি প্ৰাণেশ্বৰী আপদৰ সহৈতৰি
মোহোৰ কণ্ঠৰ হেমহাৰ।

কোন সতে তোক এৰি থাকো মই প্ৰাণ ধৰি
মুখ্যপ্ৰাণ তইসি আক্কাৰ।।

সুন্দৰ সৰস মুখ দেখিলে পাহৰো দুখ
জীয়ো সমুদায় দেখি যাক।

চাণালতো ভৈলো ধিক প্ৰাণ ফুটি নযাই কিক
বিকিবোহো হেনয় ভাৰ্য্যাক।।২৭৮।।

এহি বুলি মহাশয় দেখিলন্ত তমোময়

দুসৰিস শোকৰ ঝঞ্জালে।

হৰিলা চেতন জ্ঞান উড়িল সমস্তে প্ৰাণ
পৃথিৱীত পৰিল নিচালে।।

দেখি শৈব্য মাথা তুলি বুড়িল বুড়িল বুলি
আন্ধোৱালি ধৰিলা স্বামীক।

শিৰত সিঞ্চন্ত পানী বোলন্ত মধুৰ বাণী
প্ৰাণ এৰিবাক চাহ কিক।।২৭৯।।

চক্ষু মেলি চাহা মোকে তোক্ষাৰ দাৰুণ শোকে
হিয়াৰ নথইও ভকভকি।

তযু অত দুখ দেখি কেনে প্ৰাণ আছো ৰাখি
কান্দন্ত সুন্দৰী মকমকি।।

সুৱৰ্ণৰ সিংহাসন ৰঙ্গময় বিতোপন
নেট তুলি কোমল বিছাই।

তাত থাকা গাৰ এৰি এৱে পৃথিৱীত পড়ি
কেনে নিদ্ৰা গৈলা মহাৰায়।।২৮০।।

পৃথিৱীৰ ৰাজাগণে খাটিলেক সৰ্ব্বক্ষণে
নম্নভাৱে ভূত্য হেন মান।

ভাণ্ডাৰ সুৱৰ্ণময় দিলা মহা ৰঙ্গচয়

কোটি কোটি ব্ৰাহ্মণক দান।।

ৰাজা ব্ৰহ্মভোজ ৰোল লঙিঘলে স্বৰ্গৰ কোল
সঙ্গে বহিলেক পঞ্চামৃত।

সিটো আজি নৰেশ্বৰে দক্ষিণা দিবাক ডৰে
মৰা যেন পড়িলা ভুলিত।।২৮১।।

যিটো ৰাজা হৰিশ্চন্দ্ৰ শ্ৰীমন্ত য়েহেন ইন্দ্ৰ
বুদ্ধি বলে বিষ্ণুৰ সমান।

সসাগৰা বসুমতী তৃণ যেন কৰি মতি
ঋষিক উচৰ্গি দিলা দান।।

আনে যত হস্তী ঘোড়া তাৰ কোনে পাৰে ওৰা
ব্ৰাহ্মণক দিলা মহাৰায়।

সিটো ভৈল প্ৰায় দক্ষিণা দিবাৰ নাই
ঋষিৰ ডৰত ধাতু যায়।।২৮২।।

হৰি হৰি বিধি তোৰ কত অপৰাধ ঘোৰ
চিন্তিলন্ত এন্তে মহমতি।

আৰু কিবাসক্ৰ বুলি এতেক দুৰ্গতি দিলি
কৰিলাহা হেনসে বিপত্তি।।

সুগন্ধ চন্দন যাৰ গাৰে ঘচি মল কাড়ে

ৰল্ল অলঙ্কাৰ বিৰচিত।

সিটো কাল কৈক গৈল হেনসে বিপত্তি ভৈল

সিটো তনু লোটয় মাটিত।।২৮৩।।

উঠা উঠা প্ৰাণনাথ মোক চৰা তুলি মাথ

মোৰ গাৰে অগণি জ্বলয়।

দিয়ো মোক সমিধান জুৰাওক সমস্তে প্ৰাণ

হেৰা মই মাতো মহাদই।।

আৰেসে জানিলো আমি মৰিলাহা প্ৰাণস্বামী

তোম্বাক পাইলেক মহাকালে।

এহি বুলি পটেশ্বৰী ৰাজাৰ গাৰক এড়ি

পৃথিৱীত পৰিলা নিচালে।।২৮৪।।

ৰাজাই দেখন্ত আতি বিমূৰ্চিত ভৈল সতী

মুখৰো হৰিল মাত বোল।

ৰোহিতাশ্ব দেখি --- ক্ষুধায়ে কাপ্তিলা আতি

মাৰৰ চাপিলা আসি কোল।।

আই দিয়া অন্নপান ভোক হেৰা যায় প্ৰাণ

উঠা বুলি গলত বান্ধয়।

হেৰা চাবা শুখাই মুখ নুৰাৰো সহিবে দুখ

এহি বুলি কুমাৰ কান্দয়।।২৮৫।।
মোক কোলা লোৱা তুলি হেৰা চোৱা পুত্ৰ বুলি
হাতে লকজকাৰে ৰাজাক।
ভোখে গাল নুহি থিৰ দিয়া ঘৃত লাডু ফ্ৰীৰ
কোলাত বসিয়া খাইবো তাক।।
কতেক ঘুমতি পাৰা মোৰ কেনে ভোখে মাৰা
এহি বুলি নৃপতি নন্দন।
আছাৰয় হাত ভৰি মনত বিকল কৰি
গেড়ি পাড়ি কৰয় ক্ৰন্দন।।২৮৬।।
সেহি বেলা বিশ্বামিত্ৰৰ উগুৰ খুগুৰ চিত
উঠন্ত বৈসন্ত চান্ত বেলি।
হৃদয়ত এহি ধ্যান আজি মই পাইবো দান
ৰাজা দিবে সূৰ্য্য অস্ত গেলি।।
থাকিব নোৱাৰি বসি উঠি লড়িলন্ত ঋষি
যথাত আছন্ত ৰাজা পৰি।
হাতে দণ্ড কান্ধে ছাতি দেখিয়া কুমাৰে আতি
আই বাপ বুলি দিলে গেড়ি।।২৮৭।।
ঋষিৰ মূৰ্ত্তিক দেখি লুকায়া মুদীলা আঁখি

নৃপতিৰ বুকুৰ সান্ধিত।

বিশ্বামিত্ৰ দেখে পাছে মূৰ্ছা গৈয়া পৰি পাছে

মহাৰাজা ভাৰ্য্যাৰ সহিত।।

নাহিকে চেতন কুলি দক্ষিণ হৰাইল বুলি

বসিলন্ত থোসমোস কৰি।

সুখ নাহি উঠি যান্ত নিহালি নিহালি চান্ত

যোন ৰাজা আছে ছল ধৰি।।২৮৮।।

কান্ধে ঘট ধৰি আনি মাথাত ঢালন্ত পানী

উঠ উঠ হৰিশ্চন্দ্র ৰায়।

দিয়া ধন দক্ষিণাৰ কান্ধৰ গুচায়ো ভাৰ

ধৰুৱা কৈতো সুখ নাই।।

বোলন্ত অনেক বাণী ঢালন্ত শিৰত পানী

নৃপতিয়ে চক্ষু মেলি চাইল।

ঋষিক আগতে দেখি আৰকা মুদিল আৰ্থি

দুনাই যেন যমপুৰী পাইল।।২৮৯।।

দেখি ক্ৰোধ জ্বলি গৈলা ৰাজাক বুলিবে লৈল

তোৰ সৰে বুদ্ধি কৰো চুৰি।

দক্ষিণা দিবাক ডৰে পা ইল তোক চিন্তা জ্বৰে

মিছাত আছস ভেম জুৰি।।

উঠা উঠা ধৰ্ম্ম জানি আপোনাৰ সত্য বাণী
ৰাখি মোক জাণ্টে দিয়া দান।

সত্যে সূৰ্য্য আছে ৰহি সত্যতেহে আছে মহী
সত্য সম ধৰ্ম্ম নাহি আন।।২৯০।।

শুন অৰে মহাপাপ জানিলো পাতিলি কাপ
বিস্তৰ নোবোলো আৰ বাক।

আজি সূৰ্য্য অস্ত গৈলে জানো ৰসাতলে গৈলে
যেৰে আনি নেদ দক্ষিণাক।।

নেড়াইবে তোহোৰ বাপ বংশক দহিব শাপে
কৰৈ ঋষি আতি চটি ফটি।

কৰা ৰাজ্য কৰ্ণপাত খানিতেক চাহো বাট
এহি বুলি গৈলন্ত উলটি।।২৯১।।

।।ছবি।।

টেশ্বুৱানি বন্ধে গ্ৰাম বৰদোৱা যাৰ নাম
লোহিত্যৰ জলে অনুকূল।।

ভৈলা সেহি গ্ৰামেশ্বৰ যাৰ নাম ৰাজধৰ

দানে মানে যাক নাহি তুল।।

অতিথি চৰ্চাত পৰে আন চিন্ত নাহি ঘৰে

সৰ্ব্বদায়ে আনন্দ উৎসৱ।

তানে পুত্ৰ ভৈলা চাৰি সূৰ্য্যবৰ মুখ্য কৰি

হলামুখ জয়ন্তা মাধৱ।।২৯২।।

জ্যেষ্ঠ ভৈলা সূৰ্য্যবৰ মহা বৰা দেশধৰ

নয়স্ব কায়স্ব কুল দীপ।

মহা দাতা হেন শূনি ব্ৰাহ্মণ সঙ্কন গুণি

চলি যান্ত যাহাৰ সমীপ।।

তানে ভৈলা গৰ্ভেশ্বৰ মহামানী বংশধৰ

প্ৰসিদ্ধ কুসুম নাম যাৰ।

ভৌমিক চূড়ামণি দাতাৰ আগত গণি

যাৰ যশে ব্যাপিল সংসাৰ।।২৯৩।।

তানে পুত্ৰ অল্পমতি শঙ্কৰে কৰিয়া নতি

কৃষ্ণপাৰে ৰচিল পয়াৰ।

শূনা সৰে বুদ্ধ জনে সাৱশেষে জানা কোনে

পুৰাণ কথাৰ তত্ত্ব সাৰ।।

কথাৰ আশয় চাই কাব্যৰস ঠাই ঠাই

নিৰন্ধিলো কঠোৰক ডৰে।

যদি অনুবাদ হই তাতেসে ব্যঞ্জন হই

ভুঞ্জিবাক পাৰে কোন নৰে।।২৯৪।।

কৰযোৰে বোলো বাক শুনিয়ো পণ্ডিতজাক

যিবা দেখা মৰষিবা দোষ।

পুণ্য কথা পুৰাণৰ গঙ্গাজল পটন্তৰ

তাক শুনি হয়ো পৰিতোষ।।

প্ৰণামিয়া হৰি পাৰে বোলা হেৰা বহু ভাৱে

শুনা সমজ্যাৰ যত লোক।

আন চিন্তা দূৰ কৰি ডাকি বোলা হৰি হৰি

মহা সুখে যায়ো বিষ্ণুলোক।।২৯৫।।

।।পদ।।

জৈমিনীৰ আগে পক্ষীগণ নিগদতি।

ঋষিক যাইবাৰ দেখি উঠিলা নৃপতি।।

শৈব্যায়ো বসিলা কুমৰক কোলে ধৰি।

চিন্তন্ত বসিয়া ৰাজা ঋষিক সুমৰি।।২৯৬।।

আজি ঋষি শাপত সবংশে যাইবো তল।

কৈক যাইবো কি কৰিবো হৃদয় বিকল।।
গুণি একো কৰিবাক নোৱাৰন্তু থিৰ।
দেখি মহাদই দুনাই বোলে ধীৰ ধীৰ।।২৯৭।।
এভো হেন কৰা প্ৰভু মোৰ বাক্য ধৰা।
শপ-অগনিত পৰি বিপাঙ্গে নমৰা।।
মোক বিকিয়োক হিয়া কৰিয়োক থিৰ।
দক্ষিণাক শুজি হাত এৰায়ো ঋষিৰ।।২৯৮।।
হেন শুনি ৰাজা আতি ভৈলন্তু নিতত।
কান্দন্তে লোতক নাসে যেন কাঠৰত।।
শৈব্যাক বোলন্তু বান্ধে কৰা মোৰ বাক।
পৰম নিৰ্দয় হয় বিকিব তোম্বাক।।২৯৯।।
মহান্ধুৰ পাপীজনো নাচৰে ইহক।
তাহাতো অধম হৈয়া বিকিবো তোম্বাক।।
কনমতে কন্ঠৰ বজাইবে ইটো বাণী।
হেন বুলি তেৰ উঠিলন্তু তিনি প্ৰাণী।।৩০০।।
ভাৰ্য্যায়ে সহিতে গৈলা নগৰৰ মাজে।
বিটি বেটি তাসম্বাক সোধে সামৰাজে।।
কোন দেশী তোমাৰ উত্তম তিনি প্ৰাণী।

কুমাৰক দেখি দুধ লাডু দেই আনি।।৩০১।।
নৃপতি বোলন্ত শুন নগৰীয়া লোক।
পৰম ঘাতুক মই নুসুধিবা মোক।।
ৰাক্ষস পিশাচ যাত সৱাতো অধম।
পৃথিৱীত মহাপাপী নাই মোক সম।।৩০২।।
ভাৰ্য্যাক বিকিবে আসি আছে আগবাঢ়ি।
তাহাৰ নিমিত্তে প্ৰাণ যান্তে আছে ছাৰি।।
দাসী ভাৱে লৱা য়েৰে আছে প্ৰয়োজন।
জাণ্টে বোলা মোত আছয় চেতন।।৩০৩।।
এক বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণ আসিল হেন শূনি।
জকমক দশন মাটিত লুটে ভূগি।।
চৰাচৰ জকমক কৰৈ সৰে কেশ।
পাচোগুা একুটি কৰি চলন্ত লাস বেশ।।৩০৪।।
গাৱ ভৰি ধৰি হাত আচৰন্তে আসি।
নৃপতিক বোলন্ত বিকস কোন দাসী।।
মই কিনি লইবো দিব যত লাগে ধন।
কিবা পাইলে দিবি কহ স্বৰূপ বচন।।৩০৫।।
যত নগৰৰ আমি শ্ৰাদ্ধক কৰাওঁ।

নানাবিধ বস্তু যত ঘৰে বসি পাওঁ।।
দুখ পাইবে লাগি কিছু নকৰিব শঙ্কা।
ঘৰতো পৰিয়া আছে লক্ষ কোটি টকা।।৩০৬।।
একেখানি ভাৰ্য্যা মোৰ আতি সুকুমাৰী
প্ৰাণ সম আত্মাৰ প্ৰথন বিহা নাৰী।।
কৰ্ম কৰিবাক নেদো দুখ পাইবে ডৰে।
পানী আনি আপুনি বন্ধন কৰো ঘৰে।।৩০৭।।
তোৰ ভাৰ্য্যা দেখো এই স্বভাৱে সুখিব।
কৰ্মত কুশল হৈবে সুদুট শৰীৰ।।
এই দাসী পাইলে ভাল পাইবে ব্ৰাহ্মণী।
যেন লাগে লউ ধন মই নিবো কিনি।।৩০৮।।
ব্ৰাহ্মণৰ শূনি বজ্ৰ সমান বচন।
মহাদুখে নৃপতিৰ বিদাৰিল মন।।
মাতিবাক নপাৰিয়া ৰাজা সেই তালে।
গোৰ কটা গাছ যেন পড়িল নিচালে।।৩০৯।।
উঠ কিবা লইবি বুলি ব্ৰাহ্মণে মাতন্ত।
অচেতন ভৈল ৰাজা নেদন্ত সিদ্ধান্ত।।
কণ্ঠৰো নোহুই মাত বিহল পৰায়।

তবধ নয়নে ৰাজা থাকিলন্তু চাই।।৩১০।।
হেন দেখি দ্বিজৰ কুপিত ভৈল মন।
আপোন গাৰ্ণিৰ শোলোকাই আনি ধন।।
ৰাজাৰ গাৰৰ বাকলিত বান্ধি থৈল।
উঠ অৰে দাসী বুলি মাতিবাক লৈল।।৩১১।।
শৈব্যয়ে বোলন্তু বৈয়ো খানিতেক লাগি।
স্বামীক মাতিয়া যাওঁ ইজনুক লাগি।।
প্ৰাণনাথ এৰে দেখা দেখি আজি যায়।
পৰিচ্ছেদ কৰি খনিতেক থাকো চাই।।৩১২।।
হেন শুনি খঙ্গাইলে ব্ৰাহ্মণ অহঙ্কাৰী।
কোলাৰ শিশুক ধৰি পেহ্লাইলা আছাৰি।।
কৰৈ স্বামী পাইলি বুলি মাৰি এক গুৰি।।
বাম হাতে চুলি ধৰি লৈযান্ত আজুৰি।।৩১৩।।
মহাদই বোলে গুৰু এৰা এৰা মোক।
চক্ষু গোট মেলি চাওঁ ৰোহিতাস্ব পোক।।
মাৰৰ পোৰৰ দেখাদেখি আজি যায়।
চাওঁ মই নেত্র ভৰি স্নেহৰ পুতাই।।৩১৪।।
ভৈলো কুলক্ষণী আজি ব্ৰাহ্মণৰ দাসী।

তই ৰাজকুমাৰ নুছুবি মোক আসি।।
এহি বুলি আৰ্ত্তৰাৱে কৰন্তু ক্ৰন্দন।
মাৱৰ বচন শুনিৰাজাৰ নন্দন।।৩১৫।।
মাৱ মান বুলি খেদি গৈলা পুত্ৰ খানি।
দেখি বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণে মাৰিলা লাঠি হানি।।
আই বুলি তথাপি লৈলেক আসি পাশ।
মাৱক সাৱটি ধৰি পাৰন্ত আটাস।।৩১৬।।
হেন দেখি মহাদই কৰন্তু কাতৰ।
নমাৰা নমাৰা গুৰু মৰিবে কুমৰ।।
চৰণত ধৰো গুৰু হযোক প্ৰসন্ন।
কুমাৰকো কিনি লৈয়ো দিয়ো কিছুধন।।৩১৭।।
কৰ্ম্ম কৰিবাক নোৱাৰিবো পুত্ৰবিনা।
সন্তাপতে মৰিবো মিছাতে মোক কিনা।।
হেন জানি মাৱ পুত্ৰকে লগে নিয়া।
জীয়োক পুতাই মোক প্ৰাণ দান দিয়া।।৩১৮।।
হেন শুনি ব্ৰাহ্মণৰ পালটিল মন।
ৰাজাক বোলন্ত লউ পোৱেৰেৰো ধন।।
যাই লগ লাগি পাস নেৰয় মাৱৰ।

ধন্য ব্যৱহাৰে ধন পাস দুইহস্ত।।৩১৯।।

এহি বুলি দুইৰো বিত্ত কৰি এক ঠাই।

বাকলি বস্ত্ৰত নিয়া বান্ধিলা দঢ়াই।।

মাৰ পোক লইয়া যায় একে ঠাই বান্ধি।

পাছত কোবাল্তে দ্বিজে দুয়ো যন্ত্ৰ কান্দি।।৩২০।।

কাতি হৈয়া পড়িয়া আছন্ত ৰাজা চাই।

আগতে বান্ধিয়া ভাৰ্য্যা পুত্ৰ লৈয়া যায়।।

কৰন্ত্ৰ ক্ৰন্দন পৃথিৱীত পৰে লুটি।

কিবা চাই আছে প্ৰাণ নয়ায় কেনে ফুটি।।৩২১।।

হা ভাৰ্য্যা পুত্ৰ বুলি হিয়ে হানে মুঠি।

ঢাত ঢাত মাটিত পৰন্ত্ৰ উঠি উঠি।।

হৃদয়ৰ মাংস কাটি কোনে লৈয়া যায়।

কৰন্ত্ৰ ক্ৰন্দন তাসম্বাক চাই চাই।।৩২২।।

হৰি হৰি পুত্ৰ সূৰ্য্যবংশে ভৈলা জাত।

সুকোমল শৰীৰ সুন্দৰ ভৰি হাত।।

তয়ো গৈলি বিক্ৰয় জীৱন ধিক ধিক।

আউৰ কিবা দেখিছয়াছে প্ৰাণ নয়ায় কি।।২২৩।।

হা প্ৰাণেশ্বৰী হা হা ৰোহিতাশ্ব পুত্ৰ।

তোমাসাক বাম্বিধ নেই কৈৰ যমদুত।।
হেনসে অৱস্থা পাইলে মোৰ কৰ্ম ফলে।
জীৱো কিৰু লাগি মই যাওঁ ৰসাতলে।।২২৪।।
এহিমতে কান্দন্তে আচন্ত ৰাজা চাই।
মহাদৈক পুত্ৰে এৰে দ্বিজ লৈয়া যায়।।
বৃক্ষে গৃহ আসম্বাৰ আঁৰ য়েৰে ভৈল।
দুনাই পৃথিৱীত পৰি ৰাজা মূৰ্ছা গৈল।।৩২৫।।
সেহি সময়ত বিশ্বামিত্ৰ পাইলা আসি।
উঠ উঠ ৰাজা বুলি দিলন্ত উকাকাসি।।
কিবা ধন পয়া আছা দিয়োক সম্প্ৰতি।
শুনি তকমক কৰি উঠিলা নৃপতি।।৩২৬।।
ভাৰ্য্যা পুত্ৰ বিকি ধন পয়া আছা যত।
টুপলি মেলিয়া দিলা ঋষিৰ হাতত।।
অল্পধন দেখি তান নভৈল সনত্তি।
বুলিৰে লাগিলা নৃপতিক ঋষি উঠি।।৩২৭।।
শুন অৰে পাপীঠ অধম কুলাঙ্গাৰ।
এহিমনে অনুৰূপ দক্ষিণা আশ্ৰাৰ।।
ঋষিহেন বুলি তই আমাক নগণি।

গাওঁ পৰৰয়াক যেন যাচস ভোজনী।।৩২৮।।

তয়ো হেন জান বিশ্বামিত্ৰ চোণ্ডা সাপ।

কিছোৰো নুহিকে একো নাহিকে প্ৰতাপ।।

এহি বুলি ক্ৰোধে আতি কাম্পে হাত পাৰ।

আজি তোক ভালমতে দেখাইবো প্ৰভাৰ।।৩২৯।।

এহি ধন পাই তোক কৰিবোহো ক্ষমা।

আজি মোৰ দেক কেন তপৰ মহিমা।।

লৈয়ো তেৰে দেখ ৰাজা মোৰ ব্ৰহ্মবল।

ঘোৰ চণ্ড শাপে সৰে বংশ যাইবি তল।।৩৩০।।

হেন শুনি হৰিশ্চন্দ্ৰ তৰতৰি মান।

ভাৰ্য্যা পুত্ৰ বিকি ধন পালে এহিমান।।

দিবো আৰো কিছু মোৰ নাহিকে সম্পত্তি।

এতিক্ষণে ইটো ধন লৈয়ো মহামতি।।৩৩১।।

বিশ্বামিত্ৰে বোলে আৰো নকৰিবি হেলা।

এভো আছৈ দিৱসৰ প্ৰহৰেক বেলা।।

ইয়ো বেলি থানি থাকিবোহো বাট চাই।

আউৰ পুনো বুলিবে নপাস মহাৰায়।।৩৩২।।

এহি বুলি কপিঙ্গত বান্ধি লৈল ধন।

কোপ মনে বিশ্বামিত্ৰ কৰিলা গমন।।
চিন্তা ভয়ে ৰাজাৰ দগদ বৈল মন।
শ্ৰুতি জ্ঞান হৰি গৈল নপালত চেতন।।৩৩৩।।
দুখৰ উপৰি দুখ পাইলা মহাৰথ।
যেন জুই জ্বলে আৰো পিম্পালৰি পথ।।
নেদেখো উপায় ভৈল এবেসে মৰণ।
বিশ্বামিত্ৰ-সাগৰত নভৈলো তৰণ।।৩৩৪।।
গুণ গাৰ্হি আন একো নেদেখো প্ৰকাৰ।
আপুনাক বিধি শুজোঁ আপুনাৰ ধাৰ।।
এহিমতে কতোক্ষণ দটাই আপুনাক।
অধোমুক হৈয়া ৰাজা দিলা দীৰ্ঘ ডাক।।৩৩৫।।
আপুনাক বিকো হেৰা যাৰ আচে মন।
ভৃত্য কৰি কিনি লোৱা আনি দিয়া ধন।।
যাৰে নতু সূৰ্য্য আসি হোৱে অস্তাগত।
সম্বৰে বোলক আসি মোহোৰ আগত।।৩৩৬।।
এহি বুলি বাৰে বাৰে ডাকন্ত নৃপাল।
সুনি ভয়ঙ্কৰ এক আসিল চাণাল।।
যেন আগ্ৰাৰ বৰণ জ্বলৈ কলেবৰ।

অন্ধকূপ যেন জ্বলৈ নাসিকা বিবৰ।।৩৩৭।।
ডাঙ্গৰ দুগোটা চক্ষু যেন ঔৰ কৰি।
বিকট বিদুৰ আতি দান্ত আছে তৰি।।
ফাগুনীয়া বার যেন নাকৰ বতাস।
ওলমিচে পেট যেন বৰ মৌৰ বাসঁ।।৩৩৮।।
মেঘৰ গৰ্জন যেন মুকত শনি মাত।
ভেসুৰি ভেসুৰি খুলন ভৰি হাত।।
তাম্ব বৰণ গোফ দাটি লোহা অলঙ্কাৰ।
হাতে যাঠি ধৰি যেন ৰাফ্ৰস আকাৰ।।৩৩৯।।
অনেক চাণালগণে বেটি আছে তাক।
মই কিনিবোহো বুলি মাতিলা ৰাজাক।।
কত ধন লাগে মোত কহ মূল দৰ।
কিবা অল্প লাগে কিবা লাগয় বিস্তৰ।।৩৪০।।
চলো পলো কৰে আতি মদ্য আছে লাগি।
অনুতৰ কৰি নৃপতিক মাতে ৰাগি।।
কিল কিল কৰি উন্নত হয় হাসে।
ভেল ভেল কৰিয়া মদ্যৰ গন্দ আসে।।৩৪১।।
হেন দেখি ৰাজা দিলা নাকত কাপোৰ।

তোৰা কোন জাতি বুলি সোদে নৃপবৰ।।
কিবা নাম তোম্মাৰ সত্ৰৰে কহিয়োক।
চাণ্ডাল বদতি তই কিবা সোধা মোক।।৩৪২।।
জাতিত চাণ্ডাল থাকো প্ৰবীৰপুৰত।
বদ্যবধক নামে প্ৰখ্যাত লোকত।।
মৃতকৰ বস্ত্ৰ মানে মোৰ অধিকাৰ।
শুনি নৃপতিৰ ভৈল হৃদয় বিদাৰ।।৩৪৩।।
ৰাজায়ে বোলন্ত তই উলটিয়া যাস।
প্ৰাণান্তিকো নোহো মই চাণ্ডালৰ দাস।।
শাপ অগনিত মৰো সিয়ো মোৰ ভাল।
কোননো পাপীৰ্ণে হুইবে চিতনি চাণ্ডাল।।৩৪৪।।
সেহি সময়ত বিশ্বামিত্ৰ পাইলা আসি।
তবধ নয়নে ক্ৰোধে দণ্ডক উল্লাসি।।
ৰাজাক বোলন্ত আৰে শুন মহীপাল।
দিবেক বিস্তৰ ধন গৃহস্থ চাণ্ডাল।।৩৪৫।।
পাইবো মই বিস্তৰ চাণ্ডাল য়েবে কিনে।
অল্লেসে দিবেক ধন সজ্জন কুলীনে।।
হেন জানি চাণ্ডালত যাইয়ো বিক্ৰয়।

মোৰ য়েৰে শাপক তোহোৰ আছে ভয়।।৩৪৬।।

।।দুলভী।।

শুনি হৰিশ্চন্দ্ৰ ঋষিক বোলন্ত
শৰণ লৈলো তোম্মাত।
ভুঞ্জিলো পৃথিৱী আছিলো নৃপতি
সূৰ্য্যবংশে ভৈলো জাত।।
কোন সতে ভৃত্য হুইবো চাণ্ডালৰ
ইটো সৰে গৰিহিত।
কুলীনৰ ঠাই আম্মাক বিকাই
লৈয়ো দক্ষিণাৰ বিত।।৩৪৭।।
শুনি বিশ্বামিত্ৰ ক্ৰোধে উঠলিল
হা ওৰে পাপী দুজ্জন।
মোৰ মন পুৰি দক্ষিণা দিবাক
তোহোৰ নাহিকে মন।।
য়েৰে চাণ্ডালত বিক্ৰয় নযাস
য়েৰে নেদ ধন তাৰ।
এহিষ্কণে হেৰা শাপি ভস্ম কৰো

নাহিকে দোষ আক্কাৰ।।৩৪৮।।

শুনি হৰিশ্চন্দ্র বিহুল ভৈলন্ত

সমস্তে প্ৰাণ উড়িল।

ত্ৰাহি ত্ৰাহি বুলি নিঢালে সমূলি

ঋষিৰ পাবে পৰিল।।

চৰণত ধৰি কৰন্ত কাতৰ

হয়োক ঋষি প্ৰসন্ন।

শোকে বিমোহিত ভৈলো ভয় ভীত

দিয়োক মোক শৰণ।।৩৪৯।।

চাণালত মোৰ জাতি ব্ৰষ্ট নৌক

তোক্কাৰেসে ভৈলো দাস।

নাপাতা বিঘিনি, তুমি লোৱা কিনি

দক্ষিণা যাউক অপাৰ।।

যেহি লাগৈ সেহি বহন কৰিবো

ফুৰাইবো কান্ধত কৰি।

কাম্পয় হৃদয় দিয়োক নিৰ্ভয়

তাপিয়োক মোত ভৰি।।৩৫০।।

তথাপিতো ঋষি নিষ্ঠুৰ বোলন্ত

ভৰিৰ এৰ নিলাজ।

টেন্টন পালক কি কৰিবো তোক

ধনতেসে মোৰ কাজ।।

তয়ো দাস ভৈলে মোৰ অধিকাৰ

আউৰ তোৰ নাই নিয়া।

নিয়োক চাণ্ডাল আক বিকো আমি

দশ কোটি ধন লৈয়া।।৩৫১।।

হেন শূনি ভৈল চাণ্ডাল হৰিষ

উলস মালস মন।

ঋষিক বুজায়া খন্তেকতে আনি

ঋষিৰ ভৰিৰ পৰা নৃপতিক

আজুৰি আনিলা ধৰি।

পাপীৰ্ঠ চাণ্ডাল লগাইল ঘঞ্চাল

বান্ধি পাচ হাত কৰি।।৩৫২।।

যেন খন্টচোৰ পাইলা নৃপতিক

চাণ্ডালে কৰয় দণ্ডা।

যাস যাস বুলি নাৰন্ত্ৰে লৈ যাই

উলটা যাঠীৰ খুণ্ডা।।

কতো দণ্ড ধৰি পিঠিত কোবাবে

বিশ্ৰুতি বৈলা নৃপতি।

একে ভাৰ্য্যা পুত্ৰ বিয়োগে দগধ

আপোনাৰো হেন গতি।।৩৫৩।।

এহিমতে মাৰি ধৰি নৃপতিক

আপোন গৃহক নিল।

দণ্ডি কৰি পাছ মৰাৰ উপৰে

কাম চাহিবাক দিল।।

মৃতকৰ বস্ত্ৰ দিবি আনি আৰো

যি পাস চিতা সজালি।

মহা কষ্টে দুখে নৃপতি থাকিলা

তাহাৰ আদেশ পালি।।৩৫৪।।

আপোনাৰ অন্ন চাণ্ডালে নেদয়

ঘিণে মৰিবেক বুলি।

আঠে চাৰি তাৰ দণ্ডিত ভুঞ্জন্ত

জুৰিয়া নৱ পাতলি।।

চাণ্ডালৰ ঘৰে বঞ্চন্তে ৰাজাৰ

দণ্ডে এক যুগ যায়।

ভাৰ্য্যাক পুত্ৰক সুমৰি সদায়

কান্দে হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰায়।।৩৫৫।।

হৰি হৰি বাঞ্চে এৰে ভৈলি দইয়ে

দুখতে মলিন মুখ।

সৰ্বৰক্ষণে মোক সুমৰি নেৰাৰ

পুত্ৰৰ দেখিয়া দুখ।।

বুলিবে নৃপতি আসিলন্ত পৰা

আক্ষাক নিবে মেলাই।

ইটো আথালুৰ একো নজানিলি

যি ভৈল মোৰ বিহাই।।৩৫৬।।

ৰাজ্য ত্যাগ ভৈল সুহুদে এৰিল

বিকিলো পুত্ৰ ভাৰ্য্যাকে।

আপুনো চাণাল ভৈলো কত আছে

মোহোৰ কন্ম্ব বিপাকে।।

আৰৰ কতেক ভুঞ্জিবো ললাট

কোন দতি হোৱে মোৰ।

কষ্টৰো উপৰি কষ্ট বাজে আসি

দুখৰো নেদেখো ওৰ।।৩৫৭।।

প্ৰবাত মধ্যহু গধূলি বেলাত

এহিসে মুখত গীত।

চক্ষুৰ লোতকে পাঞ্জৰি বিজয়

নিদ্ৰা নামে ৰজনীত।।

মৃতকৰ বস্ত্ৰ যিদিনা নপান্ত

চাণ্ডালে ধৰিয়া মাৰে।

এহিমতে ৰাজা চাণ্ডালৰ ঘৰে

বঞ্চিলা দুখ নিকাৰে।।৩৫৮।।

মহাদৈৰো তৈতে দণ্ডে যুগ যায়

বৃদ্ধ ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰে।

আটে চাৰি সচী দিনেক ভুঞ্জন্ত

সিয়ো মাৰণক ডৰে।।

ভুমিত শয়ন মলিন বসন

ধূলারে জটিল কেশ।

মহাদই বুলি চিনন নযায়

ভৈলন্ত মলিন বেশ।।৩৫৯।।

থাইবাক নপাই কুমৰ শুথায়

দুখীৰ যেন ছাৰাল।

আগত যাহালৈ ব্ৰাহ্মণ কুমাৰে

তাতেসে লাগয় মাল।।

টেৰ কৰি চালে সুৰুতি উৰায়

লুকাইবাক নাই সন্ধি।

দেকি পটেশ্বৰী ক্ৰন্দন কৰন্ত

পুত্ৰক গলত বান্ধি।।৩৬০।।

মই দুখিনীৰ পেটত পুতাই

উপজিলি কি ক লাগি।

তোৰ দুখ দেখি কেনে প্ৰাণ ধৰো

নগৈল হৃদয় ভাগি।।

হা প্ৰাণনাত তোম্বাকেসে লাগি

সৰ্বৰক্ষণে ধূম পিউ।

আম্বাক মলাইবে আসিবাক পাৰা

এহিসে আশাত জীওঁ।।৩৬১।।

পুত্ৰে বোলে মৰ পিতৃ আসিবন্ত

ওলাই চাই থাকে বাট।

আপদ আন্ধাৰে পোহৰ নেদেখো

কতেক দুখ ললাট।।

হৰি হৰি ভালে কি আছন্তে

মোৰ দুখ আছা চাই।

নজানো বিদাতা তোক্ষাক কৰিলে

আৰো বা কোন বিহ্লাই।।৩৬২।।

মহা দুখ ভৰ কতেক সহিবো

আক্ষাক পাইলেক অন্তে।

হা প্রভু দেৱ যোনো প্রাণ যায়

তোক্ষাক নতু দেখন্তে।।

আউৰ ইটো জন্মে দেখিতে নপাইবো

প্রভুৰ দুই চৰণ।

ইসে মহা দুক মই অবিহনে

পুত্ৰৰ হুইবে মৰণ।।৩৬৩।।

এহিমতে শাস্তী সদায়ে কান্দন্ত

লোতক নাহিকে ছেদ।

শৰীৰত শোক অগ্নি নিনিমায়

হিয়াৰ নুগুচে খেদ।।

হেনয় নিকাৰে আছন্ত সুন্দৰী

ব্ৰাহ্মণক হয়৷ দাসী।

ৰাজ কুমাৰক ফুল পাৰিবাৰক

বুলিলা এদিন ঋষি।।৩৬৪।।

ব্ৰাহ্মণ বচনে ৰাজাৰ কুমাৰে

হাতে কুকী গোট লৈয়া।

ফুলনি বাৰীতে সোমায়৷ কুমাৰে

ফুল পাৰে ডাঁৰি নিয়া।।

সেহি ফুল গাছে কাল সৰ্প আছে

উপৰক তুলি ফেট।

কুমাৰক ক্ৰোধ কৰি মহা সৰ্পে

মাথাত মাৰিলা খোট।।৩৬৫।।

বিষৰ পৰশে খৰ খৰি কাম্পে

কুমাৰৰ প্ৰাণ গৈল।

বুড়িল বুড়িল বুলি পটেশ্বৰী

পুত্ৰশোকে আউল ভৈল।।

দুইহাতে ধৰিয়া মুঠি হানে হিয়া

হা হা পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি।

মোক যাস এৰি শোকে পাৰে গেড়ি

মৰিলো আৰে সমূলি।।৩৬৬।।

মোহোৰ পুতাই কোনে লৈয়া যায়
গৰ্ভত জালিয়া জুই।

হৰি হৰি বিধি কতনো মাৰস
মোক শোক শেলে খুই।।

ৰোহিতাম্ব বাপ তোহোৰ সন্তাপ
কৈকনো গৈলে এৰাওঁ।

দয়াৰ কুমৰ আশ্ৰমক সুমৰ
লগে যমপুৰে যাওঁ।।৩৬৭।।

কাক গলে বান্ধি শুইবো হাবিয়াসে
কাহাৰ চাহিবো মুখ।

মোক কোনে আসি আই আই বুলি
পাসৰাইবে সৰে দুখ।

এহি বুলি নাৰী পাৰন্ত লোটাৰি
কান্দি আওঁনাদ কৰি।

হেন দেখি আসি ব্ৰাহ্মণে বোলয়
হা তক টোকান ধৰি।।৩৬৮।।

হাউৰে পাপিষ্ঠী কিসক কান্দস

খুন্দাত ভাঙ্গিবো গাল।

ভাল ভৈল তোৰ মৰিল পুতেৰ

গুচিল আল জঞ্জাল।।

আক কোনে আৰে খৰিৰে পুৰিবে

গঙ্গাত নিয়া ভসাউ।

শুনি মহাদই দান্তে খেৰ লই

কৰিলন্ত কাউ বাউ।।৩৬৯।।

দেখিয়া ভাৰ্ছিয়া মাতিলা ব্ৰাহ্মণে

এড়াইলি এড়াইলি বুলি।

শুনি শৈব্য পাছে মৃতক পুত্ৰক

লৈযান্ত কোলাত তুলি।।

গঙ্গাৰ তীৰক কান্দতে লড়িলা

জ্বলিল পুত্ৰ সন্তাপ।

কুমাৰৰ গুণ বিনাই কান্দন্ত

যাহান্তে কৰি বিলাপ।।৩৭০।।

নমো নমো হৰি গুচায়ো সংহৰি

সংসাৰৰ দুখ ভাৰ।

কৃষ্ণক কিষ্ণৰ ৰচিলা শঙ্কৰ

দুলডী ছন্দে পয়াৰ।।

শুনা সৰ্বলোক হিত চিন্তিয়োক

আসনত সুখে থাকি।

পাপক সংহৰি পুৰুষ উদ্ধাৰি

হৰি হৰি বোলা ডাকি।।৩৭১।।

।।পদ।।

পক্ষীগণ বোলে মুনি শনি থাকা কথা।

কহো নৃপতিৰ পাছে যিভৈলা অৱস্থা।।

এহিমতে শৈব্য মৰা পুত্ৰ কোলে ধৰি।

পথত কান্দতে যান্ত আওঁনাদ কৰি।।৩৭২।।

কৈক গৈলি পুতাই দুখিনীক মোক এৰি।

কিমতে ৰহিবো মই ব্ৰাহ্মণৰ চেড়ী।।

কৈত আছা হৰিশ্চন্দ্ৰ মোৰ প্ৰাণপতি।

তুমি অবিহনে ভৈলো অনাথ সঙ্গতি।।৩৭৩।।

তোজ্জাৰ দয়াৰ কুমাৰক থাইলে সাপে।

শুনি কেনে জীবা ঘোৰ পুত্ৰৰ সন্তাপে।।

মোক কিয় প্ৰভু আসি নকৰা আশ্বাস।

পুত্ৰ লগত অগনিত কৰো যাস।।৩৭৪।।
এহি বুলি দীৰ্ঘ ৰাৱে কৰন্তু ক্ৰন্দন।
সেহি বেলা হৰিশ্চন্দ্ৰ ত্ৰিশঙ্কু নন্দন।
চাণ্ডালে পঠাইলে মৃতকক ফুৰি চান্ত।
ক্ৰন্দনৰ ৰাৱক দূৰতে নিহালন্তে।।৩৭৫।।
মৰিল মনুষ্য মানে পুৰিবাক প্ৰতি।
লৱৰন্তে লাগ আসি ধৰিলা নৃপতি।।
কঙ্কালত লাগতি কান্ধত কোৰ পাৰি।
বিকৃত চাণ্ডাল বেশ চিনিবে নুৰাৰি।।৩৭৬।।
ধূলায়ে জটীলা বৈলা আউল সৰে কেশ।
মহা কৃষ্ণবৰ্ণ ভৈলা পিশাচৰ বেশ।।
ডাটি গোস্ক ভোবোকাৰ দেখি আসৈ বান্ধি।
স্বামী হেন বুলি তাক নিচিনিলা শাস্তী।।৩৭৭।।
চিনিবাক নুৰাৰিলা ৰাজায়ো ভাৰ্য্যাক।
অপেশ্বৰাগণো ৰূপে নাটিল যাহাক।।
ৰত্নৰ শলকাগণ আঙ্গুলিৰ পান্ধি।
তপ্ত সূৰ্ণৰ বৰ্ণ শৰীৰৰ কান্ধি।।৩৭৮।।
সিটো তনু শুকাই সৰে ভৈল চাৰখাৰ।

পৰিল বিৰ্ণ যেন বিকৃত আকাৰ।।
শৰীৰৰ বস্ত্ৰ আতি পৰে চোপে মলি।
যেন ভিখাৰীৰ নাৰী ধীৰে যান্ত চলি।।৩৭৯।।
কতো বেলি পাইলা গৈয়া ভাগীৰথী তীৰ।।
দুখে শোকে শাস্তীৰ শৰীৰ নোহে থিৰ।
কুমাৰৰ শৰীৰক কানি খানি পাৰি।
মৃতক পুত্ৰক শুৱাইলন্ত বৰনাৰী।।৩৮০।।
তাৰ মুখে মুখ দিয়া কৰন্ত বিলাপ।
সহিবে নুৱাৰো বাপ তোহোৰ সন্তাপ।।
কিসক নমাতা বাপ মাই মাই বুলি।
তোৰ শোক অগনি মাৰন্তে আছে পুলি।।৩৮১।।
এৱেসে জানিলো পুত্ৰ তই গৈলি মৰি।
এহি বুলি মাটিত পড়িলা ঢাত কৰি।।
অচেতন ভৈলা মাতবোল নাই দেখি।
মৃতক শিশুক ৰাজা চাহন্ত নিৰেঙ্কি।।৩৮২।।
গাতে সৱে আছে নৃপতিৰ যত চিহ্ন।
মহা সুলক্ষণ একো অঙ্গে নুহি হীন।।
অনুমাণে জানো এক ৰাজাৰ ছাৱাল।

কিবা দোষে ইহাৰ অল্পতে ভৈল কাল।।৩৮৩।।

আক দেখি মোৰ হৃদয়ত লাগে তাপ।

এহি বয়সৰ মোৰ ৰোহিতাশ্ব বাপ।।

এহুয় আয়ত দুই কমল লোচন।

এহি মুখ কৰণ নাসা কপোল দশন।।৩৮৪।।

সমান শৰীৰ একে অৱস্থা আকৃতি।

নজানো ব্ৰাহ্মণে কি নি নিলে কেনে ভিত্তি।।

এৱে হুইবে উমলান্তে ফুৰে ৰঙ্গ কৰি।

যদি নতু যমে নেই পতাইক পাসৰি।।৩৮৫।।

হৰি হৰি শিশু ইটো কাহাৰ নন্দন।

ইহাকে দেখন্তে আসৈ উভতি ক্ৰন্দন।।

হা পুত্ৰ শুনো তোৰ কিবা কতিক্ষণে।

এহি বুলি ৰাজা ভৈলা সজল নয়ন।।৩৮৬।।

অধোমুখে থাকিলন্ত পুত্ৰক সুমৰি।

দুনাই চেতন লভি কান্দন্ত সুন্দৰী।।

হা সুকুমাৰ পুত্ৰ সৰ্ব্ব সুলক্ষণ।

কোনবা কুযোগে আৰ মিলিল মৰণ।।৩৮৭।।

সৰ্ব্বাঙ্গে সুন্দৰ যেন সোণাৰ পুতলি।

মোক এৰি পুতাই আৰে কোন থানে গৈলি।।
জীয়ো মানে পুতাই থৈলি হৃদয়ত শাল।
আপুনি কৰিবো আৰে আপুনাৰো কাল।।৩৮৮।।
হা প্ৰাণনাত হৰশ্চন্দ্ৰ গৈলা কোই।
তোম্মাৰ স্নেহৰ হেৰা মৰো মহাদেই।।
কিয়নো আশ্বাস আৰে নকৰাহা মোক।
পৰিচ্ছেদা চাহা আসি ৰোহিতাশ্ব পোক।।৩৮৯।।
প্ৰাণ পুত্ৰ কৈক গৈলা ইজন্মক লাগি।
একেশ্বৰী ভৈলো কুলক্ষণী মন্দভাগী।।
হা বিধি বৈল আৰে তোৰ মনে সুখ।
নৃপতিক দুখৰ উপৰি দিলি দুখ।।৩৯০।।
ৰাজ্যৰ উচ্ছাদ বৈল এড়িলে সুহূদে।
ভাৰ্য্যা পুত্ৰ বিকা গৈল দক্ষিণাৰ পদে।।
নহাৰাজক্ষমি হৰিশ্চন্দ্ৰ মহীপতি।
নকৰিলা বিধাতাই কোননো দুৰ্গতি।।৩৯১।।
সিটো প্ৰাণনাথৰ নেদেখা আৰে ভাল।
প্ৰাণ কি জীৱয় নুশুনিলো এতকাল।।
যোনে প্ৰবু মোৰ শোকে দুখে গেলা মৰি।

এহি বুলি মূৰ্ছা গেয়া পড়িলা সুন্দৰী।।৩২২।।
হেন শুনি নৃপতিৰ বিস্ময় মনত।
কিবা সচেতত কিবা আছো সপোনত।।
কৰৈ নাৰী কান্দে ইটো মোৰ নাম লই।
অহেল্লেসে জানো মোৰ শৈব্য মহাদই।।৩২৩।।
যোনো প্ৰাণ পুত্ৰ ৰোহিতাম্ব আছে মৰি।
জানিলো নিশ্চয় ৰাজা কাতি চিত কৰি।।
শোকে ধৰিলেক ভৈল বাতুল স্বভাৱ।
পুত্ৰ পুত্ৰ বুলিয়া ত্যজিলা দীৰ্ঘৰাৱ।।৩২৪।।
দশোদিশ অন্ধকাৰ দেখি সেহিকালে।
পুত্ৰৰ ভৰিত ৰাজা পৰিলা নিঢালে।।
কতোক্ষণে শৰীৰত আসিল চেতন।
আকুলে ব্যাকুলে ৰাজা কৰন্ত ক্ৰন্দন।।৩২৫।।
মহাশোকে হিয়ে ভুকু মাৰি নৰনাথ।
হা পুত্ৰ বুলি কতো আস্ফালন্ত মাথ।।
কতো উঠি উঠি ৰাজা পৰন্ত আছাৰে।
কদলী বৃক্ষক যেন বাতাসে উপাৰে।।৩২৬।।
পুত্ৰ মুখে মুখ দিয়া কৰন্ত বিলাপ।

কিমতে এড়াইবো আৰে তোহোৰ সন্তাপ।।
ইটো চক্ষু মুখ নাসা কপোল দেখন্তে।
হিয়া ফুটি নয়ায় এভো আছোহো জীয়ে।।৩৯৭।।
কোনে খেদি আসিবেক পিতা পিতা বুলি।
হৃদয় আন্দালে কাক কোলে লৈবো তুলি।।
কাৰ ধূলি মাটি মোৰ লাগিবে কোলাত।
ভোক লাগে বুলি কোনে লগাইবেক মাত।।৩৯৮।।
মেহোৰ কোলাত কোনে জুটিবেক আন্ধি।
কোনেনো মুকত চুমা দিবো গলে বান্ধি।।
প্ৰাণতো অধিক মোৰ স্নেহৰ পুতাই।
কৈক যাস মোক শোক সাগৰে পেহুতাই।।৩৯৯।।
মৎস যেন তোক মই বিকিলো পাপীৰ্ঠে।
সোহি কষ্টে মোক জানো এড়ি গৈলি নিষ্টে।।
হাবিধি এতেক কৰিয়া ঞ্জমা নাই।
সৰ্প হায়া খাইলে মোৰ পুত্ৰক দুনাই।।৪০০।।
যতেক সৰ্ব্বস্ব ৰাজ্য ভাৰ মোৰ গৈলা।
একেশ্বৰ ভৈলো পুত্ৰ ভাৰ্য্যায়ো নৰৈলা।।
আপুনি চাণাল ভৈলো গৈল জাতি কুল।

সৱেও নভেল পুত্ৰ সন্তাপৰ তুল।।৪০১।।
কোন দৈবে কুমাৰক খাইলে সৰ্প হুই।
মোক খাহা আসি এড়াওঁ পুত্ৰ শোক জুই।।
এহি বুলি নৃপতি কান্দন্ত হক হকি।
কৈকে গৈলে ৰোহিতাম্ব বুলি দেন্ত উকি।।৪০২।।
মৃতক পুত্ৰক হৃদয়ত ধৰি তুলি।
নিঢালে পৰিলা দুনাই পুত্ৰ পুত্ৰ বুলি।।
সহিবে নোৱাৰি ৰাজা শোকৰ বমক।
হৰিল চেতন যেন দেখিলা যমক।।৪০৩।।
নাহ মাত বোল থাকিলন্ত মূৰ্ছা গই।
হেন দেখি বিস্ময় ভৈলন্ত মহাদই।।
কৈৰ গোটে কান্দে কুমাৰক আন্ধোৱালি।
বিলাপ এড়িয়া শৈব্য চাহন্ত নিহালি।।৪০৪।।
হৰিশ্চন্দ্ৰ নৃপতিৰ শুনো যেন মাত।
তেহুয় আকাৰ সুৱলিত ভৰি হাত।।
নিশ্চয় জানিলো মোৰ হোৱে প্ৰাণনাথ।
তাহানেসে দেখো ইটো ছত্ৰাকৃত মাথ।।৪০৫।।
সেহিসে উল্লত নাসা যেন তিল ফুল।

প্ৰভুৰ দশন দেখো কুন্দকড়ি তুল।।
পদ্মসম লোচন কুঞ্চিত নীল কেশ।
বহল হৃদয় সিংহবন্ধ কটিদেশ।।৪০৬।।
ললিত বলিত সেহি আঙ্গুলিৰ পান্ধি।
চন্দ্ৰবিশ্ব সম নুহি সেহি নখ কান্ধি।।
এহেন্তেসে নৃপতি জানিলো নিষ্ঠ কৰি।
ভালেতো কান্দন্ত কুমৰৰ গলে ধৰি।।৪০৭।।
এক মনে বোলো যদি ৰাজা স্বৰূপত।
কিসক ফুৰন্ত ইটো শ্মশান শালত।।
হাতে কোৰ খানি দেখো চাণ্ডালৰ নয়।
এহি বুলি শৈব্য শাস্তী ভৈলন্ত বিস্ময়।।৪০৮।।
কিবা কুলক্ষণ আছে বুলি বিচাৰন্ত।
মস্তকৰ পৰা তান চৰণ পৰ্যন্ত।।
সকলো অঙ্গক শাস্তী চাহন্ত নিৰেক্ষি।
আছন্ত এগোটা ৰেখা ভৰি তলে দেখি।।৪০৯।।
মহা কৃষ্ণবৰ্ণ আতি নিন্দিত সাক্ষাত।
চাণ্ডাল হইবেক হেন ৰেখা আছে তাত।।
তাক দেখি শাস্তী আতি ভৈলা বিমোহিত।

তমোময় দেখিয়া পড়িলা পৃথিবীত।।৪১০।।
কতো বেলি সঙ্কুকিয়া গদ গদ মাত।
অধোমুখ ভৈলন্ত গালত দিয়া হাত।।
সৰ সৰি পৰৈ লো কৰন্ত বিষাদ।
ধিক্ ধিক্ বিধি তোৰ হেনসে মৰ্য্যাদ।।৪১১।।
দুতি ইন্দ্ৰ যেন হৰিশ্চন্দ্ৰ মহীপাল।
ইহাঙ্ক কৰিলে আনি অদম চাণাল।।
ধিক্কাৰ আছোক তোৰ দাৰুণ হৃদয়।
যতেক বিহিত তোৰ সকলে কুনয়।।৪১২।।
ৰাজ্যৰ খেদাইলে যত এৰিল সুহৃদে।
বিকুৰাইলে ভাৰ্য্যা পুত্ৰ দক্ষিণাৰ পদে।।
এতেক অৱস্থা দিয়ো নেড়িলে ৰাজাক।
চাণাল কৰিলে নিয়া কোননো বিপাক।।৪১৩।।
হৰি হৰি কিনো ইটো পৰম অদ্ভুত।
পৰম আশ্চৰ্য্য আৰে মিলিল গাৱত।।
কৃষ্ণৰ কিঙ্কৰে পদ ভণিল শঙ্কৰে।
ডাকি হৰি হৰি বোলা লোক নিৰন্তৰে।।৪১৪।।

।।ছবি।।

স্বামীৰ অৱস্থা দেখি পতিব্ৰতা মহাদৈৰ

শোকানল জ্বলৈ নিদাৰুণ।

নপাল্ত চেতন জ্ঞান দহৰৈ সমস্ত প্ৰাণ

পুত্ৰৰ সন্তাপে দশগুণ।।

বুকু যেন যাই ফুটি ধৰিবে নুৱাৰি উঠি

নৃপতিৰ গলত বান্ধিল।

বৰ্ণাই বৰ্ণাই গুণ অনেক কাৰুণ্য কৰি

মুখ চাই অনেক কান্দিল।।৪১৫।।

হৰি হৰি মহাৰাজা প্ৰাণৰ বল্লভ মোৰ

সাতো পৃথিৱীৰ অধিপতি।

কিছু নোহে বেদ ধৰ্ম্ম হেন কি অযোগ্য

কৰ্ম্ম

তুমি ভৈলা চাণাল সঙ্গতি।।

শোকে দুখে দহে দহা মাথা তুলি মোৰ

চাহ

তয়ু মহাদই মৰো কান্দি।

পাসৰিলা মোৰ নেহা এৰিলাহা পূৰ্ব্ব স্নেহা

আশ্বাস নোবোলা গলে বান্ধি।।৪১৬।।

সৰ্ব সৌভাগিনী নাৰী পৃথিবীত আছে পৰি

মোক শোক শেলে আছে শালি।

আছি প্ৰভু দেৱ কেনে সূৰ্ণৰ সিংহাসনে

নোতোলাহা মোক আঙ্কোৱালি।।

হৰি হৰি প্ৰভু দেৱ কিসক কেৱল গাৱ

শুতিয়াছা কেৱলে ভুমিত।

নেদেখাহো ছত্ৰদণ্ড নুশুনোহো বাদ্য ভণ্ড

আগত নকৰৈ নৃত্য-গীত।।৪১৭।।

পয়ানৰ বেলা যাৰ সেনাৰ নেদেখা পাৰ

হয় হস্তী ৰথ যাই জুৰি।

বাদ্য ভণ্ড কোলাহল কৰ্ণত হানয় তাল

পাতাল পুৰতো লাগে হুড়ি।।

নদী সৰে উঠে পঙ্ক স্বৰ্গতো লাগয় ঢঙ্ক

শত্ৰুৰ যাইবাক পুৰী নাই।

সিটো শ্ৰী কৈক গেল হেন সে বিপত্তি ভৈল

শ্মশানত ফুৰে মহাৰায়।।৪১৮।।

আণ্ডয়ান বেলা যাক মহা মহা ৰাজাজাক

সঘনে ধৰয় সৰে আল।

শুগালৰ ঘোৰ ৰাৱ শুনি শিহৰয় গাৱ

শৱদে লাগয় কৰ্ণে ত্ৰাস।

হৰি হৰি হৰিশ্চন্দ্ৰ পৃথিৱী লোকৰ ইন্দ্ৰ

তোক্ষাৰ হেনসে স্থানে বাস।।৪২১।।

এহি বুলি পটেশ্বৰী স্বামীক গলত ধৰি

কৰিলন্ত বিষাদ আশেষ।

উঠিয়োক মহাৰাজ স্ব ৰূপ কহিয়ো কাজ

কেনে ভৈলা চাণ্ডালৰ বেশ।।

তোক্ষাৰ অৱস্থা যিবা স্বৰূপত দেখো কিবা

কিবা দেখিয়াছে সপোনত।

ইয়ো যেৱে হোলৈ সঞ্চা তপ জপ সৱে মিছা

আউৰ ধৰ্ম্ম নাহি সংসাৰত।।৪২২।।

স্বপ্নতো তোক্ষাৰ মতি পাপত নাহিকৈ ৰতি

পৰম বৈষ্ণৱ ৰাজস্বৰ্ষি।

আত মই মৰো মৰ্ম্মে মহা যজ্ঞে দান ধৰ্ম্মে

সহায় নভৈল কেহো আসি।।

হেন শুনি নৃপবৰ শোকে দহে কলেৱৰ

কান্দিল শৈৱ্যৰ গলে ধৰি।

গড়াগড়ি পৃথিবীত কতো বেলি ধৰি
চিত

সান্নুকিলা ৰাজা পটেশ্বৰী।।৪২৩।।

যিমতে চাণাল ভৈলা ভাৰ্য্যাত সকলে কৈলা
নিশ্বাস তেজিয়া নৃপবৰ।

শৈব্যায়ো কহিলা তাপে যেনমতে থাইলা
সাপে

যেনমতে মৰিল কুমাৰ।।

নৃপতি বোলন্ত প্ৰিয়া নসহে আমাৰ হিয়া
আপদৰ নেদেখোহো পাৰ।

কেৱলেসে আছে প্ৰাণ নষ্ট ভৈল শ্ৰুতিজ্ঞান
দশোদিশ দেখো অন্ধকাৰ।।৪২৪।।

দুখ ভুক্তি নপাওঁ ওৰ মৰণৰ পৰে মোৰ
উপায় নেদেখো মই আন।

কিন্তু মই পৰাধীন চাণালৰ ধাৰো ঋণ
কেনমতে এড়ো আৰে প্ৰাণ।।

চাণালত নুসুধিয়া য়েৱে মই মৰো গৈয়া
জলত বহিত কৰি জাস।

নৰকত কাল খপি

উপজিয়া পুনৰপি

এহি চাণ্ডালৰ হৈবো দাস।।৪২৫।।

অনেক যাতক পাইবো

ৰৌৱৰ

নৰকে

যাইবো

ছেদিবেক অসি পত্ৰ বনে।

হাতে ভৰি বান্ধি নিয়া

মাথাত কৰত দিয়া

ছিড়িবেক যম দূতগণে।।

যতেক নৰক আছে

সৱাহাঙ্কে ভুঞ্জি পাছে

চাণ্ডালৰো হইবো অধিকাৰ।

এৱে কোন বুদ্ধি কৰো

কিবা

জীওঁ

কিবা

মৰো

চিন্তা সাগৰৰ নপাওঁ পাৰ।।৪২৬।।

শুনা বান্ধে মহাদই

পুত্ৰৰ সন্তাপে মই

জীৱাক নাহিকে মোৰ মতি।

নৰককো দেওঁ পিটি

মৰিবোহো

নিষ্টে

নিষ্টি

পাছে যেন লাগে হৌক গতি।।

চৌৰাশী নৰক ঘোৰ

পুত্ৰৰ সন্তাপে মোৰ

শুনিয়োক সৰ্বলোক

বৈকুণ্ঠক চলিয়োক

হৰি হৰি বুলিয়া সম্প্ৰতি।।৪২৯।।

।।পদ।।

পক্ষীগণে বোলে মুনি শুনা আত পৰে।

কতো বেলি সঙ্কুকিয়া ৰাজা অনন্তৰে।।

উঠিয়োক প্ৰিয়া আৰে শোক পৰিহৰি।

ব্ৰাহ্মণৰ গৃহক তলিয়ো প্ৰাণেশ্বৰী।।৪৩০।।

ধন দি কিনিলা দাসী ভৈলা মহাদই।

কেনমতে ব্ৰহ্মস্বক শুজিবা বান্ধই।।

ঘোৰ ব্ৰহ্মস্বক সুমৰন্তে লাগে ত্ৰাস।

আছোক আন্ধাক গহিবেক আশা পাশ।।৪৩১।।

যিবা জনে খায় বিষ তাকে মাত্ৰ মাৰে।

ব্ৰহ্মস্বে দগধ কৰে পুত্ৰ পৰিবাৰে।।

আছো আন ব্ৰাহ্মণৰ হৰৈ তিল কুস।

দৰকাৰ ব্ৰহ্মস্বে দহে একৈস পৰু।।৪৩২।।

চাণ্ডালৰ অন্যস্বক মোৰ নাহি ডৰ।

ইহাক বঞ্চিলে নষ্ট হুইবো একেশ্বৰ।।

ব্ৰাহ্মণৰ ব্ৰহ্মস্বৈ সৰ্বংশে যাইবো তল।
হেন জানি বান্ধৈ সত্ৰৰ কৰি চল।।৪৩৩।।
কদাচিতো ব্ৰাহ্মণক নুবুলিবা খৰ্ব।
আউৰ ৰাজভাৰ্য্যা হেন নকৰিবা গৰ্ব।
আঠো অঙ্গ মাৰি দাসী ভাৱে নিবা কাল।
দেৱ হেন বুলি লৈবা ব্ৰাহ্মণৰ আল।।৪৩৪।।
উপদেশ বানী প্ৰাণেশ্বৰী তই শুন।
মোৰ মুখে কতক বৰ্ণাইবো তোৰ গুণ।।
তই হেন ভাৰ্য্যা পাইলো কত জন্ম ভাগে।
তোহোৰ কথাক আৰে কি কহিবে লাগে।।৪৩৫।।
কৰ্ম সময়ত তোক মন্ত্ৰী বুলি লেখি।
ৰঙ্গৰ বেলাত যেন তই প্ৰাণসৱী।।
স্নেহৰ প্ৰস্ৰাবে তই মাতৃ যেন ঠান।
শয়ন বেলাত তই দাসীৰ সমান।।৪৩৬।।
কত তপসাই পাইলো তই হেন ভাৰ্য্যাক।
আতি অল্পকালে বিধি দণ্ডিলে আত্মাক।।
কৰিবে নপাইলে অযোধ্যাত সুখ ভোগ।
আজি হন্তে তোৰ মোৰ মিলিল বিয়োগ।।৪৩৭।।

কেলি কৌতুহলে াছিলিহি মোৰ পাশ।
ক্ৰীড়াত কৰিলো তোক যিবা পৰিহাস।।
যেন তোত সাধো তাত নধৰিবি দোষ।।৪৩৮।।
আজি পৰিচ্ছেদা তোৰ মোৰ দেখাদেখি।
ইজন্মক লাগি মোক মিলি চোৱা আঁথি।।
থাকিয়োক বান্ধে মাতি যাওঁ যনপুৰ।
পুত্ৰৰ আশাক আজি হলে কৰ দূৰ।।৪৩৯।।
শুনি মদাদইৰ ভৈল অন্তৰীক্ষ প্ৰাণ।
কতো বেলি শৰীৰত নাছিলন্ত জ্ঞান।।
নসহে হৃদয় শোকে পোৰৈ ভকভকি।
স্বামী আগে পড়িয়া কান্দয় মকমকি।।৪৪০।।
বজ্ৰ হেন বাণী কেনে বুলিলা নগুণি।
তুমিও জানিলা মই হেন নিদাৰুণী।।
ধৰিবে কি আপো প্ৰাণ পতি পুত্ৰ শোকে।
এত কদৰ্থনা কেনে কৰিলাহা মোকে।৪৪১।।
দগুকো নেদেখি মোক নাছিল নিৰাস।
মৰণ বেলাত কেনে এৰিবাৰ চাস।।
হেনয় নিষ্ঠুৰ বাণী বোলা কোনসতে।

আজিসে হৃদয় বিদাৰিলা কৰৱতে।।৪৪২।।

স্বীজাতি ভৈলে তাৰ স্বামী জীৱে প্ৰাণ।

স্বামীয়ে দেৱতা যত তপ জপ ধ্যান।।

হেন স্বামী মৰিলে যি জনী নমৰয়।

বজ্ৰতো অধিক দেখো তাইৰ হৃদয়।।৪৪৩।।

দণ্ডকো নিজীবো প্ৰভো তুমি অবিহনে।

কুল৭নী বিধৱাৰ কি কৰে জীৱনে।।

মই নেৰোঁ তথাপিতো প্ৰাণ যাই এৰি।

কোনসতে বহিবোহো ব্ৰাহ্মণৰ ছেড়ী।।৪৪৪।।

সহগামী যাওঁ কৰম্মে যেন যুৱাই হোক।

ধৰিবেক নুৱাৰো দুগ্নহ দুখ শোক।।

হেন জানি প্ৰভো আৰ নকৰা নৈৰাশ।

তোক্ষাৰ লগতে অগনিত কৰো জাস।।৪৪৫।।

ৰাজা বোলে বান্ধে তভো এতে বোল বাণী।

অগনিত পড়িয়া মৰিবো তিনি প্ৰাণীষ।।

উঠিলন্ত ৰাজা এহি দিয়া সমিধান।

গঙ্গাতীৰে নিৰম্মি বহল চিতাখান।।৪৪৬।।

কৰন্ত সত্ৰৰ আতি মৰিবাক লাই।

আনিল সুখান কাঠচয় মহাৰায়।।
কেতিক্ষণে প্ৰাণ যাইব চিতে উগ্ৰাৰলে।
স্নানিলন্ত গৈয়া দুয়ো নামি গঙ্গাজলে।।৪৪৭।।
মৃতক পুত্ৰৰ গাৰ ধুৱাইলন্ত আনি।
গঙ্গাক নমিয়া উঠিলন্ত দুয়ো প্ৰাণী।।
পুত্ৰক চিতাত তুলি লগাইলন্ত জুই।
কৃষ্ণক নমিলা পাছে কৃতাজলি হুই।।৪৪৮।।
কৰযোড়ে অগ্নিক কৰিলা প্ৰদক্ষিণ।
বিষ্ণুক চিন্তিয়া দুয়ো বৈলা বয়হীন।।
প্ৰাণত নিল্লেখ হয় কৰি মন সাস।
হৰি হৰি বুলিয়া বহিত দিলা জাস।।৪৪৯।।
উঠলিয়া গৈল বহি গগন শিখৰ।
নেদেখিয় তিনিয়ো প্ৰাণীৰ কলেৱৰ।।
দশোদিসে ৰোল উঠলিল হাহাকাৰ।
হা মহৰাজা পুৰি ভৈল চাৰথাৰ।।৪৫০।।
অশেষ প্ৰশংসা কৰে স্বৰ্গৰ দেৱতা।
সাধু হৰিশ্চন্দ্ৰ সাধু শৈব্য পতিৱতা।।
বৰষিল অসংখ্যাত কুসুম সুৰভি।

অন্তৰীক্ষ ঢাকি বাবে দেৱৰ দুন্দুভি।।৪৫১।।
পুণ্যৰ প্ৰভাৱে বহি ভৈলা সুশীতল।
দহিলন্ত মাত্ৰ সৱে শৰীৰৰ মল।।
গুচিল কুব্বেশ তাসম্বাৰ কলেৱৰ।
প্ৰকাশয় যেহেন নিৰ্মূল শশধৰ।।৪৫২।।
সেহিবেলা ধৰ্ম্ম ইন্দ্ৰ বিশ্বামিত্ৰ ঋষি।
কৰিলন্ত নৃপতিক প্ৰশংসা হৰিষি।।
দন্য ধন্য হৰিশ্চন্দ্ৰ বৰ যস পাইলি।
আথে বেথে বহিক নিমাইল পানী ঢালি।।৪৫৩।।
বাৰে বিদ্যাধৰে অপেশ্বৰা কৰে নৃত্য।
ইন্দ্ৰদেৱে শৰীৰত সিঞ্চিল অমৃত।।
জীলা ৰোহিতাম্ব তৈত উঠিয়া বসিলা।
দেখি ৰাজা আনন্দে পুত্ৰক আলিঙ্গিলা।।৪৫৪।।
হৃদয়ত সাৱটি কৰিল শিৰ ঘ্ৰাণ।
আঠ গুণ তেজ দশ গুণে ভৈলা প্ৰাণ
সাৱটিলা আনন্দে পুত্ৰক শৈব্য শাস্তী।
মিলিল উৎসৱ সৱে খণ্ডিলা দুৰ্গতি।।৪৫৫।।
আপুনি পিন্ধাইলা ইন্দ্ৰদেৱে অলঙ্কাৰ।

দেৱাগ্ন বসন মনুষ্যত অপ্ৰচাৰ।।
দিব্য পুষ্প চন্দন ভূষিত কলেৱৰ।
বৈল হৰিশ্চন্দ্ৰ যেন দুতি পুৰন্দৰ।।৪৫৬।।
অপেশ্বৰাগণে আসি শৈব্যাক বেঢ়িল।
দিব্য বস্ত্ৰ অলঙ্কাৰে শৰীৰ মণ্ডিল।।
পাৰিজাত সিঞ্চল উজ্জ্বল বৈল কান্তি।
কৰিলা দীপিতি আতি শৈব্য মহাশান্তি।।৪৫৭।।
কুমাৰক পিন্ধাইলেক দিব্য অলঙ্কাৰ।
খণ্ডিলা আপদ বিলি দিলন্ত জোকাৰ।।
গাৱে বাৱে বিদ্যাধৰ নাচে অপস্বৰা।
সিদ্ধগণে প্ৰশংসন্ত আকাশৰ পৰা।।৪৫৮।।
গন্ধৰ্ব্ব কৰিলা আতি দুন্দুভি সম্বাদ।
নাৰদ প্ৰমুখে ঋষি দিলা আশীৰ্বাদ।।
ধন্য হৰিশ্চন্দ্ৰ যস কৰিলা প্ৰথ্যাত।
এহি বুলি শিৰত সিঞ্চিলা পাৰিজাত।।৪৫৯।।
ধৰ্ম্মে আসি বোলন্ত নৃপতি উঠ উঠ।
আমি ধৰ্ম্ম ইন্দ্ৰ তযু কৰম্মে ভৈলো তুষ্ট।।
দিব্য বিমানত আসি চলিয়ো সম্প্ৰতি।

সসৰীৰে স্বৰ্গক চলিয়ো মহামতি।।৪৬০।।
বাসৰ বদতি শুনা হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰায়।
মোৰ তাপে তোন্ধাৰ নিৰ্মল ভৈল কায়।।
আগ বঢ়াইবাক আসিয়াছো দেৱবৰ্গ।
ভাৰ্য্যা পুত্ৰ সমন্বিতে চলিয়োক স্বৰ্গ।।৪৬১।।
আউৰ পৃথিৱীত থাকিবাক নাই যোগ্য।
দেৱগণ সহিতে ভুঞ্জিয়ো দেৱ ভোগ্য।।
মনুষ্য দুৰ্লভ দিব্য বিমানত চড়ি।
বিলম্ব নকৰি শীঘ্ৰে স্বৰ্গে যাহা লৰি।।৪৬২।।
শুনি নৃপতিৰ মনে আনন্দ লাগিল।
এড়াইলন্ত ক্লেৰ যেন নিদ্ৰাৰ জাগিল।।
ভাৰ্য্যাৰ সহিতে ৰঙ্গে চালিলন্ত গাৱ।
ধৰ্ম ইন্দ্ৰ দুইহন্তৰো নমিলন্ত পাৱ।।৪৬৩।।
কৰ্মোৰ কৰিয়া বোলন্ত নৃপবৰ।
হৃদয়ৰ কথা শুনা ধৰ্ম পুৰন্দৰ।।
ভাৰ্য্যাক বিকিলো মই ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰে।
আপুনিয়ো দাস মই ভৈলো চাণ্ডালৰে।।৪৬৪।।
যাৱদেকে তাসম্বাৰ নপাওঁ অনুমতি।

কেনমতে আন্ধাৰ হৈবেক স্বৰ্গে গতি।।
ধৰ্ম্মে বুলিলন্ত ৰাজা জানা নিষ্ট কৰি।
মইসে আছিলো চাণ্ডালৰ ৰূপ ধৰি।।৪৬৫।।
পূৰ্ব জনমৰ কৰ্ম্ম লিখিত কপাল।
তোন্ধাৰ হইবাক লাগে অৱশ্যে চাণ্ডাল।।
ময়ায়ে ভুঞ্জাইলো ইটো কৰ্ম্ম ভৈল ক্ষয়।
নকৰিবা কষ্ট ৰাজা এৰিয়ো সংশয়।।৪৬৬।।
বাসৰে বোলন্ত মই আছিলো ব্ৰাহ্মণ।
ভাৰ্য্যা পুত্ৰ তোন্ধাৰ কিনিয়া দিলো ধন।।
পৰীক্ষিলো আপুনি যতেক তপধৰ্ম্ম।
এৰিয়োক চিন্তা ৰাজা নকৰিবা মৰ্ম্ম।।৪৬৭।।
শুনি নৃপতিৰ ভৈলা হৰিষ অশেষ।
মায়া জানি গুচিল মনৰ যত ক্লেৰ।।
ইন্দ্ৰক বোলন্ত শুনিয়োক দেৱৰাজ।
আৰো এক গোটা মোৰ আছে মুখ্য কাজ।।৪৬৮।।
অযোধ্যাৰ প্ৰজা মোৰ যেন পুত্ৰ ভাই।
মই এৰিলাতে সৰে মৃতক পৰায়।।
তাসম্বাক চাহিবে মোৰ মন আছে।

প্ৰবোধিয়া প্ৰজাক স্বৰ্গক যাইবো পাছে।।৪৬৯।।

মই সিটো লোকৰ সম্যক জীৱ প্ৰাণ।

তাত পৰে মোহোৰ বান্ধৱ নাহি আন।।

তাসম্বাক নেদেখি স্বৰ্গত হৈবে দুখ।

দিয়ো অনুমতি মই দেখো প্ৰজা মুখ।।৪৭০।।

বাসৱে বোলন্ত এহি হোক নৃপবৰ।

বিমানত চড়ি যামো অমোধ্যা নগৰ।।

আপোন ইচ্ছায়ে কৰা প্ৰজাক আশ্বস।

পাছে মহা ৰঙ্গে চলা দেৱৰ নিৱাস।।৪৭১।।

হেন শূনি নৃপতিৰ হৰিষ মনত।

ভাৰ্য্যা পুত্ৰ সমে আৰোহিলা বিমানত।।

নানাবিধ দেৱ বাদ্য বাজে আগে পাছে।

গন্ধৰ্বৰ্ণে যোগায় গীত অপেশ্বৰা নাচে।।৪৭২।।

বাৱে বিদ্যাধৰগণে আগত মৃদঙ্গ।

পুষ্প বৰষিয়া সিদ্ধগণে কৰে ৰঙ্গ।।

বামে শৈব্য পটেশ্বৰী কোলাত কুমাৰ।

চলি গৈলা হৰিশ্চন্দ্ৰ দুতি পুৰন্দৰ।।৪৭৩।।

চড়ি বিমানত আতি ছানিয়া আকাশ।

द्वितीय आदित्य येन कश्य प्रकाश।।
दशोदिश उथलि दुल्लुडि वलदु वलजे।
उर्द्ध दृष्टि सचकिते चारे सलमरलजे।।४१४।।
ङ्गनेके पलइलनुत गैया अयोध्या नगरी ।
सुसुडिलल वलमलन पलछे आकलश आररि।।
नलनलवलिध देरुवलदु शरुद तुषुल ।
देथिया लोकरु डैलल मनत आकुल ।।४१५।।
उर्द्ध दृष्टि सचकिते चारे सरे प्रजल ।
देथे वलमलनत आछे हरिशुनुदुर रलजल ।।
कोललत कुमलर वलमे शैव्या पटेसुवरी ।
शतगुणे ङुलै कलन्ति एदिनलतो करि ।।४१७।।
रलजलक देथिया वैलल हरिष प्रजर।
शुडशुड वुलि सरे दिलेक जोकर।।
लरुडल लरुडि रङ्गे करे हलसुल्लि।
नारीगणे जुमे जुमे पलरुड उरुलि।।४११।।
आरसे आङ्कलर सरे थणिल ललललट।
एहि वुलि प्रजल सरे छलनि आसे वललट।।
रलजलक देथिते सरे वुलकुल सुडलर।

দেকি নৃপতিয়ো নামি ভৈলা ভূমি পাৰ।।৪৭৮।।

যেন পিতা পুত্রে কতো কালে এক ঠাই।

গুচিল বিয়োগ আনন্দৰ সীমা নাই।।

সিঞ্জে দুৰ্ব্বাস্তত সৰে ৰাজাক আৰৰি।

হৰিষতে কান্দে কতো হাতে পাৰে ধৰি।।৪৭৯।।

আজিসে আক্কাৰ ভৈল মানস উদ্ধাৰ।

আজি সুপ্ৰসন্ন ভৈল বিধাতা আক্কাৰ।।

আজিসে জানিলো বজ্ৰ গুচাইলন্ত বিধি

দুনাই হাত মেলি পাইলো হাৰাইবাৰ নিধি।।৪৮০।।

বাৰ্তাকো নপাইলো প্ৰভু গৈলা কোন ঠান।

তোক্কাৰ নেদেখি যেন ফুটি যায় প্ৰাণ।।

আজিসি জুৰাইল হিয়া বোলৈ প্ৰজাগণে।

তোক্কাৰ কমল মুখ পিয়োহো নয়নে।।৪৮১।।

হেন দেখি নৃপতিৰ পালটিল মন।

কোনসতে এৰে এৰি যাইবো প্ৰজাগণ।

মনে বিমৰিষি হৰিচন্দ্র নৃপবৰ।

কৰযোৰে বাসৱক দিলন্ত উত্তৰ।।৪৮২।।

দেৱৰাজ তোক্কাৰ কৰোহো নমস্কাৰ।

হাতযোড়ে বোলো শুনা বচন আক্কাৰ।।
অযোধ্যাৰ লোকৰ আমিসে সৰে প্ৰাণ।
মোক বিনা সোপনতো নিচিন্তয় আন।।৪৮৩।।
দেৱতো পিতৃত কৰি আক্কাত ভকতি।
তাসম্বাক এৰিবাক নাহিকে শকতি।।
স্বৰ্গ লাগি গৈলে মই পাইবো উপতাপ।
বকতক পৰিত্যাগ হোৱে মহাপাপ।।৪৮৪।।
হেন প্ৰজাগণ এৰি যাইবো স্বৰ্গ লোভে।
প্ৰজায়ে সহিতে মোক নৰকত শোভে।।
যাহাৰ নিমিত্তে মই বোলাওঁ মহাৰাজ।
হেন প্ৰজা এৰিয়া স্বৰ্গত নাহি কাজ।।৪৮৫।।
একবাক্য বোলো ইন্দ্ৰ হোৱা সাৱধান।
যেৱে তপ যপ কৰি আছো কিছো দান।।
যেৱে মহাযজ্ঞ মোৰ ভৈল স্বৰূপত।
যিবা পুণ্যে চিৰকাল থাকিবো স্বৰ্গত।।৪৮৬।।
প্ৰজাৰ নিমিত্তে মই কৰিলো উৎসৰ্গ।
মোৰ পুণ্যে প্ৰজাৰ সহিতে যাইবো স্বৰ্গ।।
ইন্দ্ৰক শুনায়া ৰাজা বুলি এহি বাণী।

তিল কুশ আনি উৎসৰ্গিয়া দিলা পানী।।৪৮৭।।

গুৰুবধ ব্ৰহ্মবধ যিবা জনে কৰে।

গৰু মাৰে ব্ৰাহ্মণৰ সুবৰ্ণক হৰে।।

গুৰুদাৰা হৰে আৰো কৰে সুৰাপান।

ভকতক ত্যাগে নোহে ততুল্য সমান।।৪৮৮।।

পৰম ভক্তক যিটো এৰে দুৰাচাৰ।

ইহ পৰকালে দুখ নুগুচে তাহাৰ।।

হেন জানি কিঞ্চিতেকো নেৰিবো প্ৰজাক।

যায়োক স্বৰ্গক ইন্দ্ৰ এৰিয়ো আত্মাক।।৪৮৯।।

মোহোৰ লগতে য়েৰে যাইৰে প্ৰজাবৰ্গ।

দেৱৰাজ জানিবা তেৱেসে যাইবো স্বৰ্গ।।

প্ৰজাৰ লগতে নৰকত হৌক বাস।

প্ৰজাক এৰিবে মোৰ নাই অভিলাষ।।৪৯০।।

বাসৰে বোলন্ত শুনিয়োক মহাৰাজ।

ভিল্লে ভিল্লে পাপ পুণ্য কৰিয়াছে প্ৰজা।।

একেলগে কিমতে কৰিবা উপভোগ।

কেনে হেন বোলা তুমি বচন অযোগ্য।।৪৯১।।

তুমি কৰি আছা মহামন্ত্ৰ ৰাজসয়।

চিৰকাল স্বৰ্গত থাকিবা দেৱ হই।।
আপোনাৰ কৰ্ম্মকেনে ভুঞ্জিবাক পায়।।
কেনমতে প্ৰজাসমে হইবা একঠাই।।৪৯২।।
হৰিশ্চন্দ্ৰ বদতি শুনিয়ে দেৱৰায়।
যেনমতে আশ্ৰমৰ হিয়াৰ অভিপ্ৰায়।।
যতেক সিঁজিল কৰ্ম্ম প্ৰজাৰেমে বলে।
প্ৰজা যেনে নাহি কিবা কৰিবো একলে।।৪৯৩।।
পুৰাণ কাহিনী শূনা সভাসদ যত।
বৈষ্ণৱৰ দেখা কেনে কৃপাৰ মহত্ব।।
আপোনাৰ পুণ্য দিয়ে প্ৰজাক পালয়।।
তপ জপ যন্ত্ৰ দান যতেক আছয়।।
জগতৰ পুণ্যমানে জানা নিষ্ঠ কৰি।
প্ৰাণী উপকাৰৰ অল্লকো নুহি সৰি।।
হেনজানি প্ৰাণীক অভয় দিয়া দান।
বোলা হৰি হৰি পাইবা বৈকুণ্ঠত থান।।৪৯৫।।

।।দুলভী।।

এতেক বচন

শুনিয়া ৰাজাৰ

আছিল যতক পুণ্য।

উৎসর্গি দিবার ফলে তেতিক্ষণে

ভৈলা সহস্রেক গুণ।।

ধর্ম ইন্দ্রদেবে ধন্য ধন্য বুলি

পুষ্প বৰিষিলা মাথে।

আকাশ চানিয়া দুন্দুভি সম্বাদ

কৰন্ত দেৱৰ নাথে।।৪৯৬।।

বাৰে বিদ্যাধৰে গন্ধৰ্বৰ গৱয়

অপেশ্বৰাগণে নাচে।

সিদ্ধ মুনি সৰে প্রশংসা কৰন্ত

আনো যত দেৱ আছে।।

সেহি বেলা ইন্দ্র দূত পঠাইলন্ত

গৈলা অম্মৱতী থান।

স্বৰ্গ হন্তে আসি গুৰিতে আসিলা

অসংখ্য কোটি বিমান।।৪৯৭।।

স্বৰ্গক ছাড়িয়া নামিলা ভূমিত

যেন সূৰ্য্য অসংখ্যাত।

অমৃত সমান যত উপভোগ্য

বাঞ্চিলে মিলয় তাত।।

সুৱৰ্ণ কিঞ্চিণী বাজে ৰিণি জিনি

দিব্য ৰঞ্জ পাই ৰিকি।

জল থল জুৰি ৰহিল বিমান

অযোধ্যা নগৰ ঢাকি।।৪৯৮।।

বাসৰে বোলন্ত ধন্য হৰিচন্দ্র

সূৰ্য্যবংশী মহৰায়।

যেহি মনে বাঞ্চা সেহি সিদ্ধি ভৈল

আৰো আছা কেনে চাই।।

যাক মন আৰে তাকে লগে লৰা

বিমানে চাড়োক আসি।

সৃষ্টি থাকে মানে ৰ হিল তোঙ্কাৰ

ইটো মহা যশৰাশি।।৪৯৯।।

এতেক বচন শুনি নৃপতিৰ

হৰিষ ভৈলা আশেষ।

সমস্তে প্ৰাণীক আপুনি মাতিয়া

কৰিলা ৰাজা আদেশ।।

অযোধ্যা নগৰে যত লোক আছা

সৰে বিমানত চড়া।

সপুত্ৰ বান্ধৱে স্বৰ্গক লাগিয়া

আমাৰ লগতে লৰা।।৫০০।।

যত গজ বাজী মহিষ মেখন

গৰ্দভ ছাগল গৰু।

কুকুৰ বিড়াল হংস পাৰাৱত

যত তুণ বন তৰু।।

পতঙ্গ পৰ্য্যন্তে যত জীৱ জন্ত

মোৰ অযোধ্যাত আছে।

বিমানে চড়িয়া আগতে চলোক

মগ্নি যাইবো সৱাতে পাছে।।৫০১।।

ৰাজাৰ বচন শুনিয়া লোকৰ

আনন্দৰ নাহি পাৰ।

স্বৰ্গক যাইবাক লাগি উসমিস

ভৈলেক সৰে প্ৰজাৰ।।

লৱৰা লৱৰি ৰিপাৰাৰ কৰি

গই হোৱৈ এক ঠাই।

আথেবেথে দিব্য বিমানক বাছি

লৰৈ ভাল ভাল চাই।।৫০২।।

আপুন গৃহৰ দুৱাৰক লাগি
লৈ যান্ত আপুনি ধৰি।

আশে পাশে সৰে সৰ্ব্বস্ব তোলয়
ছাগ গৰু আদি কৰি

সৱান্ধৰে পাছে বিমানত চড়ি
পিন্ধে দিবৈ অলঙ্কাৰ।

দেৱাঙ্গ বসন গাৱত চড়ৱৈ
গন্ধে পুষ্পে জাতিঙ্কাৰ।।৫০৩।।

দিব্য ৰত্নময় আসনে উঠিয়া
বসয় ইচ্ছা সুখদে।

দিব্য মালা যত পৰিধান কৰে
যোগৱৈ পঞ্চ শৱদে।।

যত দেৱ ভোগ্য ভূঞে সৱান্ধৰে
মিলিল কৰ্ম্মৰ ভোগ।

বিমানত চুড়ি আকাশৰ পথে
নৃপতিৰ লৱে লাগ।।৫০৪।।

এহিসতে প্ৰজা- গণে বিয়াপিল

অন্যো অন্য ৰঙ্গে হাসি।

যত জীৱ জনন্ত বিমানে চড়িয়া

পিপৰা পৰ্যন্তে আসি।।

সৱাকো নৃপতি লগতে লৈ যান্ত

যত বৃক্ষ লতা বন।

ভূমিক ছাড়িয়া সৰে আলগিল

অযোধ্যা ভৈল উচ্ছল।।।৫০৫।।

সৱাৰো মাজত জ্বলন্ত নৃপতি

দিব্য বিমানত বসি।

তাৰাৰ মধ্যত উদিত ভৈলন্ত

যেন পূৰ্ণিমাৰ শশী।।

মনুষ্যৰ চেষ্টা গুচিল সৱাৰো

দেৱৰ যেন স্বভাৱ।

জগতে আশ্চৰ্য্য ভৈল নৃপতিৰ

দেখিয়া পূণ্য প্ৰভাৱ।।৫০৬।।

ইন্দ্ৰৰ আদেশ চড়িল বিমান

গগণ মণ্ডলে ঢাকি।

অসংখ্যত কোটি কিঙ্কিনী বাজয়

দুন্দুভি শৰদ জাকি।।

আনো নানা বিধ বাৰে দেৱবাদ্য
কৰে মহানৃত্য গীত।

দেৱতাৰ শ্ৰীক লভিয়া প্ৰজাৰ
আনন্দে নধৰে চিত।।৫০৭।।

সৱাৰে মাজত উজ্জ্বল বিমান
কৈলাস সম মন্দিৰে।

দিব্য সিংহাসনে বসিয়া নৃপতি
চলি যান্ত ধীৰে ধীৰে।।

ইন্দ্ৰৰ যতেক পাৰিষদ আঁছে
মিলিল ৰাজাতে আসি।

আনন্দিত চিত্তে ভাৰ্য্যাৰে সহিতে
ক্ৰীড়া কৌতূহলে হাসি।।৫০৮।।

নানা বীণা বেণু মৃদঙ্গ বজাৰে
গন্ধৰ্বৰ্ণ গায় গীত।

মুখ্য মখ্য অপে- স্বৰাগণে কাছি
আগত কৰয় নৃত্য।।

কতো যোগায় কৰ্পূৰ তাম্বুল

কতো ৰান্তে হাত ভৰি।

কতো দুয়োপাশে চামৰে ঢুলয়

মাখে শ্বেতছত্ৰ ধৰি।।৫০৯।।

অমৃত প্ৰভুতি যত দেৱ ভোগ

আগতে যোগাৱৈ আনি।

সিদ্ধ মুনিগণে উপাসি যাহন্ত

বোলন্ত প্ৰশংসা বাণী।।

হেন মহাৰাজ নভৈল নুহিব

আউৰ পৃথিৱীৰ মাজে।

কৈত শুনি আছি মনুষ্য শৰীৰে

স্বৰ্গে যায় সামৰাজে।।৫১০।।

এহিমতে ৰাজা আনন্দ উসৰে

পাইলন্ত স্বৰ্গৰ কোল।

নৃপতিক দেখি স্বৰ্গবাসী লোকে

কৰে জয় হৰি ৰোল।।

সাধু সাধু হৰি- শ্চন্দ্ৰ নৃপবৰ

জগত ব্যাপিল যশে।

যাৱে চন্দ্ৰসূৰ্য্য থাকিল থিয়াতি

প্রশংসে বেটি ত্ৰিদশে।।৫১১।।

হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰাজা মহা পুণ্য বলে
প্ৰজাক নিলে উদ্ধাৰি।

নগৰ আকাৰ কৰিয়া বিমান
থাপিলন্ত শাৰী শাৰী।।

যাক যেন যোগ্য বসাইলা স্বৰ্গত
ৰৈলা কত দুৰ জুৰি।

অদ্যাপি স্বৰ্গত দেখিয় প্ৰত্যেক
নামে হৰিশ্চন্দ্ৰ পুৰী।।৫১২।।

সৰাৰো মাজত যেন মৰুগিৰি
ৰাজাৰ বিমান জ্বলৈ।

ইন্দ্ৰতো অধিক শ্ৰীমন্ত ভৈলন্ত
প্ৰতাপে সূৰ্য্যতো বলৈ।।

পুণ্যৰ প্ৰভাৱে যতেক ত্ৰিদশে
উপাশে ৰাজাক আসি।

এহিমতে হৰি- শ্চন্দ্ৰ থাকি গৈল
সমস্ত স্বৰ্গ প্ৰকাশি।।৫১৩।।

ৰাজৰ পুণ্যৰ সমৃদ্ধি দেখিয়া

শুক্ৰে বুলিলন্ত গুণি।

হেন ক্ষমাধৰ্ম্ম দানৰ মহত্ব

নৈয়ো দেখি নতো শুনি।।

ৰাজাৰ লগত সমস্ত অযোধ্যা

আসি পাইলা স্বৰ্গস্থান।

ধৰ্ম্মৰ প্ৰবारे হৰিশ্চন্দ্ৰ পুৰী

ভৈগৈল স্বৰ্গ সমান।।৫১৪।।

নমো হৰি পদ পঙ্কজ যুগল

যাক যোগী কৰে ধ্যান।

শঙ্কৰ বদতি ভৈল সমাপতি

হৰিশ্চন্দ্ৰ উপাখ্যান।।

কৃষ্ণৰ চৰণ সংসাৰ তৰণ

প্ৰণামো সহস্ৰ বাৰ।

কৃষ্ণৰ কিঙ্কৰে ভণিলা শঙ্কৰে

দুলভী ছবি পয়াৰ।।৫১৫।।

শুনা সৰ্বজন কৰি এক মন

মাধৱত দিয়া মতি।

হৰি বিনে আন মায়াময় জানি

কৰিয়ো হৰি ভকতি।।

ইটো কলিয়ুগে নাহি আন গতি

বিনে মাধৱৰ নাম।

হেলা পৰিহৰি পুৰুষ উদ্ধাৰি

ডাকি বোলা ৰাম ৰাম।।৫১৬।।

।।পদ।।

পক্ষীগণ বদতি শুনিয়ে ঋষি সুত।

নৃপতিৰ যত কথা কহিলো প্ৰস্তুত।

তাত পাছে শুনিয়েক অদ্ভুত চৰিত্ৰ।

যেন মতে যুজিলা বশিষ্ঠ বিশ্বামিত্ৰ।।৫১৭।।

যজ্ঞ সাঙ্গ কৰিয়া বশিষ্ঠ ঋষিবৰ।

পশিলন্ত গঙ্গাৰ জলৰ অভ্যন্তৰ।।

একচিত্তে বায়ুক নিৰোধি ধ্যান ধৰি।

বাঢ়য় বৎসৰ আছিলন্ত তপ কৰি।।৫১৮।।

উঠিল জলৰ পাছে সমাদিক ত্যাগি।

লৰিলন্ত ৰঙ্গে ঋষি অযোধ্যক লাগি।।

হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰাজাক দেখিবে অভিলাষে।

তপে দেৱ দীপ্যমান শৰীৰ প্ৰকাশে।।৫১৯।।

দিনা কতিপয়ে গৈয়া অযোধ্যাক পাইল।
নেদেখন্ত প্রজা নুশনন্ত মাত বোল।।
চতুৰ্ভিতি চাহি ঋষি যান্ত আগবাঢ়ি।
একো তানে নুশনন্ত পিম্পৰাৰ সাৰি।।৫২০।।
যত পশু পক্ষী বৃক্ষ লতা তৃণ বন।
একো নেদেখিয়া ভৈলা তবধ নয়ন।।
কিবা বৈলা বুলি তান মনত বিস্ময়।
অযোধ্যাক শূন্য দেকি দগধ হৃদয়।।৫২১।।
হা! হৰিশ্চন্দ্র ৰাজা তুমি গৈলা কই।
কৈক গৈলা ৰোহিতাম্ব শৈব্য মহাদেই।।
বুড়ি গৈল সমূলি হৰাইল যজমান।
কৈক গৈলে পাইবো আৰে যাইবো কোনথান।।৫২২।।
উগল খুগল চিত্ত কৰৈ উতপাত।
মাটিত বসিয়া ঋষি গালে দিলা হাত।।
নাই সুখ শান্তি আতি বিহ্বল পৰায়।
যেন ধনী আকুল ধনক হৰুৱাই।।৫২৩।।
সেহি বেলা আসিলা অনেক শিষ্যগণ।
চিৰকালে বশিষ্ঠক বৈলা দৰিশন।।

প্রণাম কৰিয়া আসি আগে ভৈলা টিৰ।
বশিষ্ঠে বোলন্ত সৰে হোৱা চিৰঞ্জীৱ।।৫২৪।।
তুমি সৰে জানা মোত কহিয়োক কথা।
কোনে অযোধ্যাৰ হেন কৰিল অৱস্থা।
কিবা ভৈল হৰিশ্চন্দ্ৰ প্ৰজায়ে সহিতে।
সম্বৰে কহিয়ো মোত নসহয় চিত্তে।।৫২৫।।
শিষ্যগণ বদতি শুনিয়ো ঋষিবৰ।
বিশ্বামিত্ৰে কৰিলা যতেক আথালুৰ।।
নৃপতিক ভয় দেখাই দক্ষিণা মাগিল।
ৰাজ্যভাৰ লৈয়া পাছে দেশৰ ডাকিল।।৫২৬।।
তথাপিতো ঋমা তান নভৈল মনৰে।
ভাৰ্য্যা পুত্ৰ বিকাইলেক ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰে।।
চাণ্ডালত বিকাইলা ৰাজাক ক্ৰুৰমতি।
নৃপতিক নকৰিলা কোননো দৰ্গতি।।৫২৭।।
বিশ্বামিত্ৰ হিতু ৰাজা ভৈলা সৰ্বনাশ।
ভাৰ্য্যায়ৈ সহিতে অগনিত দিলা জাস।।
দেখি ইন্দ্ৰ নৃপতিৰ চিন্তিলন্ত হিত।
স্বৰ্গক গৈলন্ত ৰাজা অযোধ্যা সহিত।।৫২৮।।

হেময় দাৰুণ দুক শুনিয়া ৰাজাৰ।
ভূমিত পৰিল ঋষি দেখি অন্ধকাৰ।।
হা হৰিশ্চন্দ্ৰ পোস্তা পিতৃ মহাৰায়।
তোৰ অল্প আশ্বাদনে জীলো সৰ্ব্বদায়।।৫২৯।।
পৃথিৱী অনাথ বৈলা তুমি অৱিহনে।
আউৰ মহা যন্তুক কৰিব কোনজনে।।
এৱেসে আক্লাৰ ভৈল সৰে আশা ছেদ।
পাপী বিশ্বামিত্ৰে কিনো দিলে হৃদি খেদ।।৫৩০।।
মোৰ শত পুত্ৰক দহিলি একবাৰ ।
তাতো এতমান দুখ নাহিকে আক্লাৰ।।
ৰাজাক খেদাইলি তই মুনিগোট হুই।
বৃগ্ৰিছেদ কৰি মোৰ গাৰে দিলি জুই।।৫৩১।।
এহি বুলি বশিষ্ঠে ক্ৰোধত গৈলা জ্বলি।
প্ৰাণৰ বৈৰক আজি পেহ্লাইবো নিঢালি।।
ঘোৰ ব্ৰহ্মদণ্ড গোট হাতে লৈলা তুলি।
খেদি যান্ত বিশ্বামিত্ৰৰ আশ্ৰমক বুলি।।৫৩২।।
ধুম্ৰে সমন্বিতে যেন দেখি ব্ৰহ্মকুণ্ড।
দশন কামুৰি ঋষি জঙ্ঘাৰন্ত মুণ্ড।।

যেন কালান্তক যমে খদি যান্ত জাম্পি।
প্রত্যেক ভৰিতে ভূমি যাই কম্পি কম্পি।।৫৩৩।।
কৌশিকৰ আশ্রমক পাইলা মহা বেগে।
দেখি বিশ্বামিত্ৰ উঠিলন্ত সেই ছেগে।।
হাতে ব্ৰহ্মদণ্ড ধৰি ভৈলন্ত সন্ধান।
বশিষ্ঠ দেখিয়া আসি কৰিলা গৰ্জন।।৫৩৪।।
শুন অৰে বিশ্বামিত্ৰ অধম দুৰ্জন।
মোৰ যজমানক কৰিলি তই ছল্ল।।
বৃত্তিছেদ কৰিলি প্ৰাণত দিলি হাত।
থাক ব্ৰহ্মদণ্ডে কৰো তোৰ কঙ্কপাত।।৫৩৫।।
শুনি বিশ্বামিত্ৰ ক্ৰোধে জাশ্চল্য সমান।
চক্ষুপকাই বশিষ্ঠক দিলা সমিধান।।
এবো এদিনাৰ মতে মোক খেদি আইলি।
সেৰ্ণৰে নয়াইবি আজি আশ্ৰমক জোঞ্চালি।।৫৩৬।।
কাহাৰ আগত আসি কৰ আৰক্ষতি।
খানিতেক থাক আজি ভাঙ্গো আটিমুটি।।
কি মিলাওঁ আজি মোৰ মুনিষাই বুজ।
ত্ৰিদেশে দেখক আজি তোৰ মোৰ যুজ।।৫৩৭।।

শুনি বশিষ্ঠৰ কোপে নসহয় প্ৰাণে।
লৱৰন্ত্ৰে দণ্ডে কোব বৈসাইলা সন্ধানে।।
বিশ্বামিত্ৰে তাক উৰুৱাইলে দণ্ডপাতি।
অন্যো অন্যে কুবাকুবি লগাইলেক আতি।।৫৩৮।।
আন্দোল আন্দোলে ঘনে ঘনে ভূমি লৰে।
থাক থিক কৰিয়া দণ্ডত দণ্ড পৰে।।
অগনি কণিকা নিকালয় জাতজাত।
সম্যকাৰ শুনয় বজ্ৰত বজ্ৰপাত।।৫৩৯।।
অন্যো অন্যে প্ৰহাৰ কৰন্ত বিপৰীত।
থণ্ড থণ্ড হৈয়া দণ্ড পৰিলা মহীত।।
দুয়ো দুইহালুক চাই ক্ৰোধ দৃষ্টি কৰি।
দণ্ড বাগি গৈলা দেখি কমণ্ডলু ধৰি।।৫৪০।।
দুয়ো ঋষি তৰ্জি গৰ্জি বোলে শতবাৰ।
হোহ বুলি কমণ্ডলু কৰন্ত প্ৰহাৰ।।
ঠা'কাৰ শব্দ ভৈল দুই দুইতো লাগি।
ভূমিত পৰিল চূৰ্ণীকৃত হয় ভাগি।।৫৪১।।
কমণ্ডলু নষ্ট ভৈল ধৰিল চোৱাৰি।
দুয়ো দুইহালুকো কোব মাৰিল লৰৰি।।

চপ চপ বস্ত্ৰ যেন আছাৰয় ধোৱে।
ফৰফৰ লৰৈ আতি পিঠি ফৰা কোৰে।।৫৪২।।
কোবৰ চোতাত গৈলা চোৱাৰি উফাৰি।
পাছে দুয়ো ঋষি লগাইলন্ত জৰাজৰি।।
আন্দোল আন্দুলি কৰৈ হাতে হাতে ধৰি।
বগৰা বাগৰি কতো পৃথিৱীত পৰি।।৫৪৩।।
আজোৰা আজোৰি কতো বাহু বাহু চান্দি।
কতো থিয় হয় থাকে ভৰি ভৰি ফান্দি।।
ধূলায়ে ধূসৰ যেন দুজ্জয় দুই মাল।
যি ঠাইত পৰে দুয়ো হৰে ভূমি খাল।।৫৪৪।।
ফোফাৱন্ত দুয়ো ঋষি পীড়িল ভাগৰ।
দুয়ো দুইকো এৰি পাছে ভৈলন্ত আন্তৰ।।
কতো বেলি দুয়ো ঋষি ভৈল সন্ধুক্ষণ।
কোপ অপমানে দহে বশিষ্ঠৰ মন।।৫৪৫।।
দশন কামুৰি দেন্ত আগুলিৰ ঠাৰ।
এৱে চণ্ড শাপে তোৰ কৰো প্ৰতিকাৰ।।
মোৰ যজমানক বিকিলি চাণ্ডালত।
ৰাজ্যৰ নিকালি দুখ দিলি নানামত।।৫৪৬।।

অৰে বিশ্বামিত্ৰ কিনো চিন্তিলি অনিষ্ট।
মোৰ শাপে হৈবি বক চটক পাপিষ্ঠ।।
এহি বুলি মৌন হয়। থাকিলন্ত বসি।
শুনি ক্ৰোধে জ্বলি গৈল বিশ্বামিত্ৰ ঋষি।।৫৪৭।।
মোত য়েৰে আছে ঘোৰ তপস্যাব বল।
শুন অৰে বশিষ্ঠ তোহোক দিওঁ ফল।।
মোক এৰে শাপি এড়াই যাইবে তোৰ বাপে।
শৰালি চটক তই হৈবি মোৰ শাপে।।৫৪৮।।
দুই দুহান্তক শাপিলন্ত কোপ মনে।
ঘোৰ চণ্ড শাপ আসি মিলিল তেখনে।।
ঋষি গুচি ভৈলা দুয়ো ভয়ঙ্কৰ পথী।
মেৰু মণ্ডলৰ সম দুহান্তক লক্ষি।।৫৪৯।।
শৰালি বশিষ্ঠ ভৈলা বিশ্বামিত্ৰ বক।
ঠোঁট গোট মেলি ঢুকি পাবন্ত স্বৰ্গক।।
হামিতে গৰ্ভক দেখি পাতাল সমান।
দুহান্তৰ শৰীৰৰ শুনিয়েো প্ৰমাণ।।৫৫০।।
বশিষ্ঠ শৰালি আতি দেখিয় প্ৰচণ্ড।
পাখিৰ চাটেতে মেঘ হয় খণ্ড খণ্ড।।

সমুখে ৰহিলা দুয়ো যুদ্ধক সমৰ্থ।
শৰীৰে ঢাকিলে ষোল মাসৰ যে পথ।।৫৫১।।
বিশ্বামিত্ৰ বকক দেখন্ত লাগে ত্ৰাস।
ভূমিত থাকিল গলে লঙ্ঘিল আকাশ।।
চৌৱিশ মাসৰ পথ জুৰিলা শৰীৰে।
তলবল কৰৈ মহী চটকৰ ভিৰে।।৫৫২।।
ভৈলন্ত সমুখ দুয়ো পথী মহাকোপে।
তেজন্ত আতাস আতি পৰম আটোপে।।
প্ৰলয় কালৰ যেন মেঘৰ সম্বাদ।
স্বৰ্গত শুনিয়া সৰে ভৈলা নিশ্ৰদ।।৫৫৩।।
পৃথিৱীৰ লোকৰ কৰ্ণত দিলে তাল।
চমকিয়া গৈল সৰে শৰদ আস্ফাল।।
কিবা বৈল বুলিয়া চাহন্ত বিমৰিষি।
দিব্য দৃষ্টি দেখন্ত যুঁজন্ত দুয়ো ঋষি।।৫৫৪।।
যুদ্ধ চাহিবাক আসি ভৈল স্বৰ্গপৰা।
ইন্দ্ৰক আৱৰি আছে যত অপস্বৰা।।
ভয়ঙ্কৰ বক শৰালিক দেখি আসি।।
সিদ্ধমুনি গন্ধৰ্বৰো ৰিঙ্গ জোঁট হাসি।।৫৫৫।।

সেহি বেলা দুয়ো পখী সমৰে প্ৰবুদ্ধ।
বলাবলী কৰি আসি লগাইলন্ত যুদ্ধ।।
পথা মেলি দুয়োপখী ফুৰে চক্ৰাকাৰে।
পৃথিৱী বিদাৰ কৰে চৰণ প্ৰহাৰে।।৫৫৬।।
মহাপাকা মেলি বকে প্ৰতমে তাড়িল।
মূৰ্ছিত সৰালি তেন প্ৰাণক ছাড়িল।।
ক্ষণেকে চেতন লবি বৈল সন্ধুক্ষণ।
থম্ থাম কৰি ধাইল যুদ্ধকেসে মন।।৫৫৭।।
উপৰক ঠোঁট তুলি জাম্পিলা শৰালি।
হৃদয়ৰ মাংস নখে পেলাইলা বখালি।।
নিদাৰুণ প্ৰহাৰত মূৰ্ছা গৈলা বক।
দশোদিকে অন্ধকাৰ দেখিলা যমক।।৫৫৮।।
ক্ষণেকে চেতন পাই সিঁহৰাইলা জ্বলি।
ঝঙ্কাৰিলা গাৰ দুয়োপথাক বখালি।।
থাক থাক বুলি দাইলা বিদ্যুত সঞ্চাৰে।
শৰালিক পীড়িলেক চৰণ প্ৰহাৰে।।৫৫৯।।
আঞ্জুৰিল নকে ক্ষতবিক্ষতক কৰি।
সৰীৰৰ বহি যায় সোণিত নিঝৰি।।

যেন মেৰু পৰ্ব্বতৰ বহে গেৰুধাৰ।
চোট পাই শৰালি দেখিলা অন্ধকাৰ।।৫৬০।।
কতো বেলি সুস্থ হুয়া মেলিলন্ত আখি।
ঠোঁট মেলি আপোনাৰ কুৰাইলন্ত পাখি।।
কোপে অপমানে দেহা নসহয় আৰ।
থাইলো আৰে মুগু কৈক যাইবি দুৰাচাৰ।।৫৬১।।
এহিবুলি মহাকোপে শৰালি চটকে।
কৰিলা উৰাউ যেন বিজুলী চমকে।।
বকৰ পিঠিত পৰিলন্ত বৰি জান্দি।
হামুকুৰি তাই বকে কৰিলন্ত বান্দি।।৫৬২।।
মাথাত শৰালি কোপে খুটিয়াইলা ঠোঁটে।
অসংখ্যত পাখি উঘালিল গোটে গোটে।।
ভৈলেক বুকুৰিমূৰা বহে তেজধাৰ।
গিৰি শিখৰত যেন ফুটিল মন্দাৰ।।৫৬৩।।
সহিবে নপাৰি বকে বিপৰীত চোট।
দুয়ো পাকা মেলিয়া মাটিত দিলা ঠোঁট।।
কতো বেলি মানে আচিলন্ত অচেতন।
সন্ধুষ্কণ হুয়া আতি কোপ কৰি মন।।৫৬৪।।

এহিমতে খঞ্জে বকে গাৰ জঙ্কাৰিলা।
চোট পায় শৰালি সহিবে নপাৰিলা।।
কতো দূৰে উফৰিয়া নিঢালে পৰিলা।
গিৰ গিৰ কৰি সৰে পৃথিৱী লৰিলা।।৫৬৫।।
দেখি খঞ্জে পিঠিত উঠিল সেহি ছেগে।
মাথাত কামোৰ দিয়া ধৰিলন্ত বেগে।।
দোঙ্গাদুঙ্গি কৰি তাক এৰাইলা শৰালি।
পাছে ঠোঁটে ঠোঁটে দুয়ো ধৰিলে কৰালি।।৫৬৬।।
পাকাক উল্লাসি দুয়ো দুইকো দেয় চোট।
ভৰি ভৰি চান্দি দুয়ো ভৈলা এক গোট।।
কৰে জড়া জড়ি দুয়ো পৃথিৱীত পৰি।
উপৰা উপৰি দুয়ো বগৰা বাগৰি।।৫৬৭।।
দুগোটা পৰ্বত যেন যুজে অৱগাই।
দুইখান পৰ্বত যেন ভৈল এক ঠাই।।
পৃথিৱী নসহে দুই পখীৰ আজোৰ।
পীড়িল যতোক বৃক্ষ ভৈল মন্মিমূৰ।।৫৬৮।।
পৰ্বততো পৰয় পৰ্বত হোৱে চূৰ।
কৰিল উচ্ছল পৃথিৱীৰ কতদূৰ।।

যেন মহা মেঘ সৰ প্ৰলয় কালৰ।
শুনি মহা ভয় ভৈলা যত চৰাচৰ।।৫৬৯।।
জোঁটাজুটি আন্দোলা আন্দোলি কৰে আতি।
ভিৰ পাইয়া পৃথিৱী ভৈলেক এক কাতি।।
কতো আকাশক লাগি কৰয় উৰাৰ।
মহা মহা পৰ্ব্বতত লাগে পথাৰাৰ।।৫৭০।।
পাতে যে উৰাই সৰে সৰসৰি ভাগি।
অসংখ্যত ফুৰয় পথাৰ বান লাগি।।
আকাশৰ পৰা পৰে পৰ্ব্বত অশেষ।
চূণীকৃত কৰিল নগৰ গ্ৰাম দেশ।।৫৭১।।
কম্পন্ত পৃথিৱী আতি নুহিকন্ত খিৰ।
অনন্তৰে লৰি গলা সহস্ৰেক শিৰ।।
এহিমতে ৰাজ্য সৰে কৰিলা নিৰ্মূল।
আকাশত পক্ষী দুয়ো কৰে হুলস্থূল।।৫৭২।।
অন্যে অন্যে অশেষ পাথাৰ মাৰে ছাটি।
স্বৰ্গত দেৱৰো শুনি কৰ্ণ যায় ফাটি।।
যুদ্ধ চাই যত দেৱ আছন্ত আকাশে।
উৰাইলা বিমান সৰে পাথাৰ বাতাসে।।৫৭৩।।

চন্দ্র-সূৰ্য্যে নিয়মিতে মপাৰন্ত ৰথ।
শ্ৰুতি এৰি ঘোৰা সৰে ধৰিলা বিপথ।।
নাহিকে ভাগৰ দুইৰো ক্ৰোধ আতি চৰে।
জোঁটাৰ্জুটি কৰি আসি পৃথিৱীত পৰে।।৫৭৪।।
মহাবেগে উল্লি কৰি উঠে সৰে জল।
পৃথিৱী বুৰাৰে সামৰাজে যাই তল।।
সৰে জীৱজন্তু প্ৰজা জাজি যেন উটে।
কুষ্ঠীৰ মগৰে খেদি খাই গোটে গোটে।।৫৭৫।।
মিলিল প্ৰলয় জগতৰে আৰ্তনাদ।
তথাপিতো দুয়ো পক্ষী নেৰয় বিসম্বাদ।।
সাগৰত পৰি দুই পক্ষীৰ আন্দোল।
পথাৰ ছাটিত জল যায় স্বৰ্গ কোল।।৫৭৬।।
মৰে জীয়া জন্তু সৰ চৰণ আস্ফালে।
কতো বুৰ দিয়া বেগে পশিলা পাতালে।।
দুয়ো পক্ষী কৰে দেখি দুৰ্ঘোৰ আস্ফাট।
ভয়ে নাগগণে সৰে ভৈলা জোঁটা জোঁটা।।৫৭৭।।
দৈত্য দানৱৰ লাগি গৈলা হুলস্থূল।
মিলিল প্ৰলয় বুলি প্ৰজাৰ আকুল।।

কৰন্ত উৰাৰ কতো দুয়ো মহাবল।
পথাত উঠাৰে যত সাগৰৰ জল।।৫৭৮।।
গাৰৰ বেগত জল পৰে পৃথিৱীত।
যেন প্ৰলয়ৰ বেলা হৰে বিপৰীত।।
উঠে বুৰে চৌত প্ৰজা পৰ্ব্বত শিখৰ।
নিৰন্তৰে সৰে যত আছে চৰাতৰ।।৫৭৯।।
জগতৰে দুমকেতু চটক দুতয়।
সমস্তে লোকক কৰে অকালে প্ৰলয়।।
তথাপি আক্ৰান্তি দুয়ো সমৰ নেৰয়।
আকাশৰ পৰা দুয়ো পৰ্ব্বতে পৰয়।।৫৮০।।
ভূমি সম হয় গিৰি সমূলি লুকায়।
পৃথিৱীৰ হোসকিয়া পাতালক যায়।।
তল বল বসুমতী ভৈল জল থল।
খিৰ হইবে নোৱাৰন্ত দিগগজ সকল।।৫৮১।।
সহিবে নপাৰি আতি আন্দোলৰ দুখ।
পাতালক যাইবে ভৈলা পৃথিৱী সমুখ।।
হেন দেখি দুয়ো পক্ষী তেজি ঘোৰ ৰাৱ
আকাশক লাগি দুয়ো কৰিলা উৰাৱ।।৫৮২।।

কাম্পে বসুমতী সৰে খলকে সাগৰে।
খসি গিৰি শৃঙ্গ পৰে ভূমিত বাগৰে।।
ঘোৰতৰ পথাৰ প্ৰচণ্ড বাৰ লাগি।
অসংখ্য পৰ্বত সৰে পৰৈ ভাগিভাগি।।৫৮৩।।
কতো দূৰ উৰ্দ্ধ দুই আকাশত থাকি।
পৰে আসি গ্ৰাম দেশ নগৰক ঢাকি।।
এহিমতে পৃথিৱী কৰন্তে আছে ছল্ল।
দশো দিশে হাহাকাৰ কৰৈ প্ৰজাগণ।।৫৮৪।।
হা মৰ বাপ ভাই বুলিয়া লৱৰে।
পলাইয়োক সম্বৰে পৰ্বত হেৰা পৰে।।
কতো নাৰী স্বামীক পুত্ৰক গলে বান্ধে।
এৰে প্ৰাণ যায় বুলি আৰ্ত্তনাদে কান্দে।।৫৮৫।।
পলায়ো সম্বৰে বাপু স্নেহ এৰি মোক।
আপ্লাৰ কৰ্মে আছে যেহি জুৱাই হোক।।
কতো সবান্ধৰে সৰে হোৱে এক ঠাই।
কৰৈ আতি ক্ৰন্দন আউৰক আউৰে চাই।।৫৮৬।।
মিলিল প্ৰলয় পলাইবাক নাই থান।
গলা গলি কৰে কোন বেলা যায় প্ৰাণ।।

কৈৰ দাদা পেহা মহা মাতুল খুৰাই।
পলা পলা জাণ্টে সৰে গৃহৰ বজাই।।৫৮৭।।
এহিমতে সৰে প্ৰাণী ত্ৰাসত লৰৰে।
এতেকতে পৰ্ব্বত মাথাত আসি পৰে।।
এহিমতে জগতৰে চিহ্নিলা বিনাশ।
চড়ে দুইৰো ক্ৰোধ আতি নাহিকে প্ৰয়াস।।৫৮৮।।
আকাশত ঘোৰ যুদ্ধ কৰিয়া বহুত।
পৃথিৱী নসহে দেখি পৰিলা মেৰুত।।
দুৰ্ঘোৰ আন্দোলে মেৰু কৰৈ তল বল।
প্ৰচণ্ড বাতাসে যেন জোন্ধাৰয় কল।।৫৮৯।।
খসি পৰে শিখৰৰ পৰা বান্ধ লাগি।
যত মঠ মন্দিৰ উৰিল চিণ্ডি ভাগি।।
যত দেৱ আছিল লাগিল উস মিস।
মহা বেগে প্ৰজাসৰ পলাই দশোদিস।।৫৯০।।
বহুবিধ দিব্য তৰু নানা উপৰন।
চৰণ প্ৰহাৰে ভৈলা পটাৰ পিসন।।
দুয়ো মহা পক্ষীৰ নাহিকে উপশান্তি।
জালি শিহৰাই দুয়ো দুইকো দেন্ত দান্তি।।৫৯১।।

প্ৰলয়ৰ মেঘ যেন গৰজে শতবাৰ।
মাৰে পথা ছাটি দুয়ো বিজুলী সঞ্চাৰ।।
কামোৰা কামুৰি কৰৈ ঠোঁটে ঠোঁটে ভিৰি।
আঞ্জোৰা আঞ্জুৰি দুইৰো মাংস যায় ছিৰি।।৫৯২।।
সৰীৰৰ তেজ নদী যেন বহি যায়।
তথাপিতো দুইকো দুই এৰা এৰি নাই।।
আন্দোলা আন্দুলি কৰৈ দুয়ো মহাবল।
সহিব নোৱাৰি মেৰু যায় ৰসাতল।।৫৯৩।।
হেন দেখি দুয়ো উৰাও কৰিলা উৰ্দ্ধক।
একতিলে পাইলা গৈয়া স্বৰ্গ ভূৱনক।।
স্বৰ্গতো লাগিল দুই পক্ষীৰ তুমুল।
আন্দোলা আন্দুলি জোৰা জুৰি হুলস্থূল।।৫৯৪।।
মাৰে পথাছাট তেজে মহা ঘোৰনাদ।
পৰন্তে কৰিলা গৈয়া স্বৰ্গক উচ্ছাদ।।
দিব্য গৃহ সৰ ছিণ্ডি ভাঙ্গি গৈলা উৰি।
দিব্য ৰত্নচয় যত সৰে বৈলা গুড়ি।।৫৯৫।।
দিব্য সৰোবৰ মানে উঠি ভৈল পঙ্ক।
দেখি স্বৰ্গবাসীৰ লাগিল বৰ চক্ক।।

মিলিল প্রলয় বুলি কৰে হাহাকাৰ।
পাপী দুয়ো পক্ষীয়ে চিল্লিল মহামাৰ।।৫৯৬।।
পলাই দেৱগণ আউৰ নসৰৈ বিপত্তি।
ক্ষণেকে উচ্ছন্ন কৰিলেক অম্মাৱতী।। (অতিশয়োক্তি
অলঙ্কাৰ)
শুনা সভাসদ পদ কতা অনুপাম।
পোৰক পাপৰ সঞ্চ বোলা ৰাম ৰাম।।৫৯৭।।

।।দুলভী।।

ইন্দ্ৰক প্ৰমুখ্যে ত্ৰিদস দেৱতা
সৰে ভৈলা এক ঠাই।
ঘোৰ পক্ষী দুইক নিৰ্ৰ্ত্তাইবে লাগি
নপান্ত খুজি উপায়।।
দাৰুণ পক্ষীৰ ওচৰ চাপিবে
কাহাৰো নাহি সাহস।
আতি আথে বেথে দেৱ লোকে সৰে
গৈলন্ত ব্ৰহ্মাৰ পাশ।।৫৯৮।।
দিব্য সভাপতি আছা প্ৰজাপতি

বেটি সৰে চৰাচৰ।
দেখি দওৰতে পৰিয়া ত্ৰিদেশে
ব্ৰহ্মাত দিলা গোচৰ।।
ভৈলা অখলুৰ শুনা সৃষ্টিকৰ
ত্ৰিজগতে যাই তল।
বশিষ্ঠ ঋষিৰ বিশ্বামিত্ৰ সমে
লাগিব গোৰ কন্দল।।৫৯৯।।
দুয়ো দুইকো শাপি ভৈলা মহাপক্ষী
মন্দৰ মেৰু সমান।
আতি ক্ৰোধে দুয়ো কৰে ঘোৰ যুদ্ধ
জগতে ভৈলা নিৰ্জান।।
মিসৰ সৃষ্টিক বন্ধে প্ৰজিলা
হেলাতে কৰিলা ক্ষয়।
পৃথিবী বিনাশি স্বৰ্গত পশিয়া
কৰন্তে আছে প্ৰলয়।।৬০০।।
আপদে গ্ৰাসিল উদ্ধাৰা আক্ষাক
আৰে প্ৰবু পিতামহ।
তযু পাৰ ছাড়ি আনগতি নাই

তোক্ষ্মাতেসে সৰে গহ।।

যতেক দুৰ্গতি এৰাই প্ৰজাপতি

তোক্ষ্মাতে লৈয়া শৰণ।

সৃষ্টি নষ্ট যায় বুলিয়ো উপায়

কিমতে যাইবো বক্ষণ।।৬০১।।

ব্ৰহ্মাই বোলন্ত শুনা দেৱগণ

এৰিয়ো সৰে বিষাদ।

চলিয়ো আপোনে ভাঙ্গিবো এখনে

ঋষিৰ ঘোৰ বিবাদ।।

হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰাজা কৰিলন্ত মহা

ৰাজসূয় মহাক্ৰতু।

প্ৰজা ক্ষয়ঙ্কৰ আশেষ বিঘিনি

মিলিলা সেহিসে হেতু।।৬০২।।

এহি বুলি বিধি হংসত চৰিয়া

লৰি যান্ত যাত্ৰ কৰি।

ইন্দ্ৰ আদি কৰি ত্ৰিদশে চলিলা

চৌপাশে যোগান ধৰি।।

নাৰদ প্ৰভৃতি যত দেৱ ঋষি

আগত পঢ়ন্ত বেদ।

মুখ্য মুখ্য যত গন্ধৰ্বৰ্বে যোগাৰে

নৃত্য গীত অবিচ্ছেদা।।৬০৩।।

ইন্দ্র ধৰিলন্ত ধৱল ছত্ৰেক

বাসুকি ডোলে চামৰে।

একাদশ ৰুদ্ৰ সপত সমুদ্ৰ

মূৰ্ত্তিধৰি স্তুতি কৰে।

আন দেৱগণে জয় ঘোষ কৰে

চলিয়াল্ত একান্তিক।।

এহিমতে ব্ৰহ্মা কতোক্ষণে গৈয়া

দেখিল দুয়ো পক্ষীক।।৬০৪।।

আকাশক ঢাকি উপৰত থাকি

ব্ৰহ্মা বুলিবাক লৈল।

হাঁউৰ পাপিষ্ঠ কেনে যুদ্ধ কৰ

সৰে সৃষ্টি নষ্ট ভৈল।।

ব্ৰহ্মাষ্টি হয়্যা ভৈলি তামসিক

অধমৰ যেন ক্ৰোধ।।

জগতৰে মহা শাৰীত পৰিলা

হেনসে দুয়ো অধম।।৬০৫।।

শনৰে বশিষ্ঠ শুন বিশ্বামিত্ৰ
এৰ বিসম্বাদ ঘোৰ।

চিওত দাৰুণ উতপাত দিলি
সৃষ্টি নষ্ট ভৈল মোৰ।।

প্রতিফল দিবে পাৰো এতিফ্ৰণে
কিন্তু দিয়া আছে বৰ।

আতেসে ফ্ৰমিলো এৰিয়ো বিৰাদ
আন্তৰা দুয়ো সম্বৰ।।৬০৬।।

তথাপিতো আতি কৰৈ ঘোৰ যুদ্ধ
দাৰুণ চটক দুই।

ব্ৰহ্মাৰ বচন শনি নুশুনিল
ফ্ৰোধত বিশ্ৰুত হই।।

প্ৰাণৰ আশাক এৰি দুই হন্তে
আক্রান্তে কৰে প্ৰহাৰ।

হেন ভয়ঙ্কৰ সন্ত্ৰাস দেখিয়া
বিস্ময় ভৈল ব্ৰহ্মাৰ।।৬০৭।।

মনে আলোচন্ত ইটো ত্ৰিজগত

কেনমতে ৰক্ষা পৰৈ।

যেৱে দুয়ো ঋষি যুদ্ধ কৰি মৰে

মেহোৰ বচন লড়ে।।

হেন বিমৰিষ কৰি প্ৰজাপতি

দিব্য কমণ্ডলু আনি।

দুয়ো চটকৰ শৰীৰক লাগি

মন্ত্ৰে সিঞ্চিলন্ত পানী।।৬০৮।।

ব্ৰহ্মাৰ প্ৰভাবে পক্ষী গুটি দুয়ো

তাৱেষ্ণুণে ভৈলা ঋষি।

দেখি শুভ শুভ বুলিয়া জোকাৰ

পাৰৈ সৱে দশোদিশি ।।

আনন্দে দুন্দুভি বাৱে দেবগণে

কৰৈ মহা পুষ্প বৃষ্টি ।

ব্ৰহ্মাক বোলন্ত তোহ্মাৰ প্ৰসাদে

দুনাই ৰহিলেক সৃষ্টি ।।৬০৯।।

পাছে দুয়ো ঋষি ব্ৰহ্মাক দেখিয়া

ভৈলন্ত লঙ্কিত ভাৱ ।

আধোমুখ হয়ো থাকিল নিচুকি

ব্ৰহ্মাৰ নমিয়া পাৰ ॥

কাহাকো নচাল্ত ভৈল উপশাল্ত

গুলিচ প্ৰচণ্ড ক্ৰোধ ।

আপোনাক দুয়ো গৰিহা কৰল্ত

আসি ভৈল ব্ৰহ্মবোধ ॥৬১০॥

ব্ৰহ্মাই বোলল্ত হৰিশ্চন্দ্ৰ ৰাজা

কৰিল যন্ত্ৰ বিচিত্ৰি ।

তান দান ধৰ্ম্ম পৰীক্ষা কৰিলা

ইটো ঋষি বিশ্বামিত্ৰ ॥

নৃপতিৰ ধৰ্ম্ম লক্ষকোটি গুণ

ভৈগৈল ইহান গুণি ।

শুনিয়ো বশিষ্ঠ এৰিয়োক কষ্ট

আহ্মাৰ বচন শুনি ॥৬১১॥

এহি বুলি ব্ৰহ্মা হংসযানে চড়ি

গৈলল্ত ব্ৰহ্মা ভুবন ।

আপুন গৃহত থাকিলল্ত সুখে

আনো সিদ্ধ মুনিগণ ॥

পৃথিবীও সুস্থ ভৈল পুনৰপি

খণ্ডিল ঘোৰ বিঘিনি ।

ব্ৰহ্মাৰ প্ৰসাদে দুনাই বাঢ়ি গৈলা

প্ৰজাগন অনুদিনি ।। ৬১২।।

পাছে দুয়ো ঋষি ধৈৰ্য্যক আলম্বি

চিত্ত কৰিলন্ত স্থিৰ ।

ধ্যানত দেখন্ত কিছু ভেদ নাই

দুহানো একে শৰীৰ ।।

দুই দুইকো চাই হাস্য কৰিলন্ত

প্ৰীতি বাঢ়ি গৈল আতি ।

হিয়ে হিয়ে লাগি ধৰিলা সারাটি

ৰঙ্গে দুই দুইকো মাতি ।। ৬১৩।।

দুই দুইকো পৰি কৰি নমস্কাৰ

দুয়ো দুইৰ ধৰি পাৰে।

বোলে যত দোষ মৰিষিয়ো মোৰ

দুয়ো বোলে বহু ভাৰে।।

গলে বান্ধি চুমা পাৰে অন্যো অন্যে

অনেক আনন্দ কৰি।

তোহ্মাৰ আহ্মাৰ ভাগিল কন্দল

সত্যে সত্যে আজি ধৰি ।।৬১৪।।

এহি বুলি দুয়ো দুইহাল্তো মেলানি
মাগি আশ্রমক গৈলা।

ধৰ্ম্ম পক্ষীগণে জৈমিগি ঋষিত
সকল বৃত্তান্ত কৈলা।।

ইটো মহাপুণ্য কতা যিটো পড়ে
শুনে যিটো এক মনে।

খণ্ডিবে দুৰ্গতি বাঢ়িবে ভকতি
কৃষ্ণৰ দুই চৰণে।।৬১৫।।

নমো নাৰায়ণ সংসাৰ কাৰণ
নিৰঞ্জন নিৰাকাৰ।

কৃষ্ণৰ কিঙ্কৰে ৰচিল শঙ্কৰে
বিচিত্র ছন্দে পয়াৰ।।

কৰযোৰে বোলো শুনা বুধজন
আত যিবা দেখা দোষ।

ছোৱালৰ বাণী হেন অনুমানি
মনে হুইবা পৰিতোষ।।৬১৬।।

কঠোৰক ভয় কথাৰ আশয়

দিলো কিছো কাব্যৰস।

অবিচাৰি তাক হঠাতে আন্ধাক
নিদিবাহা অপযশ।।

বণিয়া সকলে সূৰ্ণে গঢ়য়
অলঙ্কাৰ ভাল ভাল।

সিয়ো আনি যেনে সূৰ্ণগা নেদয়
সূৰ্ণৰ নয়ায় জাল।।৬১৭।।

হেন জানি সৰে পণ্ডিত মণ্ডলী
মনত হয়ো সন্তোষ।

হৰিক স্মৰণে খণ্ডোক এখনে
বঢ়া টুটা যত দোষ।।

ঘোৰ আতি বক শৰালিৰ যুদ্ধ
কথা ভৈলা সমাপতি।

সমজ্যায়ে ঢাকি হৰি বোলা ডাকি
সুখে সাধিয়োক গতি।।৬১৮।।

সমাপ্ত

জয় গুৰু শঙ্কৰ

শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱ সঙ্ঘৰ সাহিত্য শাখা
সমিতিৰ দ্বাৰা উপলব্ধ